

JEZIČNIK.

A.
Juri Kobe.

D.
Anton Oliban.

B.
Juri Varl.

E.
Andrej Likar.

C.
Anton Žakelj.

F.
France Jeriša.

G.
Dr. Leon Vončina.

Spisal
J. Marn.

* XVII. Leto.

V Ljubljani.

Natisnil in založil Rudolf Milic.
1879.

Slava rajnim rodoljubom in utemeliteljem našega slovstva.

„ . . . Hočem povedati naših rodoljubov lepo število, kojih blage dela so skrite ostale našim očem? — vam naznaniti veliko množino verlih Slovincov in Slovenk, ki so slovenščino ljubili in priporočali svojim rojakom? — — Zaupam, da se svetijo njih čestite imena v bukvah večne slave, ter jih bomo nekdam veselo čitali, ako jih bomo zvesto posnemali v pravi keršanski ljubezni in v rodoljubnosti. Kakor svetle zvezde na jasnem nebu miglajo, tako nas vabijo — nas mlo zovejo in mogotno vlečejo rajni naši rodoljubi, rekoč: Verli Slovenci! ne pozabite, da ste sini matere Slave; naj vam bo drago materno blago: sveta vera in pa beseda materna. Prava vera bodi vam luč, materni jezik bodi vam ključ do zveličanske narodne omike. Naj vam sveti, mladi rojaki, rodoljubnost iz naših grobov, kakti večerno sonce, ki se po hribih in dolinah ozira, ktere je na svoji poti lepo osijalo in ogrevalo, ter jim dajalo novo življenje. Kakor nam — bo minula hitro vsa posvetna čast tudi vam; za večno slavo torej skerbite! — To je rajnih rodoljubov glas — tako na delo vabijo nas. — Prijateli! Slovenci! Rajnih Slovincov posnema bodi naša slava — bodi naše priserčno veselje! In kakor sim rekel, tako bodi!“

(V Drobttineh I. 1862 str. 78, 79.)

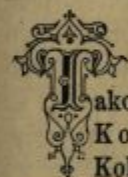
Stomšek.

A.

Juri Kobe Sodevski.

*

Oj! horvatske krasne gore!
Jeli svet kaj lepšeg' zmore?
Ve ste očem mojim mile
Nekdaj perve se odkrile!

Iako je pisal in s pesnikom popéval čversti slóvénski domoljub Kobe, kateri je — rojen l. 1807 dne 8. junija v Poljanah poleg Kolpe, v duhovniji Staroterški, — doveršil perve in latinske šole v Karlovcu, licejo in bogoslovje pa v Ljubljani, ter za mašnika posvečen 13. avgusta 1837 služil duhovnik potem le po Dolenskem, in to v Semiču, Kostelu, Mokronogu, na Trebelnem, pri sv. Križu poleg Kostanjevice, v Černomlju, Leskovcu, od l. 1851 samostojno na Planini (Stockendorf) in od l. 1856 v Čatežu pri Zaplazu, kjer je 29. junija l. 1858 po slovesni službi božji nagloma umerl.

Domá tik Kolpe v vasi Sodevcah — od tod imenovan Sodevski — je mladič oziral se v bližnje krasne gore hrovaške in učil se tudi najprej v sorodnem jeziku hrovaško-serbskem; napredoval pa je po Vodniku in Gaju, l. 1836 v slovenščini učenec Metelkov, ter vnemal se v ilirščini, v kateri je tudi začel pisariti. Pervi spiski njegovi so prihajali na svetlo v Gajevi Danici, na pr. l. 1840: „Starine ilirske“; l. 1841: „Rokopis glagoljski v knjižnici grofa Ignacija Blagajskoga v Boštanju“ (Weissenstein, kjer je l. 1840 bival na odpočinku), prepisal Gjuragj (Juraj) Kobe, kapelan u Kostelu u Kranjskoj; „Beli Kranjci“ itd. itd. —

Kedar se v Ljubljani prikažejo dr. J. Bleiweisove „Novice“, jame dopisovati vanje, in sad svojega staroslovénskega učenja v Glagolici in Cirilici razodeva Jure Sodevski nekoliko že l. 1844 št. 29 v

svojem dopisu: „Sled Ciriloviga obréda (ritus) na Krajskim“. Govoreč o stari cerkvi na Trebelnem, naj bi se ta stari spomenik še dolgo ohranil za našo cerkveno zgodovino, pripoveduje, kako je kristjanstvo po raznih potih dospelo do Slovanov; po Cirilu in Metodu; kako je sv. Metod dolgo dolgo deloval pri Slovanih med Dunajem in Kolpo, ob Savi, Dravi in Moravi, ali — da je po njegovi smerti ta sveta vredba morala zapustiti Krajnce, Korošce, Štajerce, Hrovate in Slovake, in se je obrnila k njim zrodnim bratom proti Severju in Jugu, kjer jih še dan današnji oblažuje okoli petdeset milijonov ljudi itd. — Ker mu je pa vredništvo v pisavi bilo nekaj premenilo, stavil mu je — poslavši vmes v št. 39 staro povedko o divjem možu v okolici Metlikini — v št. 42: „Pohlevno uprašanje“. — „Hvaljeno uredništvo je prec od začetka, ko je izhod novic oznanilo, razglasilo, de bo tudi sestavke, v ilirskim pravopisu spisane, u svojih listih natisniti dajalo, in je uzrok pristavilo: ker se že veliko Slavenov ž njim služi. Zraven tega je še vediti dalo, de bo ozir jezika vsako podučenje rado prejemalo. Na te besede pouzdan sim spisal sestavik: od sleda Ciriloviga obreda na Krajskim — u čisto ilirskim pravopisu, ker me zavolj mnogoverstne koristi, ki jo ima, jako unema, tode, ko sim ta sestavik u novicah natisnjen bral, sim zapazil, de so mi u skorej povsod u v spreobrnili, in posebno besedi „uredba“ drugi pomen dali. To me je nagnalo hvaljeno uredništvo ne podučiti, ker sim od narave premalo u dar dobil, de bi se opovažil takim možem nauke deliti; ampak ponižno uprašati za uzrok tega ravnanja in prelomljenja dane besede. Vender se nadjam, de mi ne bo zamerilo, ako mu pri tej priložnosti predložim nagibe, kateri so me silili po ilirski rabiti u, in v opustiti . . . G. Majer terja od Krajncov, de naj pišejo u narečju, ki vlada med Ljubljano in Reko; gotovo bi nas to, ko on sam spozna, jako približalo južnim Slavjanam, ker bi mi z njimi imeli vse pridavne imena u srednjem spolu u večim številu na a, postavim: dobra vina, rudeča jabelka i. t. d.; tudi bi z njimi imeli enak veznik: da namesto de. Ali kako je to od Gorenca pričakovati, kateri se svojega koj in špogati tako terdovratno derži, de rabiti neče, de si lih sam rabo ima? . . . Eheu quantus zelus pro loco suo!“ Jure Sodevski. — Vredništvo Noviško je na to Juretu Sodevskemu modro in dokaj obširno odgovorilo, kako je soditi o tej pisavi v slovenščini (Gl. Jezičnik I, 12. 31. 41. 42 itd.), a tudi pristavilo: „Sicer pa mi ne pišemo ne za Gorence, ne za Dolence samó, ampak za Slovence. Zavoljo tega bo lahko vsak rodoljub prav vesel, de se je v Novicah sredstvo našlo, po katerim se vsakteri lahko z jezikoslovnim bogastvom matere Slovenje iz vsih krajev oznani in vdeleži, in ne bo želel, de bi se besede zaterale. Kam bomo pa prišli, če bo vsakteri hotel imeti, de naj se besede zaveržejo, ki v njegovim kraji

navadne niso, ki so se tù ali tam v časa viharju zgubile? Mislimo, de nobeden, ki svoj materinski jezik in svoje očestvo ljubi, tega želel ne bo.“ —

Kakor v Danici, tako je i v Novicah rad opisoval svoje rojake, svoje deželjane. V tem smislu dokaj važen je njegov sostavek: „**Beli Krajnci unkraj Kerke in Save od Kostanjevice do Jesenice**“ (Nov. 1845 št. 2 — 8), kjer — podpisan Milanko Delimarič — razlaguje vzrok njih siromaštva, njih gospodarstvo, način življenja, poštenost, jezik in vraže. O jeziku piše na pr.:

„Ti Krajnci, od svoje bele oprave beli Krajnci imenovani, govorijo hrovaško narečje; meni se zdi, de imajo v svojim izgovarjanju veliko enakosti s Primorci, kateri okoli Bakra stanujejo, na priliko: vina dobroga, ča bi rekâl, sritja (sreča) ti zâspala. — Desiravno na gerdih hribih prebivajo, vender tako gladko in lepo govoré, de se človek zadosti čuditi ne more. Pregovori se pri njih prav lepi slišijo; iz med mnogih samo nektare tu povem: milo gre za dragim t. j. roka roko umiva; ne tresi hruške, ki sama rada pade; ako obješ ptujo koščico, priveži svojo kokoš za nožico; lep glas je več ko srebern pas; mileno jagnje dve matere sasni; krotkih ovac gre dosti na eno pojato (hlev) i. t. d. V rodovini imajo natanjko za vsako osebo posebno ime, kakor so ga Latinci imeli ... Druge imena imajo kakor drugi černi Krajnci. Ravno tako so tudi z besedami v kletvah bogati: vrag ti put pretekâl; zdravje ti zâspalo; uima te vzela; kuga te vgnjela: naglica te zadela i. t. d.“ —

V besedi in v narodoslovnem oziru še boljši in prav vzoren je srodni spis njegov v Novic. 1847 št. 41 — 46: „**Beli Krajnci unkraj hribov Gorjancov in Kočevarjev ob reki Kólpi od Metlike do Osilnice**“, kjer jih opisuje po naravni postavi in domači opravi, po pravih in običajih, vzlasti o pirovanju ali ženitvanji, po njih čednostih pa tudi nečednostih.

„V krilu naše majhne mile domovine živijo ljudstva, ki so v izobraženosti, jeziku, noši in šegah tako različne, de se ptujec ti razliki dovelj načuditi ne more, piše ondi J. Kobe. Vso pozornost pa zasluži zavolj svojiga odstopa od družih Krajncov tisto ljudstvo, ki unkraj Gorjancov in Kočevarjev ob Kólpi od Metlike do Osilnice prebiva ... Ob Kolpi po Metliški okolici govoré slovensko-hrovaško narečje. Poljanc in Kosteljci se serbsko-hrovaškemu narečju bolj približujeta in izgovarjata vse besede, ktere Krajnc na ic in ik izrekuje, na ac in ak; postavim; tobolac, ústavak. Ravnagora in Delnice unkraj Kolpe morajo biti krajnska naseljstva; tù se govoriti sliši: biva, šva, kakor na Gorenskim. Tudi jih Primorci in Hrovatje imenujejo Krajnce. Med belimi Krajnci je Poljanc nar bolj vesel; on malokdaj tiho gré, ampak vselej pôje, in desiravno še precèj krajnsko govori, so vender njegove pesmi čisto serbsko-

hrovaške. Kdor je serbske narodne pesmi bral, pa Poljance peti slišal, bi misliti utegnil, de jih je Vuk v Poljanah zbiral. De pokažem, kako čisto serbsko-hrovaško pojó, postavim tù naslednji izgled:

Bože mili! čuda golemoga,
Jer izbije mali velikoga,

Da bi zašto nebi ni žalio:
Več se biju za lipu devojku.
Peter veli: moja bu devojka;
Miko veli: moja bu devojka.
Peter veli: meni ruku dala;
Miko veli: meni obečala. —

Govorila lipa devojka:
Komu ruka, tomu i devojka.
Volim Petra opol drage nočke,
Neg' Mikota osred bela danka.
Petrovi su gradi pokriveni;
Mikotovi zato ni ne znadu —

in takó nadalje našteje, kar Peter ima, Mikotu pa manjka. —

Čednosti belih Krajncov so: gostoljubnost, prijaznost, zadovoljnost in pokoršina do poglavarjev; mane (napake) so: kletve, ki so unim v Novicah naznanjenim kot groš grošu enake, nezmernost in pa nevošljivost. Njih pregovori so: Dan se iza rana lovi; komu se je molit, s tem se ni borit; od nebojana je draga postrana; brez skrivalca ni kralca; delaj ko da boš vavek živel, móli, ko da boš vale umerl; koliko vran belih, toliko mačeh dobrih; kadar mačka spi, lonec pokri; sita vrana lačni nerazme; tern se iza mlada špiči i. t. d. —

„Mile Novice! Vam, ki ste krasne podpornice izobraženosti in narodnosti naše, izročimo, kar nam gledé šol na sercu leži, kliče v spisku: „Domorodne reči verlim rodoljubam v prevdark“ (l. 1848 št. 48. 49). Unidan smo prejeli od ministerstva jako lepe poduke ozir slovenskih šol: kako de imajo kateheti tudi ponavljati z otroci keršanski nauk v šolah, pa ne ga naslanjati učenikam; kako de se imajo zbirati učitelji na stanovitih krajih in se posvetovati, na kateri način bi se izobraženost slovenske mladine nar bolj pospešiti dajala i. t. d. Oj, kako lepe so te vladine! tode pisane so od mož, ki ne poznajo ne našiga ljudstva, ne naših okoljšin. Pa kdo je tega kriv? Noben drugi, ko mi sami, ki svojih ran pokazati nečemo. De bi se pa te okoljnosti od vsih plati dobro poznale, je naša sveta dolžnost povedati, kje de nas čevelj tišf. Tako bi tudi jaz rad, predenj na dve potrebni vprašanji pridem, samo poverhno opomnil na okolico Metliško“. Nato razkazuje, kako in zakaj je ta pokrajina bolj zanemarjena v cerkvenem in šolstvenem oziru, in kako bi se dalo tu pomagati, nekaj tudi v slovenskem duhu. „O Vi vsi, ki imate moč in oblast, opominja J. Kobe iskerno, dajte mladosti hrane, po kateri hlepi; dajte ji pomočkov izobraziti se v maternim jeziku. To storivši bote jo potegnili iz sirovosti, divjosti in lenobe; s tem ji bote polajšali njeno naravsko življenje; bote izkojili narod, ki bo sebi in drugim v čast. Da borme je to storiti že zadnja dôba, ako nečete, de se ljudstvo ne pogrezne do dna v preziranje samiga sebe in v pohlepo po ptujim“. In povédavši v dokaz, kako zaničevana je Slovenija že celo

pri prostem ljudstvu, resničen dogodek, kliče proti koncu ves vnet: „Slava, vedna slava tedaj vsim, ki si prizadevajo buditi naše ljudstvo iz njegoviga globokiga sna; čin je sicer truda poln, ali je vréden večniga spomina. Pozni vnuki jim bodo hvalo vedili“. i. t. d. —

„Petero potrebnih reči pri dovolitvi zakona na Slovenskim“ — se glasi jako pameten nasvet, ki ga je (l. 1851 št. 17. 18.) iz Dolenskega priobčil J. Kobe o naslednji priliki: „Pred nekaj tedni je dopisniku sledeče poterdilo v roke dospelo, ki ga ni malo veselilo: „Poterdilo, ki se da Matijetu Gregoriču iz L., da je položil znesek od 3 gld. v zagotovilo, da bo zavolj svojega nadstojnega zakona 1) še v tem letu 15 sadnih drevesic na svojem zemljišu posadil, in 2) da preko (čez) 24 ur ne bo piroval (ženitnine obhajal)“. To prebravši sim željno zdihnul: ko bi k tema dvema še te tri pristopile: namreč 3) da bi ne smela ne mladenč ne devica v zakon stopiti, dokler bi ne znala v materinem jeziku saj ročno brati; 4) da ne sme nobeden v zakon stopiti, ki nima dovoljnega premoženja; 5) da bi se nobeden nastaniti ne smel na samotnih krajih, ali saj ne v vinskih gorah. Bile bi te zapovedi gotovo človeštvu močno koristne“. Nato jih modro pojasnuje in uterjuje.

Osodi se je račilo postaviti nas na naj vikši hrib na Kočevskem, je pisal iz Planine nad Černomljem, in (v št. 52) nekako pesniško slika: „Pogled na Mirno goro“. Nad Černomljem na strani zapadnej se vzdiguje yelikanska gora, nazvana mirna ali gora s. Frančiška. Na verh gore pridši, vidiš pod sabo, k izhodu obrnjen, okolico Černomeljsko, ktera z vinskimi goricami kot krasen mizen pert z zlatim ožovom zarobljena svoje dražesti: mične paké (Anhöhe), nizka berda in krotke livade na ogled gizdavo stavi. V veči dalji se razgrinja ponosna horvaška dežela po bistri Kolpi ločena od krajske. Pogled nje veličastva očara človeka: na desno z glavo visoko pod nebom moli pri Ogulinu plešasti Klek, mirni stan pridnih čbelic, na levo pa Okič kod Samobora poldanske sončne žarke prideržuje kuhajoč Horvatom jačno in sladko kaplico vina. Med njima se razvija poldrugi dan hoda široka ravnina, ktera k iztoku vedno širja biva, dokler se v plavo ne zgubi v Slavonii in v Turčii. V tej nezmernej daljini se tu in tam samo kak vmol zagledati da na dober kukalnik. Resnične so pesnikove besede: Oj! horvatske krasne gore! i. t. d. Krenuvši s pogledom bolj proti severu ti se oko odtergati ne da od prijazne štajarske poljane, ki se tja do Maribora preteže. Očem se na ravnost proti severu nastavi hribovito Krajsko, čigar krona, ponositi Triglav krati daljni pogled. Na zapadu se Istria, ko sonce vzhaja, lepo viditi da . . . Na to goro bi si pisatelj tega močno želel romarja — Koseskiga! Ko bi slavni pesnik „visoke pesmi“ prišel poletin dan, ter šel v nedeljo rano na goro, kadar na sveto jutro po spodej ležečej okolici zvoni, od kodar, če veter vleče, skladno soglasje od blizo 50

cerkev na ušesa doní, in kadar priplava žarko sonce na zreniku iz Slavonie in prežene merklo tamo, se kaže v svojem lesku pozemeljsko veličastvo in nezmerna moč Tistega, ki je rekel: „bodi“ in je bilo. Ko bi nam slavni mojster čute, ki bi jih njegovo blago serce o tisti dobi čutilo, v krasni pesmi razodel, gotovo bi bila pesem „visoke pesmi“ vredna! —

Sam pesnik je rad zapisoval narodne med svojimi domačini in v št. 17 l. 1851 čitati je zarad lastnega podnarečja (šajka t. j. čoln) znamenita:

Národná pésem

iz Polján na Kupi.

Zapisal Kobe.

Majka Maro iza grada zvala:
Hodi, hčerka! ako si oprala.
Nesam, majko! ni do vode došla.
Kaj si, hčerka, letni dan delala?
Gledala sam čuda velikoga,
Kjer se bije Sava i Murava.
Sava vozi dervje i kamenje,
A Murava šajke okovane.
U šajki sta bratac i sestrice,
Bratac spava, a sestrice šiva.
Sestra bratac z iglico budila:

Stani, bratce, beli gradi goré!
Neka gore, z ognjem izgoreli!
Služil jesam tri godine dana,
Pervo leto za lepo devojko,
Drugo leto za konjiča vranca,
Tretje leto za svetlo oružje.
Kad so došli devojke deliti,
Meni dajo stara neveljava;
Kad so došli konjiče deliti,
Meni dajo stara neveljava;
Kad so došli oružje deliti,
Meni dajo staro i rujava.

„Nek dan me srečajo otroci na poti v šolo idoči, in se z mano spusté v pogovor. Kaj bote dans v šoli imeli? — jih poprašam. „Sproch-lehre“ mi eden odgovori. Nekteri zmed vas ste že precej veliki — velim jaz na dalje — zna kdo od vas, kako da se živi plot sadí, drevesa cepijo i. t. d.? Oj! tega se nič ne učimo v šoli — mi otroci smejoč odgovorijo. Mili Bog! — si mislim — vsakdo se uči svojega zanata, samo za kmeta ni ne šole ne uka. Kakor vidi sin delati očeta, tako dela tudi on, in ostane pri navadnem obdelovanji zemlje, kot ptica pri narejanji gnjezda. To je krivo, da kmetijstvo pri nas tako kukavo napreduje; sadjoreja se v nekterih krajih na Dolenskem na višji stop nikakor popeti nemore, nastor milemu našemu podnebjú“. Tako piše Kobe v Novic. l. 1852 l. 18 v sestavku: „Kakošna knjiga je nam na kmetih sadaj naj bolj potrebna?“ in prosi naposled: „Dajte nam v roke knjigo od kmetijstva, pisano poljudno na kratko, ki bo jedro vsega potrebnega zapopadla! Bila bi nam učenikom pri takim podučevanju za vodnika, odrašenim in nedeljskim šolarjem za čitanko, slednemu kmetovavcu pa za ročne bukve“. — To se je bilo storilo, in jako marljivo so se bili jeli po Kranjskem tedaj pečati s kmetijstvom, posebej s sadje-, vino-, svilorejo i. t. d., kar je pa sedaj spet pojenjalo, gotovo ne na hvalo ljudski šoli!

Imel je Kobe brata, kojemu je bilo ime Marko, in ta je znal mnogo lepih narodnih pesni, ktere je menda po njem zapisoval Jure ter priob-

čeval v že omenjenem letniku, kjer se pod naslovom: „Narodna pesmica iz Poljan od Kupe“ nahajajo na pr.: Tičica zove ljubico (l. 13); Materin svet (l. 16); Brata prošnja (l. 23); Volitva (l. 16); Drobní kluči (l. 30); Janko mlad junak (l. 35); Poljski blagoslov (l. 49); Tri junaške tuge (l. 51); Svekarve (moževe matere) tolažba (l. 61). — K pesmici „Poljski blagoslov“ pisatelj opominja: „Naš slavní Anastazi Grün meni, da v celi Koritkovi zberki ta pesmica naj bolj slovansko serce in slovansko mišljenje razodeva. Zatorej jo častitim bravcem podamo, osobito ker je v rečeni zbirki (IV. 86.) zmotljivo natisnjena“. Glasi se:

Poljski blagoslov.

V našem polju zlata jablan,
Pod jablano zlata miza,
Za nju sede Bog, Maria,
Bog, Maria, sveti Peter,
V rokah derži zlato kropel.
Hitil se je u jablanko;
Doli pala tri jabuka.
Prvo palo v naše selo:
Naše selo vse veselo.

Drugo palo v žitno polje,
Žitno polje obrodilo:
Vsaki barak po hambarak,
Vsaka latka dva vaganka.
Tretje palo v vinske gore,
Vinske gore obrodele:
Stara terta tovor vina,
Grebenico po lodrico
I prevezec po vederce.

(K vsaki verstici se pristavi):

Daj Bog, daj,
Daj Maria dobro leto daj,
Daj nam ga Bog.

Barak, bar, znana sorta prosa (Kolbenhirse, Fennich). Hambarak, hambar — žitna hramba, žitnica. Latka, lat — biljka, steblo. Grebenica — grobana terta, vlačnica. Lodrica, — čbanja, brenta.

Samostojen na Planini je Jure Sodevski — Slovan duhom i telom — rad pisaril o rečeh slovanskih. „Ker je — radostno rečeno — vendar enkrat doba dospela, da nam je jelo marljivim biti za domačo reč in domače besede, da se brat z bratom soznani, bode prav, ako Novice nam včasih kako starico prinesó, sosebno take verste, ktere beseda je med ljudstvom še živa, da, čeravno je pripovedka zgolj smešna in prazna, vendar razumemo besedo naroda. Naj bo meni dovoljeno, piše l. 1853 št. 1., povedati kaj o Vili — o besedi, ki je pesnikom še dandanašnji tako draga. — In št. 2. pripoveduje o Vili in stare vraže bedastoči, češ: „Ne želi si sreče, ki ji s svojo močjo steči nemoreš“. — „V davnih, jako davnih časih, ko so ljudje še Matuzalemovo starost dosegovali, je zapovedano bilo stare moriti, ko več za delo niso imeli moči. Sin nek, navdan velike ljubezni do svojega očeta, ne zverši rečene postave, marveč skrije očeta pod kad ob času obče preiskave, ter ga v potaji redi. Ta velika sinovlja ljubezin se obilo kmalo splača. Kralj, brez možkega odvetka bivši, razmišlja misli, kako bi naj modrejšega mladenčca svoje kraljevine svoji hčeri za moža, sebi pa

za naslednika dobiti zamogel. V dosego tega namena si tri zmisli uganke: kdor bi prvi vzhodno sonce zagledal, bi pervo; kdor bi prišel ne obut ne bos, bi drugo; kdor bi prinesel naj lepšo rožo za klobukom, bi pogodil tretjo uganko, popisuje po stari povesti št. 3. 4. pod naslovom: „Preklic stare moriti“. Sin ta po svojega očeta nasvetu gleda proti zahodu na naj veči umol in prvi ugleda solnce, ko na njega ertiček trake hiti; pred kralja pride obut toda brez podplatov; in za klobukom prinese pšenični klas, ter tako pogodi misli kraljeve, razreši zagonetke ali ugane zastavice. Od kod modrost tolika tebi v tvoji mladosti, sinek moj! vpraša kralj, in ko mu sin pové, kralja živa deteča ljubezen gane do solz, da reče mladenču: Moj ljubček! s tem djanjem si mi dvakrat ljubši postal; tvoje blago in hvaležno serce se je pokazalo v milini, enaki rumenemu soncu, katero ko iza gor poluka, človeka z radostjo napolni, meni pa si snel tamno mrečo z mojih uma oči, in sedeš še le sim spoznavati jel, da so nam modrost, nauki in skušnje starih, če tudi več niso za delo, blažne vojačice v našem življenju. Odsihmal naj povsod obvelja ta zapoved: „Vsakdo spoštuj vsakega starega; sinovi pa hranite svoje starše hvaležno in ljubeznjivo noter do zadnje ure njih življenja!“ — V št. 9. kaže pa v znani pravljici: „Demoklesov meč“ resnico, da

Nikakor srečin ni,
U strahu kdor živi.

V iskrenem ogovoru do predragih kmetov se v št. 21—23 opisujejo: „Pomočki, kako bi se lađanjel (od lađanja, Land, campagna) ali kmetje mestnjanom v omiki bolj približali“. V njem kaže, da so vprav kmetje uno sadonosno drevo, katero večidel vsi drugi stanovi na jagmo obirajo, kakor čebele medenocvetečo lipo. A tudi njihov stan ima svojo dobro i slabo stran. Samstvo ali ločenost od družih in opravila njihova so kriva, da so kmetje zmed ljudi družih stanov naj krajših misel, naj bolj nevedni, ker jim obdelja zemlje, kakor pravi Kobe, krati obdeljo duha, in ker jih mnogi zlovoljni klateži slepijo med njimi se skitaje. Temu nasproti naj si budiyo um k mišljenju, naj si pomagajo po novih učilnicah, dobrih časnikih, farnih bukviših ali knjižnicah. „Slušajte tedaj, ljubi kmetje! svoje prijatle, ki le vam v korist svetujejo napravo šol; ravnajte se po svetih, ki vam jih dajejo za omiko vašo naduženi duhovni, in gotovo boste dobili dobre šole, kjer se bodo vaši otroci učili majhni, kar jim bo velikim v prid: pobožnosti, vljudnosti, poštenosti, snage, delavnosti in mnogih vednost, na ktere se opira umno kmetijstvo, umetno rokodelstvo i. t. d. — Spoznavši potrebo šol pa boste tudi spoznali koristnost branja dobrih časnikov, ki soznanjajo človeka z vsim, kar zadeva njegovo posvetno in dušno srečo, — ki mu razodevajo skušnje zobraženih in

razsvitljenih dežel, — ki nam naznanjajo kar se po svetu godi, da človek, ki je ud velike družine, ne ostane neveden divjak, ampak zveden, umeh in pobožen državljan. Branje dobrih časopisov bi še druge blage nasledke imelo: mnoge nerodnosti bi se umikale koristnim podukom ob nedeljah; želja po branju bi se pri mnogih vnela; marsikdo bi zamudil kerčmo, poslušaje zanimive nauke in novice. — Velik vtok na zobraževanje vašega uma in serca bi imele tudi knjižnice (bukviša) po farah vpeljane, ker bi se po ti poti brez velicih stroškov soznanjevali z najboljšimi bukvami, ki spadajo na blagor duše in prid gospodarstva v vsih razdelkih i. t. d.“ —

„Gotovo se človekoljubu milo stori, viditi na več krajih po Slovenskem možkih, katerih ni sram razterganih hoditi, presti pa — poštenega dela — jih je sram“, piše v sestavku: „Ni prav ne, da se možki kod nas sramujejo predila“, in pohvalivši verle Viničanke, Preločanke in Adlešičanke, ktere pridne revice večkrat na glavi in opertiv nosijo, pa še gredé predejo po vzgledu nekdanjih slavnih mater (Herodot IV. 12), rojakom svojim živo priporoča: „Dragi Slovenci na Dolenskem! nikar se tedej ne mudite lotiti se rečenega lepega in koristnega dela, in začnite z veseljem deliti slavo z ženskim spolom, ki se temu že daje od davnih časov. Na Gorenskem in po Avstrijskem prede pri terdnih hišah oboji spol, — pokaj bi se potem mi presti sramovali, ki smo, z njimi prisposodobljeni, le osebeniki, kjer je večkrat veliko možkih otrok, pa sama mati pri hiši, nemogoča si dekló deržati zavolj revšine velike. Koliko je veselje, ko zjutrej zgodej bérndajo kolovrati, brenkajo gerdaše in se vmes razlega sladkih pesem mili glas, ki se iz ust obojega spola tako ugodno slaga za sluh. Kako lahko se tù pozabi na milo prepevanje spomladanskih pevcev! — Še lepše pa je, ako je družina previdena s potrebnim perilom tako, da se lahko bolj po gostem v čedno in belo preoblači, ker život v snagi deržan biva orožen zoper mnoge bolezni. Snaga — pravi pregovor — je pol hrane. Tudi ne štejte med ženska dela tega, kar se z grabljami, s serpom in vilami opravlja, ampak se marljivo latajte vsakega dela odlog kuhanja in pranja. Mož, ki se s kuhanjem rad peča, ni veliko prida gospodara!“ (Novic. 1853 l. 28).

L. 1850 se je po Novicah vnela bila pravda o besedi „skutnik“ in nadaljevala pozneje o „skutniku“ in „skupniku“ tako, da je l. 1853 str. 302 šaljivo opomnilo vredništvo: „Pravda o „skutniku“ naraša skor kakor pravda turško-rusovska, da kakor une, ni tudi te ne konca ne kraja. Da bi se na zadnje le pravo spoznalo! Ker se s takim (nekervavim) pričkanjem vendar marsiktera reč razjasni, mu dovolimo radi prostor, ako se pravdajo veljavni jezikoslovci“. — „Tako ohole misli me Bog vari, da bi se jaz učenim slovanskim slovničarom prištevati hotel; menim pa vender, da tudi manj učenj po razodevanju svojih med ljudstvom nabranih skušinj k zverševanju jezika u

pomoč, zamorejo, biti" — piše Kobe, kateri je v št. 48. 68. 76. dobro razložil marsiktero besedo, v št. 95. v „Slovniški pomenki“ o nekterih oblikah na pr. a-a nam. e-a, u-v, l-lj, z-s, k-h (glej Jezičnik I.) z ozirom na sostavek Olibanov v 90. listu. Znamenite so njegove lastne besede:

„Moje osvedočenje se z gosp. Olibanovim u vsem popolnoma slaže, razen njegove meni čudne in nerazumljive misli, ki se takole glasi: „Tudi nam je po volji, da stare vina ostanejo, in da naj se raji lepša miza napravi; to in uno obliko umevnost priporoča!“ Beli Krajnci, kakor tudi Horvati, ki so sredovaža med Slovenci in Serbi, pravijo! stara vina, lepša miza; tako govorijo vsi Jugoslovani, h katerim pripadajo tudi Slovenci; tako so govorili naši nekdanji očeti; černi Krajnci ne govorijo po mojem znanji ne tega ne unega. Eno tedaj vpeljati drugo zavreči, ni modra doslednost, ampak samovolja, ki gotovo ne bo obstanka imela. In u čem obstoji ta priporočna umevnost? Znano mi je, da se nahaja Slovencev, ki terdijo, da po ušesih bolj ugodno doni sladke jabelka, minule leta, češ da si dva ušesa žaliva a zaporedoma ne sledita! Kteri jezik se je kdaj ozir zveršenosti in blagozvučnosti takmal z gerčkim? pa vendar je Gerk cum ore rotundo govoril: *ta derdga*, Rimljan: lata regna, nekdanji Slovenec: moja slovesa. Pa ko bi tudi ta blagozvučnost ne bila gola domišlija, ampak bi u zbilji svoj temelj imela, so premisliti važne besede slavnega ilirskega pesnika:

„Znajte, da je slava večja
Z više bratje bratjom biti.“

Prav iz enakega vzroka je že št. 63. priobčil mnogim na radost: „Kratkočasnice zvrne iz narečij“ — n. pr.: „Nekega dne pride ena žena od Kupe k zdravniku za svojo bol si léka iskat. Med drugim spraševanjem jo lekár tudi to vpraša: „Ali tudi kaj kihate?“ — „Ne da zmerom ja kúham“. — „Za Boga, kaj zmerom kihate?“ — „Kdo če drugi, ka sum sama?“ — reče žena. Tu je še le zdravnik zvedil, da se ne razumeta, da on na kihanje, ona pa na kuhanje misli. Pričujoči so malo da ne popokali od smeha. — Na Štajarskem sim slišal naslednji prepir: „Lej — reče Krajnec — kak tečejo ljudje, boječi se, da bi maše ne zamudili“. — „Voda teče, velijo Štajarci, pa ne ljudi“. — „Kaj pa ljudje“, vpraša Krajnec. — „Ljudi dirjajo“, Štajarci odgovoré. — „Primaruha“, odgovori Krajnec, „pri nas dirjajo konji“. — In spet ni bilo smeha ne konca ne kraja. — Nekdo je bral neki gospej povedko iz Novic: „Preklic stare moriti“, ki ga je pazno poslušala. Ko pa pride na stavek: „sin domú pridši pobara očeta“, vpraša začudena gospa: zakaj ga je pobaral? Menila je, da ga je z vrelo vodo polil; barati (brühen) se pravi pri belih Krajncih in sosednih Horvatih pariti žive stvari“. —

Razn narodnih pesmic iz Poljan od Kupe (na pr. od Vile št. 31) je v omenjenem tečaju opisal še v št. 87 izmed narodnih šeg: „En dan na piru v Krajni“ (vojaški granici). S to v zvezi so „Slovanski

običaji“, v katerih l. 1854 v št. 16—25 opisuje „Ženitovanje v Dalmaciji poleg turške meje“ in št. 38—40: „Serbske zdravice“, oboje po Vuku. — Kdor vé, kako divjajo časih kranjski dečaki pri ženitovanji, o porokah in svatbah, in celo o navadnih domačih gostarijah; gotovo iskreno želi, naj bi se povernili k nam oni hvalevredni staroslovenski običaji, po katerih o tacih prilikah mej zbranimi vlada mila pobožnost in vzajemna prijaznost, ter se po narodnih pesmicah vmes glasijo krajše ali daljše zdravice. To to berite, dragi Slovenci, in učite svoje po njih se ravhati! — Na primer bodi iz unega opisovanja, preden odidejo po nevesto:

„Ko se v jutro zazori, pokne pri ženinovi hiši troje topov. Na ta strel vstajajo svati in se oblačijo v naj lepšo pražnjo opravo. Ko se zberejo v ženinovi hiši vsi, jim starašina zapové vsemi se okoli mize na pregled: jeli so vsi na številu in spremni na odhod. Potem jim veli: „Vidim, gospôda moja, hvala Bogu in bogorodici! da smo zdej vsi skup, ki smo bili sinoči od našega brata domačina imenovani, in vsi zdravi in nakinčeni, veselega lica in serca; al priporočam vsakemu: ko se bomo zdaj na pot podali in prišli k uni srečni prijateljski hiši, da pazi slednji na svoj red, na svojo čast, dolžnost in poštenje; nobén ne sme nobenega žaliti, ampak vsak naj se z vsakim bratovski sostane in pozdravlja, in da vsaki dá vsakemu mir in ljubav, kakor koga gré; tako bo nam vsim vse ljudno in pošteno“. Na te besede se vsi starašini zahvalivši priklonijo. Na to se pije žganje in kava, in jejo kake sladkarije. V tem se sosti- vijo v kolo pred hišo snahe in dekleta, in pojejo izmed drugih pesem sledečo:

U ime Boga u čas dober!
Svatovi se so sobrali,
In lepo se nakinčili,
Vrane konje osedlali,

Britke sablje pripasali,
V sobolske kape se pokrili,
Hitre konje zaigrali,
Po deklico odigrali.

Kadar svati k nevestini hiši pridejo, jih ti pozdravljajo s strelom iz topov, oni pa odgovarjajo iz pušk; potem zapojejo:

U ime Boga u čas dober!
Vse nam bilo u čas dober!

Od kola pa, ki pred hišo igra, se zapoje:

Pervak gospod, dobro došli!
Z vami došla vsaka sreča in pa Gospod Bog!
Kdor bi vam htel nahuditi, ne daj mu o Bog! itd.

Serbskih zdravic na številu je sedem: 1. V dobri čas od obeda. 2. V bolji čas od obeda. 3. V slavo božjo. 4. V zdravje domačinovo (hišnega očeta.) 5. V zdravje prijateljsko. 6. Za častitost snida in shoda. 7. Za mize, obraza in ustanka. — Pred vsem je opomniti, piše po Vuku str. 154 Kobe, da napija navadno, kdor v gornjem čelu mize sedi, in da od sramote ondi sesti ne smé, kdor napijati ne vé. Kadar kdo napija, nehajo vsi drugi govoriti in jesti, pa poslušajo, samo

nekteri tam pa tam reče na tihem polahki: „amen, da Bog dá!“ Ali: „amen, Bog te slišal!“ — Zdravica v slavo božjo se glasi na pr.:

„Pili smo v dobri in bolji čas, zdaj pa bomo v prelepo slavo božjo. Da nam pomaga Bog in lepa slava božja! Kdorkoli v slavo božjo vstajal ter jo spominjal, in se njej molil, njemu tud pomagala ona duši in telesu; kdor jo je pa pozabljeval ali v strahu ali v srami, ali v svojem zagrešenju, ter je ni spomenil, Bog in lepa slava božja njega ne pozabila, ampak mu bila naj bolja pomočnica duši in telesu!“ Po tej zdravici pojejo tu in tam sledečo pesmico dva po dva:

Kdor pije vino za slave božje,
Pomozi mu Bog in slava božja!
Pa kaj je lepše od slave božje
In od večere s pravom stečene?

Kakor dež za solncem, tako za veseljem prihaja nam žalost, in tako za zdravicami opisuje Kobe: „Serbsko klagovanje za mrtvimi“ v Novic. 1855 l. 32—35 po Vuku (Mati nad sinom; Druge mater tolažeče; Dve in dve; Kadar merliča iz hiše nesejo; Tretji dan na grobu rajnega itd.). — Serbom in sploh Jugoslovanom najhujši sovražnik so Turki, in ker se od mnogo strani razlega (nesrečni) glas, da je za Evropo potrebno, da obstoji Turčija, poglejmo, kaj je rekel neki Nemec prebrisane glave o tej reči pred 30 leti, in kako je on Turke popisal, kaže Sodevski l. 76. 77 v „Oziru po svetu“, kjer verlo znamenja Turke, ter o koncu resnično pravi: „Turki si ne bojo nikoli evropejske omike prisvojili, kajti mislijo, da so modreji od vsih Frankov (kristjanov)! Oni spadajo, kakor živijo in ravnajo, v Azijo, kamor se tudi bogati in pobožni, pa mrtvi Mozlemi nesti dajo, da bi njih pepela ne oskrunili keršanski „psi“, ki pa bojo vendar prej ali pozneje si njih dežele osvojili. Bog bi htel!“

Nekoliko opomogel si je župnik Kobe preselivši se l. 1855 z borne Planine nad Černomljem v Čatež pri Zaplazu. Kakor je od ondod nekterikrat usmiljenemu svetu poročal o svojih ubozih župljanih proseč jim milih darov; tako se je oglasil od tod v št. 57: „Iz okolice Zaplaške na Dolenskem“ doveršivši romarsko kapelico, in opisavši nje čudežno zgodovino, ktero slavni P. Hicinger popéva tudi v pesmici za njeno blagoslovilno svečanost nalašč zloženi: „Sred gojzdičev, vinskih gričev — Hribec lep zelen stoji, — Kjer zvolila Mati mila — Si je v novo kraj časti i. t. d.“ (Gl. Zg. Danic. 1855 l. 30.)

L. 1856 je po Meisneru v ilirski Danici priobčil v Novic. l. 10 za poduk in kratek čas: „Ahmet Methemir in njegov sin Abdala“; l. 14—16 znamenito narodno pesen o „Juretu Kastriotiču Skenderbegu“, in l. 35. 36 serbsko narodno: „Uzrok prestave sedeža serbskega patrijarha v Carigrad“.

Kakor je l. 1855 Turke, tako je l. 1857 opisal „Ruse“ (št. 1. 2)

po razsodbi nekega duhovitega Nemca v začetku 19. véka, in v tej razsodbi je na pr. čitati: „Ljudstva slovanske so bolj dobrovoljne kot resnobne, bolj divje po nravi kot po sercu, in imajo mnoge sposobnosti in prirode. Še pijan Rus ni zagaten, nagel in sirov; ampak dobrovoljen in kušljen, ako se ne valja popolnoma pijan na tléh . . . Kmalu se ne bojo smejali, kadar se bo govorilo od rusovske nravnosti in od rusovskih ved in umetnost, od rusovskega jezika, tako malo kakor Francoz pri besedi „Allemand“! Učili se bomo ruski, kakor pred 50 leti angleški . . . Pred Petrom so Rusi bili Moskvani, in vladarji še le s Petrom cesari, poprej le cari . . . Ruski Aleksander se je v tej spomene vredni dobi verlejše obnašal kot macedonski. Ta je razsekal gordiški matvoz, kar je človeštvu malo hasnilo, — ruski Aleksander ga je razrešil po svojem poštovu človeštva, blagodušnosti, ljubezni do slobode in pravice . . . Kam bo še letel ruski orel osvojitnika! Grozovite velikanske tvorila ničijo v merklem skutu bodočnosti, in jaz jih doživeti nočem . . . Po tem sluti moje serce, da bi za nas Rusi utegnili postati Francozi in za evropejsko republiko, kar je bila Macedonija za Gerško. Rusi se vidijo meni še nevarnejši od Francozov, kajti vežejo z omiko jakost in pokoršino polomike“ i. t. d. — Z ozirom na nekatere napačne razlage kaže v l. 5, da „badnjak“ — dan pred božičem — je iz budéti, bdéti, čuti (vigilare), in l. 12—14 opisuje po Vuku, kje in kakova je: „Serbskega jezika domovina“; l. 93. 94 pa: „Čakavci po Vuku z ozirom na Kekavce, ki izgovarjajo l na koncu besed“. V primer bodi:

„Po svedočbi Greškega pisavca K. Porfirogeneta († 959) so Horvati naselili se v naše kraje od nekod iza tetranskih gor v prvi polovici sedmega veka. Sèm pridši so razdelili se na dvoje, pa nastanili se eni na granici današnji Horvaški, na Turškohorvaškem in v Dalmaciji, eni pa so ostali v Panoniji med Dravo in Savo. — V Dalmaciji po suhem (odlog samega primorja in otokov), kjer je bilo serce Horvatov, se ne nahaja dandanašnji noben narod, ki bi se po jeziku ločil od Serbov; al na otokih in v primorskih mestih, iz katerih so ljudje malo mešali se z onimi iz suhega, se govori jezik nekaj različen od serbskega, in jaz menim, da so ti Primorci in Otočani ostanjki ali odvetki starih Horvatov. Gledal bom tù na kratko zaznamenovati poglavitne zdajne razlike njih narečja od Serbskega: 1) Namesto što ali šta govore oni ča, enako slovaškemu čo, po čem jih naši onod zovejo Čakavce . . . 11) Namesto koju govore ku, mesto koje — ke, mesto moja pa ma. Isto tako Kekavci imajo ki, ka, ko (na pr. pregovor: V ko selo prišla, — Na to kolo prela — Si Romae es, romano vivito more.), ob Kupi na pr.:

„Dobro je vince
Iz Tanče gorice,
Blažene so ročice,

Ké so ga kopale;
Živil njega dragi Bog!
Čiga (r) je pivnica“.

Čiga me spominja g. Metelkotovega terdila na strani 204, da se več nikjer ne rabi; v mojem rojstnem kraju se ne govori drugač ko čigi, čiga, čigo. Nanosni r, kakor se iz pesmice vidi, se je povsod skorej izpuščati začel, n. pr.:

„Dokle mi je sod moker,
Mi je vsaki boter;
Kada mi je sod suh,
Mi je vsaki gluh“.

To je: Donec eris felix, etc. . . — Da je jezik teh Horvatov serbskemu najbližji, vidi lahko vsaki iz listine pisane v čakavskem narečju, ki sem jo bil našel leta 1841 v knjižnici grofa Blagaja na Boštanji, ki se tako glasi: „Mi Gregur knez Blagajski i veče . . . dasmo toj naš list otvoren pod našu visuču pečat, pisan u Prumni u pondilak prvi po svetoga Jurja dne lit gospodnjih 1553“. (Str. 374. 375.) — Bilo bi od velike koristi, ko bi se v čakavskem narečju vse zbralo, kar ni serbsko. Onda bi se soditi móglo, ktere teh razlik se slagajo z narečjem njih zapadnih sosedov Kranjcev, ktere so same njihove, in te — s katerim slovanskim narečjem se slagajo. Poleg tega bi pa mi dobili veliko čistostih besed, ki se danas med nami ne govorijo. — Ravno tako bi tudi hasnila severnim Kekavcom taka zbirka besed pri južnih Kekavcih; severni so jako revni, južni pa bogati. Kako lepo pravijo ti: „ne mrazi me“, oni pa: „ne osiraj me“. Ti delajo razloček med „hiteti“ festinare, in „hitati“ spešno delati; oni pa zadnjega ne razumejo; „pašbiti se“. Njih sostavljeni glagol „natolcvati“ bi se južnemu „súsati“ slobodno umaknil, na pr. „nanj vsi súsajo“. Severni Kekavci ne razumejo južnega, če pravi: „rana mi se je ozlela, ozlevati se začela“. Kako natanko izrazuje južni na pr. stopnje svojega truda; „se žurim, tersim, trudim, kinim in mučim“; severni pa vedno žene svoj „prizadevam“, sostavljen iz „pri-za-denem“. Za ta glagol menda vendar ne bo slovník slovenski imel prostora! — Iz vsega tù povedanega se vidi, da se južni Slovani vsi zunej Bulgarov po jeziku delijo na troje: prvi so Serbi, ki govorijo što ali šta (in počem se ozir Čakavcov in Kekavcov nazvati morejo Štokavci) in na koncu sloga izgovarjajo o namesto i; — drugi so Horvati, ki namesto što ali šta govore ča (po čem se zovejo tudi Čakavci) in na koncu slogov izgovarjajo i, v ostalem se pa ne razlikujejo od Serbov; — tretji so Slovenci, ali kakor jih mi zovemo, Kranjci, ki namesto što govorijo kaj (po čem jih tudi naši imenujejo Kėkavce), kateri se od Serbov in Horvatov po jezikih veliko več ločijo, kakor Serbi in Horvati med sabo, pa so njim zopet bližji, kakor kateremu koli drugemu slovanskemu narodu. Med Slovence spadajo tudi današnji Horvatje v Varožlinski, Križevski in Zagrebški okoliči (varmežiji), katerih jezik je prelaz iz Kranjskega v serbski. Al čudovito; od kod so oni ondi, kjer so zdaj? Ako je istina,

kar Porfirogenet pravi, da so panonski Horvatje bivali med Dravo in Savo, in da njih stolica je bila v Sisku, onda bi trebalo, da so ondi Čakavci ne pa Kekavci! Gledé na te južne Slované med sabo bi jez rekel, da je Štokavcov najmanj trikrat toliko, kolikor je Kekavcov in Čakavcov skupej, Kekavcov (ali bolje Kajkavcev) pa zopet veliko več kakor Čakavcov (Gl. str. 379)". —

V l. 79 je zapisal kratkočasno povést: „Kapitan Terbuhovič in Ruskinja“; v l. 101: „Rusovski car Pavel in eden njegovih oficirjev“; l. 79 tudi naslednjo narodno pesem:

Tužna ženitva.

Kaj se béli tam uz sinje morje?

Al je gruda spomladnega snega,
Al so pene od sinjega mórja,
Al je golob iza jate ostal,
Al so bile u jaticah ovce?
Da je gruda snéga spomladnega,
Davno bi jo sonce raztopilo;
Da so pene od sinjega morja,
Davno bi jih morje raztiralo;
Da je golob iza jate ostal,
Davno bi se spomnil na jato;
Da so bile u jaticah ovce,
Davno bi je bil odagnal čoban:
Več je ostal Kovačević Peter,
Na sred Dolca, na sred Sadikovca,

Od udarcev Jurina Butorca.
K njemu bila dohajala Vila;
Bere bilje po gorici Vila,
Da bi njemu rane zacelila.
Al jij veli Kovačević Pero:
„Ne ber' bilja, ne gub', Vila, dneva;
Nego zovi pobratima mojga,
Pobratima Jurja Rokavina,
Da napiše listek knige bele,
Da jo pošlje majki i ljubici:
Majki pošlje, da me se nenada,
Ljubici pa, da se naj udaje,
Da se junak Pero je oženil
S černo zemljo i zeleno travo.

V čislih je bil J. Kobetu véliki A. A. Volfov Slovník Slovénski, kajti tudi njemu je rokopis dohajal v popravo (cf. Deutsch-sloven. Wörth. 1860 Vorw. VIII); v čislih so mu bile Slomšekove Drobtnice, kajti v letniku 1858 bere se str. 65 — 72 v novi obleki i Kobetova stara resnica: „Od poštova staršev“. Kako se je tersil Kobe ne le s peresom za književnost, ampak tudi z djanjem za božjo čast in za omikanje našega ljudstva, pričujeta mu Plotar pa Kamnikar, Čateška cerkvena ključarja (Gl. Janežič. Glasnik 1858 zv. I. št. 5. str. 139. 140); kako se je vnemal za domače reči, za književnost, jezikoslovne drobtinice in vzlasti za narodne pesmi, kažejo še Novice l. 1858 l. 4 — 5: „Pirni običaji ali ženitvanske navade v horvaškem primorji okrog Bakra“ po Susaniću; „Ponikve“, kjer se voda v zemljo pogrezuje in pod zemljo naprej svoj tek ima; nikniti, iznikniti aufsprossen; ponikniti pa pomenjuje ravno temu nasproti na pr. žito na njivi predolgo puščeno rado ponikne, solnce ponikne t. j. zajde za goro i. t. d. (št. 19.); l. 30. 31 „Serbska narodna pesem“, v kateri se popéva, kako je pohotnemu Arapcu prekomurcu Kraljevič Marko za vse platil svatbarino, in četiri njegove hlapce odpravil po Kosovu ravnem na četiri strane:

„Znanili so po Kosovu hlapci:

„Kjer devojka zrela za udajo,
Naj moži se za mladosti svoje;
Kjer pa junak versten za ženitvo,
Naj se ženi, naj si išče drage;
Od te dobe je proč svatbarina,
Marko za vse svatbarino platil!“

Vse izklíkne malo in veliko:
„Bože živi Kraljeviča Marka,
Ki je zemljo zlega oslobodil,
Ki je merkle volke in kavrane
Z azijanskim ponasil mesom; —
Prosta mu bila duša in tēlo!“

To pa je bila že labudnica njegova, kajti v l. 27 imajo Novice, katerim je od njih prvega začetka noter do poslednjega časa J. Kobe Sodevski bil eden njih najiskreniših podpornikov, bitko naznanilo nagle smerti njegove, in str. 215 postavile so verlemu rodoljubu spominek serčne žalosti po toliki zgubi v sledeči pesmi (zložil Jos. Novak):

ŽALOSTINKA

gospod Jurju Kobe-tu.

Pianger ben merti ogn'or, s'ora non piangi!
La Ger. lib. et. III. st. 8.

U tamno oblačilo zavijeni
Na grobu tihem jokamo solzé,
V žalosti grenkem strupu utopljeni
Za Tabo mi stegujemo rokē.
Za Tabo — oh prezgodaj nam zgubljeni!
Bitko zdihuje ranjeno sercé:
Naj zagrinjalo večno se odgerne!
Nazaj Te kličemo iz zemlje černe!

Nazaj, kjer nam življenja solnce sije,
Ljubezen družī kjer use zvestó,
Kjer sapa mirna milost Božjo dije,
Kjer zlegajo zdravice se glasnó.
Nebrojno serc prijateljskih Ti bije,
V živjenja stopi radostno koló!
Srebernih strun se zlegajo glasovi,
Milejši svitajo uže nam dnovi!

Tako Te kličemo prijatli zbrani,
Tak zvesta kliče Te Slovenija —
Povsod so Tvoga uma plodi znani,
Povsod je bistri duh Tvoj bil doma.
U serca vernih uki zasejani,
So priča truda neumornega —
Kako zdihuje zapuščena čeda,
Nepremakljivo v grob za Tabo gleda.

I glej! nebá odperajo se dvori,
Svitloba čarobna iz njih lije —
Ko v stvarstva prvem dnevu zori
Demantno oblačilo Bog pripne,
Da se pokaže na siónski gori,
I razsvetli stvarjenje čudno vse:
Tako, al v krilu krásnejem svitlosti,
Prikaže duh njegov se poln milosti:

„Nikar jokati, neha naj plakanje!
Kervavih sita zemlja je solzá!
Nikar topiti serc v britkostih za-nje,
K' jih že obdaja večna gloria!
Uzori vaši sladki tū so djanje,
Tū med narodi stermih ni meja,
Ljubezen Večna tukaj vse edini,
Ljubezni Večne vsa so ljudstva sini!“

I spred oči ko blisk prikazen zgine —
Skrivalo solnce se je za goró;
Ko okamnjeni več noben ne zine,
Pobesi tužno sleherni glavó.
Viharna strast divjati v persih mine,
Obernjeno v nebesa je okó,
I v svitu solnčnem solza se uterne,
Ter pade na odejo zemlje černe.

B.

Juri Varl.

*Lineola ducta, ne memoria penitus
oblivioni tradatur.*

Narod naš ima že mnogo mož domoljubov, kateri so častno pa uspéšno delovali na slovstvenem polji slovénskem in se dostojno preslavljaajo v povéstnici njegovi; ima jih vendar še dokaj, kateri so mu ono polje obdelovali verno in koristno, ki jih pa sedanji svet ne pozná in torej po vrednosti ne čísla, in med take možake se prištevati smé ranjki — Juri Varl.

Rojen 23. apríla l. 1812 v Kropi je Jurček — berž ko ne za jezik — peljan bil na Koroško, kjer je v Celovcu v tedanji vzgledni šoli l. 1824 prav dobro doveršil tretji razred, od l. 1825 je napredoval v Ljubljani v gimnaziji in liceji, vstopil l. 1834 v bogoslovje, postal 23. avgusta 1837 mašnik, služil najprej za namestnika župniku v Cerkljah na Gorenškem, od l. 1839 za kaplana v Vipavi, l. 1841 v Spodnji Idriji, l. 1844 v Kranjski Gori, potem od l. 1850 za fajmoštra v Krašnji in od l. 1869 v Velesovem, kjer je umerl 5. marca l. 1874.

Vzgojevan najprej bolj nemški — se je vendar J. Varl zgodej poprijel slovenščine ter vnél za pesnijo po Vodniku in Krajnski Čbelici tako, da je skladati jel slovenske pesmice l. 1833 in naslednje leto — učenec Metelkov — prinašati mu jih v nalogah pisanih v Metelčici. Koval si je pesmice tudi pozneje v službi, dokler l. 1844 „Kmetijske in rokodelske Novice“ prinesó, kakor pravi sam v neki svoji knjižici, brez njegovega pripuščenja in po nekem nerodnežu nekoliko popačeno, sicer v osmih dvostavkih zloženo, tu pa le v treh, z njegovim imenom (Juri Varl) ponatisnjeno pesem: „Ob rojstnim dnevu — 19. mali-travna — presvitlīga Cesárja Ferdinanda I.“ v št. 16:

Samec.

Na kviško, bratje! stójmo,
Otročjo veselico
Očetu u zdravico
Zdaj združeni zapójmo!
Današni čas
Opomni nas,
Veselo nam oznani
Cesarja rojstni dan.

Vsi.

Ja vstanimo,
Zapojimo
Veselico
U zdravico
Gospodarju
Poglavarju!

De sledni, kter' nas sliši, vé,
Zakaj de v nas plami sercé.

Samec.

U težkim svojim stani
Skerbi, za ljudstva čuje,
V ljubezni gospoduje,
Pobožnosti vžgani.
Vojské, njih krik
Sovraž' vladnik:
Kjer miru — misli — ni,
Tud' sreča proč zbeži.

Vsi.

On kraljuje,
Skerbno čuje,
K naši sreči
Vedno večí,
Dragi dani
Mir ohrani;
Je ljudstvam svojim Oča res,
Jih varje k' punčico v očes'.

Samec.

Če spert kaj kneze skuša,
Stop' Miroljub v njih sredo,
In vsaki svèt, besedo
Mogočniga poslušá.
Kervavi boj
Odverne koj;
Strahú ni več! — sušé
Se skerbnihi spet solzé.

Vsi.

Kneze v zmedi
V spretja sredi
Pogovarja
Svèt Cesarja;
Bog ustavi
Ljut kervavi;
In hitro vidijo se spet
Povsod serca od veselja vnet itd.

Prav to ga je pa menda vžgalo, da je v Kranjski Gori l. 1844 jel svoje pesniške reči zbirati in spisovati si v L. Bukvice, v kterih se poleg nagiba k pevanju nahaja čez LX pesmic, krajših in daljših, tu pa tam popravljenih, med njimi na pr. Dohtarju Prešérnu l. 1837 („Krajsko, bratec, péti hrepenim, — S tabo zraven sklenen bit' želim, — Ker edinost z mojstram prava — Krajsnje vkladna je zastava: — Torej, dragi, mi roko podaj i. t. d.“); Ugled Belzacarjev po Bironu l. 1836; Na grobu Vodnika l. 1834; Žala po Čopu l. 1844; Samson in Dalila; Lavdan; Rolande; Kam? Kje? Glas na Krajnce in njih Slovenske sosede l. 1836; Resninstvo; Volitev stanu v pogovoru; Roparstvo (iz osnovane zgodovinske posnéve: Erazma Lugarja beg); Moja domovina i. t. d. — L. 1845 je tem svojim pesmicam pripisal Vvod („Potrebne besede, svoje pesmi ljubivniga pevca“), za kterim pojasnuje nekaj manj umevnih besedi ter vedoč, da bode bravec teh bukev — v pesmih in v razlagi — našel mnogoterno nepopolnost, opominja, da popolnost se doseže še le sčasoma. — V vvodu preljubo ogovarja svoje pesmice, češ, v teh-le bukvicah sem vam v hišici, kakor v prijaznih in pripravnih stanicah, odločil stanovanje. Vém, da bi rade izletele vé tje med svet, toda verjemite mi, mladost je še premalo pri skušnji v šolo hodila. Pričujoči čas še ni vaš čas. Poslušajte stare in skušene, kakor predragi in slavni Vodnik to

silo lepo kaže v pravljici od srake in nje mladih. — Jabelko ne pade daleč od drevesa — po tem pregovoru bi se vam, ktere ste po svojem pevcu vnete za vse lepo in čisto, utegnili med svetom pripetiti, da bi vas zaničeval in zasmehoval, da bi se vam kakor meni, v primeri z drugimi, celo v vnanjih zadevah ne godilo po sreči, da bi se vam godilo kakor se je že eni vaših sestic (Novic. št. 16), česar pripustiti ne morem. Ostanite torej lepo vkup sedaj, ko se meša vse, kar kranjščino tiče; dokler vas lepše opraviim:

Sestričice
Devičice
Imajte se ljubó;
Per meni
Nobení
Nič mankaló ne bo.

V ljubezni vse
Srečiti će
Sercé, k' za vas gori;
Samotno
Tihotno
Se tud sladko živi.

Ko prav pa čas
Posvet' za vas,
Ta pustli bomo kraj
In žvéle
Veséle
Vse boté vé tadaj.

Po svet' okol
Na hrib' na polj'
Po mestih in vaseh,
Ko drage
Preblage
U poznih poznih dnéh.

Očitano zmešnjavo z ozirom na slovenščino pa v opazki Varl sam opravičuje tako-le: „Vse se zdej, kar Krajnšnjo tiče, méša, taki govor, bo morde kdo mislil, je prederzin, je lažnjivi govor; ker se vender ravno zdej Krajnšnja vzdiguje, ravno zdej Novice cvetó, narodne pesmi, posvetne in svete, med ljudstvam nabrane, na svetlo gredo i. t. d. — Ja, ja, spoznam, in z veseljam obstanem: Vse to je res, je gola resnica; ali vklada v pričoóh dneih k vsému temu iskati, bi bla zmota velika. Ne duh, koker zdej gospoduje, je Krajnšnjo predramil in zbudil, temuč duh, ki je blage rojake, ki je možé navdajal, katerih nektere že veliko let gomila zelena zakriva, druge pa še le malo časa objema. Baron S. Cojz, Kopitar, Vodnik, Ravnihar, Čop, to so bli možje, domorodci, kateri so buditi Krajnšnjo znali; to so bli možje, domorodci, kateri so mlade in blage rojake za domači slovenski jezik vneti in ogrévati vedli, kateri so z Jarnikam vred ljubezin do Slovénšnje v Slovénčih obudili. Njih perzadevanje, njih vnéma, njih ljubézin, njih vkladna učenost in pretehtno preiskovanje je blo ljubo sonce, ki je Slovénšnjo razrahlalo in ogrelo, je bil zaželeni dež, ki je tisto potrebno povlažil, de se je ona iz zimskiga spanja zbudila in ozelenéla, de zaporedama mnoge cvetlice poganja, in se sčasama v sprelepi vert, v kratkočasni prijetni raj spreobrnila bode, v katerim bo razno prekrasno barvanih in lepo dušéih cvetličic v obilnosti dobiti. Iz tega pa ali pač zdej povzameš, kdo de je Krajnšnjo oživil? Ti je znano, kje de je vklad iskati, na kteriga operta se je naša Slovénšnja v toliko prijetni podobi vzdigvati jela? In ali mi ne boš morde poterdil, če ti rečem, de bi se naš domači jezik vse

veseljši glasil, ko bi zdajne vodnike duh imenovanih mož navdajal? Ali glej, namest tega neki enostranski, svojeglavni in zapovedovavni duh med nami gospoduje, kateri samiga sé nezmotljiviga ima, lahkóvrne sebi sužne stori, njih, ki premalo v sé zaupajo, ostrashi, marskterim cvetlični kal, ki za vert Slovénsnje klije, prec v začetki zaduši, rojake pa, ki s Slovénsnjo na ravnost spošteno ménijo, žali in z nejevoljo navdaja. Tudi dobre, navadne in znane besede: čompe, podzemeljce, ki so čisto slovénske, zamétje, in besedo „korun“, ki jo ni nobedin dozdej rabil, namest njih vpeljati po vsi sili se trudi. Samoblastno take in enake napake vpelava, in hoče kdo napénosti take pojasniti, gorjé mu! Hitro mu bo molčanje zapovedano. Verh tega imamo tri pravopise: V šolah po kmetih bojo otroci v starim pravopisi podučeni; desetašolcam bo Metelčica skladana; Novice so se Gajevih čerk poprijele: bukve bojo kmalo v tem, kmalo v drugim pravopisi natisnjene. Česa se hočmo torej deržati? Kteriga poslušati? Koga vbogati? — In vse to bi ne blo — zmešnjava???” —

Vnovič v slovstvu oživel je J. Varl l. 1848—9, tedaj farni namestnik v Kranjski Gori, kar nam poterjujejo II. Bukvice, v katerih se nahajajo l. 1849 vpisane pesmi: Poljski šterti Regiment iz nemšk.; Napuh-Lenoba; Bog ob hudi uri; Ustava; Korun (razprava v prozi in poeziji zoper korunarje t. j. tiste, ki so za „krompir, čompe, pozemeljce“ priporočali besedo „korun“ in nad temi se je jako hudoval!); Nero iz nemšk.; Nemškutar in Slovenec; Sv. Alojzi; Maria cvetlica iz nemšk.; igra: Erazma Lugarja beg — obdelana nekoliko po prej navedeni pesmi. — Vzlasti pa nam poterjuje njegovo iskrenost to, da je sam dopisovati jel v „Slovenski cerkveni časopis“ (l. 1848 št. 17) in v „Zgodnjo Danico“ l. 1849, kjer ste natisnjeni dve njegovi pesni: Kam? (l. 32) pa Kje? (l. 48). Pesnici te, zloženi l. 1834, značajni za vso njegovo poezijo, se po lastni novejši popravi glasite:

Kam?

Če ozrem se v neba višave,
Kjer se zvezd brezbrojno lesketa,
Al v doline, na goré, planjave,
V zagrinjalo globočin morja;

Spremišlujem če pomlad lepave,
Ptica v zraku, v prahu spet červa,
Sploh, kar kól obsežejo širjave
Vsega, čudovitnega sveta;

Glas kar vere glasni oznanuje,
Vse me stvarnika uči, spričuje:
I no ti me vprašaš, kam hitim?
Kam se mi mudi, po kom želim?
O da vprašaš! — Malo le je vredin,
Kdor je v teku k Bogu samo sredin.

Kje?

Kje, sim baral, drago je zdravilo,
Z njim dobiti znotranji si mir?
Kje žlahtno, vračivno pač mazilo,
Kje tolažbe stanovitni vir?

Sred veselja sim vesel s silo,
V meni polni roj serca ostir;
O ko rani bilo bi hladilo,
Nesel bi me tje vihar ni dir!

Tudi zame bili kdaj so časi,
Se prijatel dragi mi oglasi,
Ko sim se v slast morje topil:
Pa ne tu — drugod sim mir dobil.
Kje? — V kreposti, pravi. Jez ga bogam —
Srečin od takrat v družbi z Bogam.

Natihoma je deloval J. Varl v vinogradu Gospodnjem, in le časih se oglasil v Slomšekovih Drobtinicah, ktere so mu bile popolnoma po godu; tako se nahaja na pr. v l. 1853 njegova pesnica „Gruden“, l. 1854 „Želje“ pa „Maria Cvetica“, l. 1856 „Kmetje“, l. 1857 „Prilike“ (IV.—X.), l. 1858 — 61 pesni „Ples, od sv. Tomaža, Ugled Belzacarjev, Prah“; povest „Keršanskih staršev sin keršanski“; „Basni“ (spisal po latinskem); l. 1864 „Bolnišnice v rokah usmiljenih sester“ i. t. d. — V Zgodnjo Danico je dopisoval le sim ter tje do l. 1860, kedar je št. 9 priobčiti dal pesemsko čestitko svojo „K poterjenju . . preč. g. J. Vidmarja, doktorja sv. pisma, kneza in škofa ljubljanskega“; bolj spridoma in praviloma pa je dopisoval vanjo od l. 1861 — 8 v premnožih sestavkih, v katerih modruje o naših domačih zadevah, družinskih in narodnih, cerkvenih in državnih, ven in ven na podlagi sv. kerščanske vere, po besedah v št. 4 l. 1861:

„Vera, ona zapoveduje slednjemu, naj bo v beraški koči, ali na prestolu kraljevem, se podvreči, ter služiti pravici in resnici pod vodstvom veličastne lepote, ki se ji pravi ljubezen kerščanska. In blagor njemu (človeku, časniku, narodu i. t. d.), kdor se temu trojstvu podverže!“ i. t. d. — V 5. l. ljubo govori o zemlji slovenski, o narodu slovenskem, pa o njegovih vnanjih in notranjih nasprotnikih, kako se pregrešajo zoper omenjeno trojstvo. V l. 6: „Kakor je človek, tako so tudi narodi od Boga, tudi Slovani in Slovence, ki imajo torej pravico na zemlji slovenski živeti ko narod in na vkladu slovenskega življa se gibati in izobraževati . . Vir vsaki pravi omiki in izobraženosti pak je vera . . Vera s cerkevjo je prva pogoja omike, zato pa tudi jo spoštovati dolžnost vsakega, kdor je izobraženosti zaresin prijatelj, pravi, ne hinavsk zastopnik svojega naroda, tedaj tudi sveta dolžnost vsakega Slovence, kateri ljubi v resnici narod svoj slovenski. Zaničevati to, kar je narodu nar svetejše, napadati cerkev in njene naprave, ko strašilo po kerčmah razglaševati nedolžni konkordat, nobenega duhovna ne voliti v deželni zbor za glasilko imeti, in celo blesti, da je velika škoda za Slovence, ker se je duhovstvo preveč z njihovo literaturo pečalo, ni nikakoršno znamenje resnične ljubezni do slovenskega naroda, temveč živa priča, da se takošen človek znajde na napčni poti, in če prav zahteva omiko in izobraženost ljudstva, vendar le podivjačenje njegovo s svojim početjem pospešuje“ i. t. d. (l. 12 str. 93).

„Vera in vednosti so potrebne k zaresni omiki, k resnični izobraženosti, in vera ravno, od katere smo dozdej govorili, terja tudi napredovanje v vednostih“ (str. 101). . . . „Kteri jezik pa je v zadevi izobraženja neogibno potreben za nas Slovence? Slovenski narod prebiva na zemlji slovenski in govori svoj lastni slovenski jezik. Verh njega, ki

je sladkoglasin, lep in krasen ko malo kateri, pa vendar pri vsem tem zaničevan in tert, gospoduje troje ptujih jezikov, in ti so nemški, laški in madjarski, in ti trije se vrivajo vsaki v svojih krajih v pravice domačega jezika, krivično podkopujejo veljavo le-tega in bi ga radi popolnoma zaterli, oni nosijo zvonec v šolah, v pisarnicah in med gospôdo, ter se imajo ko znamenje omike in izobraženosti. Ako želi potemtakem Slovenec po omiki, zamore se mikati in izobraževati ali s pomočjo enega ali drugzega izmed teh treh ptujih, ali pa tudi s pomočjo domačega, slovenskega jezika. Izobraževanje v ptujem in s pomočjo ptujega jezika vendar je nenaravno, nenatorno, in le za posamezne osebe mogoče, nikakor pa ne za narod v njega celoti . . . Naučiti se utegne ptujega jezika posamezni človek, nikakor pa ne narod, razun če se mu narodovnost zatré in narod poptujči . . . Napadali in preganjali so od nekdanj sovražniki slovanski jezik in celo slovanstvo, tudi z ognjem in mečem so se trudili narodovnost slovansko zatreti in uničiti. V stoletnih vojskah, pravi Šafařik, so terli ptujci slovanske narode . . in čuditi se je, ako se prevdari vse, kar se je že s Slovani godilo, da slavno ime „Slovan“ ni že zdavnej postalo ime, ki se k večemu le še najde v starih knjigah in pismih. Kervave, Slované zatiravne vojske so sicer ponehale, duh sovražni pa je tudi po tem še živel in še živi (str. 108)“ i. t. d. — „S pomočjo šol bi se ljudstva slovenske prevergle in poptujčile, slišim govoriti; pa prazno je to besedovanje. S tem pa, da šol, in sicer ljudskih šol na kmetih omenimo, pridemo do reči, od ktere je bilo že marsikaj v naših domačih slovenskih časnikih govorjeno in reč pojasnovana in pretresovana, zatoraj nasleduje tukaj le toliko, kolikor je ravno potreba, da dokažemo tudi mi od svoje strani, kako nespametno da se mlati prazna slama, ako v slovenskih ljudskih šolah nemščina kraljuje, uboga gostija pa je slovenščina; tedaj kako neumno, nemodro da je, narod s pomočjo šol poptujčevati, s tem pa zavirati mu napredovanje in omiko (str. 130)“. — „Slovenščina je domača govorica, ona mora tedaj prva, ne druga biti; voditi mora slovensko mladost ko vrojena prijateljica od prvega razreda izglednih šol do zadnjega realčinega in skoz in skoz po gimnaziji. Nemščina, latinščina, gerščina se mora s pomočjo slovenščine, ne pa nemščine učiti . . . So tvarine, ktere morajo sicer na gimnaziji razlagovane biti, pa bi se lahko brez vse škode manj časa za-nje porabilo, kot se ga navadno rabi; tako pridobljen čas pa naj bi se obračal v razlaganje slovanščine sploh, posebno pa nje na jugu. Tudi laščina bi se ne smela ponemariti (str. 152)“. —

„Hudobni, se bere v sv. pismu, pravi v svojem sercu, da ga ni Boga. Takih spačenih, na duhu slepih se tudi dandanašnji ne manjka . . . Vemo pa, da se marsikateri verin in izobražen Slovenec med nami nahaja, ki pravici in resnici pod vodstvom ljubezni kerščanske — v zadevi

svojega naroda in njegovih pravic — enako nasprotuje, kakor s svojo nejevero nejeverniki (str. 201)^a. — „Mnogo imamo Slovani, in torej tudi mi Slovenci zopernikov, ki ne zahtevajo družega ko našo narodno pogubo . . . Med take zopernike naše je šteti tudi časništvo . . . Ni ga ne rešila, ne zdravila za sedanje žalostne homatije in zmedije svetá, razun le v edini sveti veri. Kakor je nekdanj prerodila vera svet, tako ga je tudi le ona spet zadnji čas umiriti in urediti zmožna. Pravica in resnica tedaj pod vodstvom ljubezni kerščanske je geslo, katero bi imelo časnikarje (ptuje in domače) voditi; ali jih pa tudi vodi?“ (str. 209).

L. 1862 kaže v primeri „Puška in kosa“ (l. 13), da vklad, na katerega staviti in zidati mora se omika slovenskega našega naroda, ako hočemo, da se ne spači, ne propade in ne pogubi, marveč da ostane narod zdrav, čverst in blag, je edino le vklad domači, narodni, kerščanski. — To resnico dokazuje (l. 15) v osodi nesrečnega mladenčca „Filiz — filez“, kjer pravi na pr.: „Piši in podkopuj v svojih spisih vero kerščansko katoliško, in ti slačiš narodu nadnatorno vrednost in blagost in ga celo vverstiš med živali; piši in jemlji upanje kerščansko, in ti obropaš narod nar bolj zdatnega tolažila o času stisk in zadreg, ter si mu spodbil podsombo serčnosti in svetega junaštva v vojskovanju z vsim, kar je napčno in hudo; in piši in duši ljubezen kerščansko, in izdal si narod v plen strasti in slasti, si mu zmedel um in pamet ter ga storil pripravnega za vse, le ne za tó, kar bi bilo njemu v srečo in čast (str. 118)“. — V l. 19 razodeva pod naslovom „Jožef II.“ vodila, katerih pravi zgodovinar pri spisovanju zgodovine za katoliško ljudstvo prezirati ne smé in naznanja duha, ki naj veje v zgodovini; „nasprot pa spisuj in pisari zgodovino ali zgodovinske kratkočasne berila po načinu omenjenih bukev, zadevajočih Jožefa II., in ti ne boš prijatelj narodov, boš narodu zapeljivec, spomin svoj pa boš oskrnil na veke“ (str. 152). — Kakor zgodopiscu, tako daje v l. 23. 24 pesniku vodila, katerih prezirati ne smé, v priliki „Dvoje dreves“ in določuje z ozirom na pogane, Gerke in Rimljane, okrožje, v katerem suka naj se pesništvo slovensko, da bo Slovencem v zaresni prid in v zdravo omiko, ter opominja k sklepu: „Poj toraj, pesnik slovenski, toda bodi pesnik kerščanski, in bodi lira nedolžna, sramožljiva, čista in sveta. Dnov življenja človeškega je le malo, in vendar je ta kratki čas neskončno imeniten za slehernega izmed nas, in le če boš hodil, delal, se trudil in potil v senci drevesa življenja, boš tudi v resnici izobraževal in mikal svoj narod ter svoj in njegov pravi blagor pospeševal“ (str. 190). — V l. 28 pa jako živo opisuje, ktere izobraženosti mora vsaki učitelj, in toraj tudi jezikoslovec prevzet in navzet biti, ako hoče razlagati klasike slovenski mladosti, ako hoče biti učitelj in ne motitelj, oznanovavec ali pridigar resnice in ne laži, pravice in ne krivice, ljubezni in ne našemljenega brezvernega humanizma,

in v res klasičnem spisku „Pridigar, učitelj ali profesor, jezikoslovje, klasiki“ pravi: „Slovenski narod je živoverin, je narod katolišk, njemu klasiki niso sveto pismo, brez njih zamore on kratko péd časnega življenja, pa tudi v večnem bivanju po smerti vesel in srečn biti, njemu izreki klasikov niso dogma, in tudi biti ne morejo dogma, in biti ne smejo dogma ali verska resnica, zato mu je pa tudi le malo ležeče na prenapetem preiskovanju in prizadevanju, razgrinjati klasika in ga kazati v neki prvotni podobi, ki zna bolj zmišljena ko resnična biti, in naravnost zavreči mora navado, učence napeljevati ali veliko več zapeljevati, da bi občudovali klasika ter ga povzdigovali brez ozira na kerščanstvo in sicer nepogojno in nad vse . . . Slovenec bere klasike, pa jih ne bere tje v en dan, brezverno, po šegi posvetni, temveč kakor živoveren katoličan, ter primerja нравstveno stran pisatelja in dela njegovega z večno veljavno postavo kerščanstva, s tem pa pojasnuje in razkazuje pomanjkljivosti in žalostne zmote nejevere in malikovanja, pa tudi svetost, visokost in osrečevavno veličastvo vere keršanske; razkazuje in pojasnuje razliko nezmerno med omiko keršansko in oliko brezbožno ter kaže ravno po klasikih na skalo, ki je tudi peklenske moči zmagati ne premorejo . . . Da se pohujšljive dela klasikov učencem v roke dajati ne smejo, se v katoliških gimnazijah in pri vernih, vestnih učiteljih že samo po sebi razumeva. In le če bodo učitelji res verni, če bodo res oznanovali, pridigovali (t. j. postavno) v šolah pravico in resnico pod vodstvom ljubezni keršanske, toraj če bodo tudi klasike v zvezi s kerščanstvom in pri luči kerščanstva pojasnovali, in sicer slovenski mladosti v jeziku slovenskem in s pomočjo pravega, vspešnega učila, le potem bodo klasiki zares ne v škodo, ampak v duhovni dobiček in v oliko Slovincem“ (str. 222 — 3).

Takisto daje l. 32. 33 pravila modroslovcem v sestavku „Modrijan — modroslovje“ obžalovaje: „Kakor Atenčani, ki so ko malikovavci molili sicer mnogo bogov, vendar pa tudi oltar imeli posvečen „Bogu neznanemu — Ignoto Deo“ čutivši neko pomanjkljivost v zadevi bogočastja; tako čutijo tudi modrijani novejših in zdanjih časov nekaj v sebi, kar jih spominja nekega bitja, ki je visoko nad stvaritvijo in vzrok vse stvaritve, pa kakor ostali so Atenčani, ki so zaverгли pojasnjenje in razodenje Pavlovo v oziru na „neznanega Boga“, v zmoti in tamoti malikovavski, tako tavajo tudi ti modrijani v duhovni tamoti in žalostnih motah zató, ker za tem, kar v sebi čutijo, sicer sledé, ali brez Njega, ki je to čutje vanje vložil, in vnel v sercu človeškem to dozdevo (str. 256)“ . . „Kteri del modroslovja koli naj obdeluje modrijan keršanski, v ktero reč tudi naj se vtopi preiskovaje jo, povsod in vselej naj ima živo pred očmi, da si zares navskriž pamet človeška in pamét Božja biti ne morete, omejene da so dušne moči človeške, pa tudi omamljena da je

človeška pamet, tedaj tudi njegova, in um njegov, in da se varno hodi, misli, sodi, sklepa in dela na polju modroznanstvenem edino le v solučno-svitli luči keršanstva. Pri živem spominu takem sledi naj na vse strani za rečjo, ki jo preiskuje, ter naj jo pojasnuje, razkazuje in dokazuje, pa tudi, kjer in kolikor je potreba, kolikor reč pripuša ali tirja, kaže naj in sicer svitlo, da je ni navskrižnosti med pametjo človeško in med stvaritevjo in prikazki v natvori; navidezne da so le nasprotja, da je sicer marsikaj nezapopadljivo, pa nikakor ne pameti nasprotno; da je med Bogom keršanskim, med sveto vero in med stvarjenjem od ene strani, in od druge med pametjo človeško neko čudovitno soglasje, katerega le slep in nespameten napuh ne vidi, in ga išejo zastonj tako imenovani posvetni modrijani zunaj keršanstva, tedaj da je resnica keršanska zaresna resnica, keršanska modrost prava modrost, keršanski Bog resnični, večni, vsega-gamogočni Bog, Stvarnik in Gospod; vsa druga, keršanstvu nasprotna modrija pa prismodija in nespamet. In to je jedro, ktero pogrešati bi se ne smelo pri nobenem modroznanstvenem delu; to je višina, na kateri stati bi imel, kakor smo prepričani, slednji, kateri se peča z modroslovjem, in to je vodilo poglavitno, katerega mislimo, deržati bi se mogel vsakdo, ki pisari in dela na polju modroslovskem, ako res modrovati hoče temeljito, varno in pametno; varovati pa se, da ne maha po vetru, t. j. v učenem skladu. v publih izrekih in praznih domišljah sebe in druge slepiti, zgrešiti pa resnico popolnoma v svojo in svojega bližnjega nepopisljivo škodo. Modroznanstvo je vse preveč v némar pušeno na naših gimnazijah, pa le modroznanstveni nauk v duhu ravno naznanjenem bi služil zares v omiko in izobraženost dijakom. Modroznanstvo tako, pisano v ljubem gladko tekočem, domačem jeziku slovenskem — kako lepo, kako veselo, koristno in častno bi bilo za nas in za narod naš" (str. 263—4)!

— In naposled uči v spisku „Sveto pismo, véra, natvoroslovje" dotično vzajemnost, pa tudi, da natvoroslovec — prevzét napuha, otrok strast in zmót, postane ves brezbožen in posveten; Bog, duša in večnost so mu, če ni drugač, prazne reči, sam je vse, in ves pozemelsk rije kakor kert po zemlji, nakupčava kertine, enake Molešotovim, ko žalostno znamnje, kak revež da je človek, naj bo učen kakor hoče — brez Boga. Ves pozemelsk in brez Boga rije in berba takšen po zemlji in hoče še preiskovati in razumeti Boga in njegove dela, dela vsega-gamogčnosti Božje? Kolika prederznost in neumnost! Slepec in pa svitloba!

Sostavili in spisali pa smo ta sostavek in vse druge v letošnji Danici v zadevi šolskih tvarin iz visokega spoštovanja do pravice in resnice pod vodstvom ljubezni keršanske, potem pa tudi iz čiste ljubezni do ljubega naroda slovenskega in nade naše, mladosti slovenske, s serčnimi željami, naj razcvetalo bi se naše mlado slovstvo od léta do léta lepše in veselejše, toda v duhu keršanskem, naslonjeno na Boga in sv. véro,

ker le tako slovstvo bo pravo in zdravo ter narodu v prid, veselje in čast. Vse z Bogom in nič brez Boga! naj bo Slovincu geslo. Trud in prizadevanje brez tega, brez Boga, je stavba na pesek, je cvetje o slani, pa tudi večkrat strup v zlati posodi" (str. 286—7).

V istem duhu t. j. iz spoštovanja do pravice in resnice pod vodstvom ljubezni keršanske je dajal J. Varl l. 1863 po Danici razne svete, in prvi svèt njegov se glasi:

„Pilite, likajte, bogatite slovenšino, vi pisatelji slovenski! to da ne enostransko, svojeglavno in napčno, ampak z vednim ozirom na staroslovenšino, na posebnosti, ki so slovenšini lastne, na vdomačeno in opravičeno rabo, na Jugoslovane in na Slovane sploh. Ko storite pa to, ko delate in se trudite tako, ne mislite, da ste že vse storili; prazna posoda je še majhne koristi, temveč širite v lepi, olikani slovenšini, ko v zlatih posodah, razne lepe in potrebne vednosti med nami; toda te vednosti morajo stati na vkladu keršanskem, ali mu saj nasprotovavne biti ne smejo, ker nikdar pozabiti neoveržljive resnice ne smemo, da vse, kar je keršanstvu nasprotno, je prazno in nečimerno“. (Dan. 1863, l. 11.)

Drugi svèt pa je: „Poganjajmo se za narod naš na poti postavni krepko in pošteno, kakor dozda, tudi zanaprej, toda ne prezirajmo slabost nasprotnikov narodnosti naše, ter nosimo zastavo izobraževanja vihrajočo v prvi versti, in po tem še le v drugi ko omike neogibljivo potrebno sredstvo, lepi jezik naš, ljubo, drago slovenšino. Pazimo pa, da bomo v besedah bolj zbirčni, in ne imenujmo reči tako, kakor jih imenovati ne gre, toraj tudi ne jezika „našo nar svetejši reč“, ker kakor je tudi slovenšina nam draga in ljuba, nar dražji, nar ljubši, nar svetejši nam vender ni in tudi biti ne sme, kajti pripomoček, sredstvo je, in ne namemba. Takošnega poganjanja za našo domačo reč nam nikdo zameriti, ali krivo soditi mogel ne bo, zunaj njega, ki je um in pamet s čutjem keršanskim strastno v spanje posilil“. (1863 l. 15.)

Tretji svèt: „Soznani se mladost, ker to je prav za prav tvoja dolžnost, soznani se s staroslovenšino, pa tudi še s kakim drugim slovenskim narečjem, ako hočeš, da se izučiš temeljito jezika maternega, da ti bo tekla čisto in sladko slovenšina mila, in da bo v slovstvenih zadevah tehtna in veljavna beseda tvoja; pa, na višji stopnji jezikoslovja, ne zametvaj nikakor pisateljev domačih, kterim so bili časi neugodni, in jim zdaj ne pripusté ne leta ne opravila, da bi se naslonjeni na staroslovenšino temeljito izurili, so pa blagega serca, raznih vednost in zaresni rodoljubi; temveč spoznavaj njihovo veljavo in vrednost, in ne zabi, da je jedro imenitniše od lupine, in da je lupina hvale vredna in mična, ako je le lična in lepa, če prav ni nar lepši (l. 18).

Četrti svèt je pa: „Poznaš moža ko resničnega rodoljuba, in leti nanj kak sum v zadevi nezvestobe, mlačnosti, ali nepoštenosti; ne

verjemi precej tega, in ne obsodi ga tje v en dan in prenaglo, temveč preiši poprej in prevdari to reč dobro, posebno, ako pride od nasprotne strani, ker znala bi se sicer sama nad sabo kaznovati tvoja nepremišljenost" (l. 24).

Peti svēt ti bodi: „Prevdari dobro in nepristrano dotične reči, ter loči resnično logiko od navidezne, zdravo mišljenje od zmedenega, dobro voljo od hudobne, vero od nejevere, in potem še le govori, sodi, in delaj. Omnia probate et perpendite, et quod bonum est, tenete!“ (l. 34.)

Šesti svēt daje l. 1864 l. 3 v dveh razdelkih: a) Prav bi po naših mislih bilo, ko bi neprijatelji narodnosti slovenske nekoliko bolj nepristrano in skladno zahteve in prizadeve narodoljubov prevdarjali in bi jim ne šteli v zlo rodoljubja, ktereга blagost in žlahtnost ste tako resnični, kakor resnično je sneg bel, oglje černo in solnce rumeno . . . b) Še bolj prav bi bilo, ko bi pustili rogovileži na verskem polju keršanstvo v miru . . . Zoperniki keršanstva bi nar bolj storili, ko bi ostali, ako že ravno hočejo, sami za se, v svoji nejeveri, verne in njih sveti zaklad pa naj bi v miru pustili; če nočejo že sami v keršanske nebesa, naj bi saj ne branili njim, ki jih išejo, vanje iti. — To je dvojni svet, pa tudi dvojno vošilo k začetku novega leta. To pa zato, ker vošimo mir sploh vsemu svetu, tu pa še posebno predragi ta dar cerkvi in narodnosti naši od ene strani, od druge pa sovražnikom keršanstva in neprijatelom naroda slovenskega več previdnosti v govorjenju in več temeljitega mišljenja, kakor tudi nekoliko več spoštovanja do pravice in resnice, da ne bi terdili v prihodnje v svojo lastno nečast in sebi v zasmeh, da je černo belo, in belo černo“. —

O zahtevi, naj popustijo Slovenci slovenščino, ter naj pišejo znanstvene knjige v hróvaščini, razodeva svoje misli v priliki (l. 14. 15), kjer str. 117 piše: „V ti priliki viditi je marsikoga, ki se rad rodoljuba imenuje, v resnici pa ni. Ne da bi vender vse take tū naštevali, oménimo le enih samih, in ti so oni, ki želé, da bi spisovali Slovenci znanstvene knjige ne v slovenščini, ampak v hrovaščini. Večkrat smo brali in čuli od takih svetov, ki se nam pa, naravnost moramo reči, prav čudni zdé. Ali pa ni morda vsakemu, kdor je sposoben za to, na prosto voljo dano, spisovati knjige v katerem jeziku koli? In če je temu tako, in vé vsak za tó, čemu potem taki svēt? In če se vender svetuje, kaj se s takimi sveti zahteva? . . . Da ob kratkem in vse izrečemo, to se pravi, zatirati in moriti Slovence ko Slovence, ter ga preroditi počasi v drugo stvar — ali boljši, ali slabši, kdo vé? — Tako početje pa, kakošno se ti zdi? Kako ga boš imenoval? Po našem prepričanju zna vse drugo biti, le — rodoljubje ne!“

In v l. 25 pod napisom „Zavernitev“ zavrača vse one, kateri terdijo, da cerkev in narodnost nimate med sabo prav čisto nič

opraviti, in da cerkev človeka sprejme ko človeka, ne pa ko Slovence, Nemca i. t. d. Ni li takšno modrovanje, z ozirom na to, kar je ravno izpeljano, poprašuje Varl, znamenje nepremišljenosti, ali pa tudi neznanosti z našimi potrebami, z našimi zadevami in zahtevami? Ni li to znamenje nekega natolčevanja in podtikanja namenov, ki so narodu slovenskemu kar čisto neznani? Ali ni poslednjič takšno modrovanje celo znamenje Slovincem neprijazne, da ne rečemo sovražne volje? In ali bi ne bilo bolje za take ljudi, da bi molčali, namesto da govoré in pisarijo? Če mnogi Nemci in Lahi imajo posebne, večkrat čudne zapopadke v zadevi narodnosti svoje, in na take zapopadke operti rogovilijo; Slovenec z njimi ko takimi nima nič opraviti“.

Prav tako razlaguje l. 1865 št. 8 — 11 pravila o tem, kar kaže naslov: „Enakopravnost in terpnost v zadevi vére in narodnosti“, češ: „Prizanašljivost in terpnost sté dve neogibno potrebne reči. Da pa bote tudi v pravi prid, oljka mirú in vir vzajemnega porazumljevanja, in tako pot do resnice véčno veljavne, voditi ju mora resnico — in pravicoljubje v vedni zvezi z ljubeznijo keršansko“. (Str. 76.) — Kedar je bila prišla na svetlo „Fabiola Wisemanova“, čuli so se tu in tam glasovi, naj bi slovensko priobčila naša Matica. Tem nasprot prinese neki časnik slovenski opazko, da bi „Slovenska Matica“ hiralá, ako bi se s takimi knjigami pečala. To pa je verlega rodoljuba tako razvnelo, da je v štirih jedernatih sestavkih v Danici (l. 25 — 30) razkazal: „Fabiola Wisemanova je knjiga zeló zeló mikavna, prijetna, pa tudi izverstna in podučna, in pa ne samo za priprosto, temveč in še posebno za izobraženo in omikano ljudstvo“, in to resnico skazavši sklepa svoje sestavke z besedami: „Hiralá bo Matica? Mi smo družih misel, in z nami gotovo vsi pravi rodoljubi . . . Hiralá pa bi gotovo in brez dvombe, ako bi se tako dalječ spozabila, da bi vrivala vernému slovenskemu narodu knjige, nasprotne dubu keršanskemu, ki v Fabioli tako sprelepo in prijetno veje; kajti Slovenec je veren in ne terpi, da bi se mu skrunila nar svetejša svetinja, to je: sveta vera — z neverskimi, keršanstvu nasprotvavnimi čenčami. To so naše misli, naše prepričanja, pa tudi misli naše so, da ta, kdor knjigo Fabiolo sodi po zgoraj omenjenem načinu, je ali siromak ves poverhen in neveden, ali pa slaboveren in malo vreden“. —

Nasproti novodobnim kričacem: „Proč s konkordatom, civilni zakon naj veljavo ima, šole naj se cerkvi vzamejo in posvetni oblasti izročé, s premoženjem cerkvenim pa naj se državni dolgovi poplačajo“ — je z neko sveto vnémo pisaril Varl l. 1867 na pr. o „Vestní svobodi“ (l. 34), l. 1868 največ v prilikah modro pojasnovaje, kolika „Krivica“ (l. 4), „Nespamet“ (l. 9 — 11), in celo koliko „Bogokletstvo“

(l. 21. 22) je ono kričanje in dejanje, kar povzéma koj v prvem spisu na koncu v prekrasno razširjenem stroku:

„Če je pa temu tako, in katoličan spoznava, kar mu kakor verniku tudi drugač ravnati mogoče ni, za svojo voditeljico v verskih zadevah edino le cerkev, katera je učivna in v svojih posvečenih služabnikih v tesni zvezi z Rimom; če mora človeška volja zaradi svoje spačenosti omejena biti, kolikor se to strinja z vrednostjo in veljavo človeka ko stvarjo z umom in prosto voljo obdarovano; če se keršanska vest bistveno loči od nekeršanske, in je enoglasna braniteljica pravice in resnice pod vodstvom ljubezni keršanske; če se versko prepričanje ne dá človeku z zunanjo silo prepričavno vrniti, in glasujoča se vest ne omamiti, in je za to le znanstveno polje odločeno, in smé vlada ravno zaradi tega prosto voljo le toliko omejevati, kolikor je to k zverševanju telesnega in dušnega blagra neogibno potrebno, in kolikor to vrednost in veljava človeka pripuša; je vladi sveta dolžnost, ne le telesni in duhovni blagor državljanov po zmožnosti in vestno poskerbljevati, ampak tudi njih skerbi, njih prizadevanja po večni sreči ne zavirati; če so kristjanje, če so katoličanje naj zvestejši državljani; če je cerkev pravna naprava, toraj že samo na sebi po svojem bistvu svobodospoštovavna, ki vsakega rada in z veseljem sprejme, kateri se ji zaupa, pa nikomur sile ne dela, kateri je spoznati in poslušati noče; in če je cerkev poslednjič učivna, od zgoraj od Boga vtemeljena in pooblastena, so verske resnice, ker božje, nepremeljive in nedotakljive, in imajo v cerkvi le cerkveni služabniki v to nalaš posvečeni in pooblasteni govoriti in učiti: kakšna je potem svobodnjava, liberalnost tistih kričavcev po vestni svobodi, kateri se vernim državljanom ko učeniki in preroki nepoklicano vsiljujejo, šole od cerkve fergati hočejo, sveti zakrament zakona odstraniti želijo, ter tirjajo, da bi več kot štiri in dvajset milijonov vernikov v verskih in vestnih zadevah, ali hočejo ali nočejo, se njih volji podvrgli, cerkvene pravice pa zanemarili? Niso morda taki, da si tudi vedno po svobodi kričé, zatiravci prave in pametne svobode? Kdo bo to tajiti se prederznil? Toraj z obraza krinko, in pokažite se vi kričavci brez šeme vernemu svetu, da ta zvé, kdo ste vi njegovi prijatelji! Na čelu se vam bere z rudečimi čerkami pisano, da vam je keršanstvo tern v peti, da ste sebičniki, mučitelji vesti in zaresne svobode, sužnji mesenih strast in slast! — Take verni keršanski svet miluje, njih naklepe pa zmetuje, s takimi posebno verni naš slovenski narod nič opraviiti nima“. (1867 str. 274—5.)

„Christianus mihi nomen, Catholicus cognomen“ — to je edino stališče, s kterega se prav bere in uméva sveto pismo. Na tem stališču pa časih niso še katoliški učeniki, kateri preveč brodiijo po drugoverskih knjigah. Tako je na pr. sicer duhoviti Mihael Verne (1797 — 1861) v potovanjih svojih — bodisi v Rim bodisi v Jeruzalem —

marsiktero povedal bolj po klasikih poganskih in pisateljih nekatoliških. L. 1858 je v Novicah l. 39 str. 308 (posebej l. 1859 str. 195) omenil Betulije in povéda^vši, kako je Judita po sv. pismu umorila Holoferna, pravi:

„To je Juditina slava. Nekteri jo visoko čislajo in povzdigujejo. Al take — z nevarnostjo ženske sramožljivosti in čistosti, z zvijaško izdajo in z navratnim umorom pridobljene slave ne gré povzdigovati! Saj se nahajajo brez tega v vseh časih, zlasti pa v sedanjih vertoglavi prenapetneži, ki z izgovorom, da hočejo domovino svojo oprostiti in osrečiti, posebno vladarjem po življenji strežejo. Kar ni prav, ni prav, ko bi tudi desetkrat v svetem pismu stalo!“

Temu nasprot pa spiše verli Juri Varl koj takrat o Juditi so-stavek, kateri — znamenit v pretanki stvari celo neduhovnom — doslej menda še nikjer natisnjen — naj priobči se ves v tedanji obliki v ta namen, da se resnica prav spozná, kako namreč je s kerščansko-katoliškega stališča presojevati dotična dogodba.

„Spisatelj „Potovanja po izhodnem ali po jutrovih de-želah“ je v 39. listu Novic l. 1858 izrekel svoje misli v zadevi sveto-pisemske vdove Judite in njene slave, ter tistim zameril, ki jo povzdvi-gujejo; njo samo pa obdolžuje navratnega umora ter pristavi: „Kar ni prav, ni prav, ko bi tudi desetkrat v svetem pismu stalo“. — Če je omenjeni spisatelj smel te svoje misli Slovencem očitno razodeti, bo potem gotovo tudi meni pripušeno, v ravno tej zadevi svoje misli naznaniti, piše J. Varl. Té pa so te-le:

Slišim od Judite, vender ne kakor kristjan, ampak v prvo ko racionalist, brez keršanske vere, brez keršanskega čutila, vender skoz in skoz ko spošten mož, brez vse tudi nar manjši enostranosti, slišim tedaj ko taki od te vdove le samo toliko, da je šla v šotorišče sovražnikov, da se je tukaj hlinila, ko da bi jim hotla mesto Betulijo izdati, in da se je mlada in zala s svojo gladko in sladko govorico načelniku prikupila, po noči pa mu glavo odsékala, in se potem na tihem zopet nazaj v svoje rojstno mesto vernila, tako bom mogel spoznati:

1. Da mi je njena spoštenost dvomljiva, kajti mlada, zala vdova se nališpa, gre med sovražnike, in se prikupuje načelniku z mnogimi obljubami in sladko pri-liznjeno besedo.

2. Več od tega, kar načelniku pripoveduje, ni res, je zmišljeno, je laž.

3. Judita je Holoferna v resnici navratno umorila, je tedaj morivka. Vender, desitudi vse to spoznati moram, ji neke serénosti odreči nisem v stanu.

Tako sem prisiljen soditi Judito, ako od nje in njenega početja le poverhoma slišim. V vse drugi podobi pa se mi ta vdova pokaže, ako mi kdo prigodbo bolj natankno pripoveduje. Tu slišim zdaj in zvem:

1. Holofern je sklenil, vso Judejo podvreči kralju Nabuhodonozorju, in namen njegov je bil, siliti vse ljudstvo, svojega Boga zatajiti, ter imenovanega kralja ko boga spoznati in častiti.

2. Strah in groza sta šla pred njim. Kjer koli se mu niso podvergli, tam je ropal ta vojskovodja in moril, drevje sekal, in vinograde pokončaval.

3. Ko stopi Holofern s svojo grozovito armado na Judovsko zemljo, se mu Judeje ustavijo, in terdnjava Betulija mu svoje vrata zapre.

4. Holofern žuga ves razkačen, da hoče mesto razdjati, in vse po Judeji pokončati.

5. Sovražnik dene mesto Betulijo popolnoma na suho, in mestjani so na tem, žeje poginiti.

6. V svojem obupu in strašni stiski sklenejo Betuljani, se, ako jim v petih dneh pomoči ne bo, Holofernu udati, ter vrata odpreti, pripravljeni, raji nagle smerti pod mečem umreti, kakor pa počasi grozovite žeje pojemati.

7. Bi se bilo zgodilo to, cela Judeja bi bila od Holoferna podjarmljena, in kdo vé, kake morije bi se bile pričele, tempelj pa bi bil ali razdjan ali pa oskrunjen z malikovavstvom.

Stalo je, vse to doprinesiti, 120.000 pešcov in 22.000 konjikov pod poveljem razkačenega načelnika sovražnikov.

Slišim tedaj vse to, in zvem, da ni od nikoder nobene pomoči, da je vse obupalo, in da je v tem splošnem obupu ena sama mlada in zala vdova, ki ne obupa, temveč starašine k sebi pokliče, jim njih maloserčnost očita, ter na ravnost razodene, da je sklenila, sovražnika zmagati, in celo mesto in vso Judejo grozne osode oprostiti; zvem, da ta vdova od mestjanov družega ne tirja, kakor to, da jo izpuste z njeno deklo iz mesta, in da naj med tem, ko je ona med sovražniki, molijo za srečin iztek njenega početja; in zvem, da se ona v resnici poda, spremljana od svoje služabnice, v šotorišče sovražnih oblegovavcev, in da vé tu načelnika tako prekaniti in premotiti, da ji vse zaupa; zvem, da se tega zaupanja vdova posluži, in Holofernu spijočemu glavo odseka, da jo poda svoji dekli s poveljem, jo v vrečo skriti, in da greste potem obe z glavo v vreči skoz celo nezmerno šotorišče sovražnikov, in srečno pridete spet nazaj v mesto Betulijo; in zvem, da je sovražna armada, viditi svojega načelnika obglavljenega, groze prevzeta in krepko od Judov sprejeta se v beg spustila, in Judovsko zemljo zapustivši zbežala, Judeja pa oprostena ukala; potem ne morem drugači, ko se čuditi nad serčnostjo té vdove in povzdvigati nje patriotizem, nje redko ljubezen do rojstnega mesta in vse domovine. Šla je med sovražnike z znanim naklepom. Kako lahko bi se bilo zgodilo, da bi ji načelnik Holofern ne bil verjel; da bi bil njene naklepe spregledal, in jo zato spoznal, kar je v resnici bila! Kako lahko bi ji bilo njeno početje spodletelo! In bi ne bilo mogoče bilo, da bi jo bili z glavo v vreči v šotorišču zasačili? In ko bi se bilo kaj takega prigodilo, bi ne bila ljuta smert njena gotova osoda? Vse to si je Judita lahko mislila, vse to ji je bilo znano, in vender gre in se poda v sredo nezmerne sovražne armade s terdnim sklepom, svoj namen speljati, in ko bi tudi svoje življenje darovati imela. In kakšen je bil

ta namen? Mesto Betulijo oprostiti in z njim celo Judejo pokončavnega sovražnika, rešiti pa ljudstvo žalostne osode, ter ga obvarovati norčavega malikovavstva. Taki blagi namen speljati, in z nevarnostjo lastnega življenja speljati, zamore le resničin patriotizem, le junaški pogum, le sveta ljubezen do domovine svoje. Zvem pa še, da ni bila ta vdova le zalega obličja, temveč še lepši duše, da je bila sploh spoštovana, in da ga ni bilo, kateri bi bil kaj slabega od nje povedati vedel; zvem da je bila vsa pobožna, in da je, desravno silo bogata, oestro ko spokornica živela; potem mi zginejo vsi dvomi v zadevi njene moralne strani. Judita mi je sramožljiva, čista, spoštena, ter visocega spoštovanja vredna vdova. In je ona to, sem si tudi svest, da bi bila pripravljena, raji umreti, ko svojo spoštenost zgubiti, kakor je bila pripravljena, samo sebe za domovino darovati.

Pa, Judita je Holofernu govorila reči, ktere si je zmisllila, in so bile neresnične? To se ne more tajiti, in laž ostane laž; vendar pa ne smem nikakor zdajni čas in minule nekdanje stare stare čase po enem kopitu soditi; moralni zaumeni so dandanašn vse popolniše dognani, vse čistejši, kakor so bili v davnih, davnih časih Juditinih. In ni morde mogoče, da so imeli takratni ljudje po svojih krivih, še ne zadosti razsvitljenih zaumenih, laž pripušeno v zadevah kake posebne site? Ali, ako je bilo na tem, z neresnico kaj posebno koristnega doseči? Ali tudi takrat, kadar je bilo na tem, sovražnika prekaniti? Taki nezadolženi zaumeni pa zlo zlo Judito zgovarjajo. Pa naj bo s tem, kakor si hoče, neresnična govorica me ne more kar nič motiti, da bi poguma slavne vdove ne občudoval in njenega patriotizma, njene ljubezni do domovine visoko ne povzdigoval. Saj občudujemo in povzdigujemo može in njih junaške dela, ki niso morde le kake neresnice izgovorili, temveč so bili bolj ali manj sužni hudih strast, in prijatli nerednega, nikakor hvale vrednega življenja. Alkibiad je bil zapravljiv, nečimern, prevzet, krivičin, razujdan; Aleksander veliki je bil morivec svojega prijatelja Klita, mož razujdanega vedenja in pravi vkoreninjeni pijanec; in vzamemo Napoleona prvega, da se ozremo tudi v naše čase, bil je ta siloviti vojšak mož, pa ne mož beseda, bil je nezmernega napuha, in človek, kateri je s svojim verskim prepričanjem lahkomisljeno norčeval. Vender slava teh mož bo ostala, kakor dolgo bode svet stal. Pri vsih njih napetostih ostanejo oni možje, kteri so le redki na polju zgodovinskem; in pogum, njih junaške djanja bode svet občudoval ven in ven. Občudujemo in povzdigujemo pa te može, in sicer po pravici, zakaj bi ne smeli potem junaške Judite ko oprostiteljice cele Judeje čislati in povzdigovati, nje, ki je bila vsa pravična in spoštena, in je edino le se v tem nekoliko zadolžila, da se je, svoj blagi, slavni namen doseči, nekaj neresnične govorice ali laži vdeležila?

Ali Judita je bila navratna morivka načelnika Holoferna? To je ona bila, ako premaganje sovražnika s pomočjo zvijače v vojski to imé zasluži, sicer pa ne. Judita ni ravnala iz kakih privatnih vzrokov, morda zavoljo osebnega razžaljenja, ali iz osebnega maševanja; temuč vodila je mlado vdovo pri speljevanju njenega naklepa edino le ljubezen do njene rojstne dežele in domačega ljudstva. Kar stori, stori v vojsknem času in nad sovražnikom domovine, in sicer v blagor ravno te domovine in njenega ljudstva. Z nezmerno armado se ni mogla nežna vdova osebno vojskovati, tudi ne zmagati načelnika v dvoboju; kaj ji je torej storiti? Posluži se zvijače, in ta se ji obnese: načelnik je umorjen, sovražnik premagan, in cela dežela sužnosti rešena in oprostena. Ne zmagovavki je zvijača zameriti, temveč sovražniku očitati, da je tako lahkoverin in poželjiv, da se da od ženske lepote prekaniti ter zariniti v pogubo in smert. Ali pa je morde ta zvijača kaj drugačna od zvijač, kakoršinih se poslužujejo v vojskah še dandanašen? Se li ne sliši v vojski, da le ene takih zvijač omenim, da se v časih kak cel oddelek sovražne armade zvijaško slepi in moti ter zapelje v kako sotesko, v kako močvirje, ali v kak drug kraj, v katerem si ne more nikakor več pomagati, in v takem stanu je preslepljeni oddelk posterljen, posabljan in pokončan. Sto in sto in vse več jih pri taki priložnosti pade, in vender je načelnik, kateri je sovražnika zvijaško premagal in vničil, občudovan in povzdvigovan. Nikomur ne pride na misel, da bi bilo to navratna morija, in vender kaki posebni razložek je med to zvijačo in med Juditino? Judita je Holoferna v spanju umorila, in Holoferna se ni mogel braniti; tû pa so sovražniki sicer bedeli, pa bili so v takem kraju, v takem stanu, v katerem, desiravno bedéči, se tudi niso mogli braniti, ter so bili brez milosti postreljeni in pobiti. Judita je umorila ljutega, žugajočega načelnika sovražne armade; tû pa so bili, tudi ne v junaškem borjenju zvijaško pobiti vojšaki, ki so prisiljeni na vojski služili, in bi bili večí del rají mirno in tiho v domačih krajih živeli. Judita je z vsmertenjem Holoferna obvarvala vso svojo domovino žalostne osode; z zvijaškim pokončanjem sovražnika v vojski pa se v časih druzega ne doseže, ko kako pomanjšanje sovražne armade, ali celo le slava načelnika, ki je sovražnika prekal in pokončil. Kakšen razložek je tedaj med eno in drugo zvijačo, če vse tako prevdarimo, kakor se nam samo na sebi kaže, in brez vse enostranosti? Zvijača je zvijača, naj bo te ali druge baže, in v vojski navadna. Ako se pa načelniku za zlo ne jemlje, ki je sto in sto vojakov le zato, ki morajo v vojski njegovi sovražniki biti, zvijaško pobit in pokončil; zakaj bi se toliko Juditi zamerilo, da je protivnega Holoferna vsmertila spijočega, s tem pa oprostila svojo domovino? Se li vojaški zviti načelnik tudi dandanašnih dni povzdiguje, desiravno je zvijaško sto in sto ljudi pomoril; zakaj bi se ne smela zala,

pa tudi pravična, spoštena in serčna vdova Judita povzdvigovati in čislati, ker je v svojem patriotizmu enega samega, kaj pa da silovitega sovražnika pretantala in spijočega vspiertila, tako pa svoje ljudstvo nezmerne nadloge rešila? Le krivi, prazni humanizem, in svojeglavna prenapetost ji bi dolžno spoštovanje odrekla. — Tako bi mislil in sodil racionalist spoštenega jedra in brez vse enostranosti.

Pustim pa zdaj racionalista na stran, in se pokažem v svoji pravi podobi, kar v resnici sem, namreč katoličan skoz in skoz, ter ne slišim le pripovedovati od Judite, ampak vzamem sam bukve v roko ter prebiram to prigodbo, in sicer prigodbo v svetem pismu zapisano: a potem se mi odpre nova stran, od katere, in od katere edino le imam to prigodbo vzeti. Zdaj vidim, da je bila Judita tako rekoč orodje v rokah božjih, da je Bog po nji svoje ljudstvo Asirske sužnosti oprostil, in da blaga vdova ni iz lastnega nagiba, ampak po božjem navdihnjenju zveršila to oprostenje. Nič več se mi ni treba bati za njeno poštenost; znajdla se je pod božjim varstvom, in pod brambo božjo je bila brez nevarnosti nje čistost. Judita mi je zdaj ne le pobožna, ampak tudi sveta vdova, mi je pokorna služabnica božja, serčna, pogumna junakinja, polna ljubezni do svoje domovine, pa še vse bolj vneta v ljubezni do Boga, svojega stvarnika in Gospoda, žena, vsa božjega strahu navzeta. Sicer je zmišljene reči, je neresnico Holofernu govorila, pa njeni moralni zaumeni niso bili keršanski, in tudi biti mogli niso, niso bili dognani, čisti zaumeni; živela je v času dolgo pred Kristusom, in lahko je bila v zmoti, da je laž v njenih okolišinah pripušena. Umorila je protivnega načelnika sovražnikov v spanju, pa kakor poslanka božja. In kakor tako kdo jo bo upal obsoditi? Je li pozemeljskim kraljem pripušeno, se znebiti nevarnih ljudi, bo mislim tudi kralju kraljev, bo stvarniku nebes in zemlje, ravno tako pripušeno s smertjo Holofernovu izvoljeno ljudstvo sužnosti obvarvati. Ali pa bo morde stvar stvarniku odkazovala pot, po kateri ima svoje sklepe speljevati? Ne sme On, ki je Gospod življenja in smerti, človeku po ženi v spanju življenje odvzeti, človeku, kateri je na tem, ptujo, sveto deželo podjarmiti, spoznanje pravega Boga zatreti, in norčavo malikovanje vpeljati ter ljudstvo siliti, enega človeka, kralja Nabuhodonozorja ko Boga častiti? Kdo se bo prederznil, s svojo kratko pametjo neskončno božjo pamet soditi? Kdo je v globočino božje modrosti in previdnosti viditi v stanu? Nam, omejenim stvarjem tukaj na zemlji, je marsikaj tamotno, nezapopadljivo, in še le, ako srečno v večnost priromamo, se nam bo razsvetlilo in razjasnilo, popolnoma vender neskončnosti božje nikdar razumeli ne bomo, ker omejeni stvari je nemogoče, neomejenost, neskončnost zapopasti; in ravno v tem, da bomo ven in ven, celo večnost, brez prenehanja božjo neskončnost in njene čuda spoznovali in občudovali, obstoji ena stran rajskega izveličanja. Dosti

nam mora toraj tukaj na svetu biti, da vemo, da je to božja naredba, božje delo, božji sklep; in vemo enkrat to, tako se moramo v ponižnosti podvreči, ter sklepe božje, in če so nam tudi še tako nezapopadljivi, moliti, ne pa tistih po svoji kratki pameti meriti, ali celo zametovati. To je stopnja, na kateri stoječ blago, sveto vdovo Judito in njeno djanje ko katoličan sodim in soditi moram, in z mano vsaki resnični katoliški kristjan. In ravno, ker pisatelj: „Potovanja po izhodnem ali po jutrovih deželah v letu 1857“ tega storil ni, ga milujem iz celega serca. „Dixi et salvavi animam meam“.

Rad je imel Varl poštene domače časnike, pisaril in poročal vanje o raznih stvaréh; tako na pr. je že l. 1850 v Slovensko Bčelo v Celovcu priobčil iskren spis: „Šole na deželi morajo slovenske biti“ (str. 142 — 147); „Moja domovina“ (pesem str. 168); v Zg. Danici l. 1854 o duhovski 50letnici knezoškofa Antona Alojzija; l. 1855 o sprelepem daru (20.000 gld.) neimenovanega dobrotnika za uboge naše škofije po apostol. vojnem vikarju J. M. Leonhardu; l. 1863 o praznovanju 18stoletnice sv. Mohorja pri sv. Mohorji v dekaniji Moravški; o Matici duhovnom ob času resnične potrebe na pomoč, ktero je sam nasvetoval, podpiral, druge za njo pridobival, in ktera po njegovi želji lepo napreduje.

Isto leto je pisal (št. 26) o smerti in o pogrebu slovečega Tuhinjskega fajmoštra, slepca pesnika L. Dolinarja (r. 1794, u. 1863), ter o njem posebej pravi: „Kakor človek je bil ranjki priprostega vedenja, ponižnega in preblazega serca; kakor duhoven je bil ves doma v zgodovini, v svetem pismu in v patristiki; kakor dušni pastir neugnan v svojem svetem poklicu, pravi oče sebi izročeni vernim . . v boleznih pravi Job . . Rojen Ločan bil je pravi narodoljub in zvést Slovenec. Ko je še vse terdo spalo po slovénski zemlji in je le sem ter tje kak rodoljub bolj na tihem čul in slovénšino gojil, pred štiridesetimi leti že je ranjki skladal pesme v predragem maternem jeziku, in napravljaj napeve, ki še vedno svojo veljavo v cerkvi imajo, in jo tudi brez dvombe ohranili bojo. Kar je bil ranjki slavni Rihar ko skladatelj v višem pomenu, to, bi rekel, bil je Dolinar v ljudskem i. t. d.“ (str. 204.)

L. 1865 je poročal o spominku Vegatovem v njegovem rojstnem kraju in o dotični slovénosti, češ, Juri Vega (r. 1754, u. 1802) je bil, ki je razkazal laž starega latinskega pregovora: „Inter arma silent Musae“, v sredi vojske na vojnem polju doveršivši eno svojih klasičnih knjig (str. 234). — L. 1866 je pisal o pogrebu Dobskega fajmoštra, Gašperja Švaba (r. 1797, u. 1866), kateri — zvest in blag prijatelj, dobrotljiv in gostoljuben, vesten in skerben dušni pastir — je pečal se nekoliko s slovenščino ob času, ko je narodna zavést po Slovenskem še terdo spala, spisal in na svetlo dal pridige v domačem jeziku i. t. d. —

Dopisoval je J. Varl iz Krašnje neko dobo jako marljivo v „Triglav“ (Zeitschrift für vaterländische Interessen I. — V. Jahrg. 1865 — 70) o domačih zadevah, duhovskih in narodnih; skoro največ o stvaréh, o katerih je razlagal svoje misli in nazore v Danici po slovenski, pisaril je v Triglav po nemški v dokaj lepi in krepki besedi. — Vstanovivši se v Velésovem je koj jel popisovati svojo novo duhovnijo, znamenito v zgodovinskem in naravskem obziru, in priobčevati sestavke po Danici l. 1871 št. 1 — 14, kar je nekoliko pomnoženo potem tudi v posebni knjižici na svetlobo dal z naslovom:

Velésovo, božja pot na Kranjskem. Samozaložba. Natisnil Rud. Milic v Ljubljani. 1872. l. str. 40 v 16°. — Predgovor se glasi:

V splošni zmedi in pri spačenosti sveta, v kateri se Bog taji, keršanstvo napada, resnica zaničuje, človeška vrednost znižuje, vse vérsko meša in le laž in krivica gospodujeta, je veselo in prijetno za njega, kteremu še verno serce v persih polje, viditi ljudstvo, tako priprosto ko tudi izobraženo, cerkve obiskovati in v njih svojega toliko od hudobnega sveta žaljenega in zaničevanega Boga in stvarnika vsega, kar je, moliti ter v vsi ponižnosti čestiti. Ta verni, keršanski duh se razodeva še posebno živo po božjih potih, kar imamo tudi tukaj pri nas v Velésovem priložnost opazovati. Sicer zastaja nekoliko let sem ta božja pot, vender pa, od spomladi do pozne jeseni vsako leto, je še zméraj več ali manj romarjev viditi, kateri v vsi vernosti in ponižni pobožnosti Marijo časté in se ji priporočajo, pa tudi za sprošene in prejete milosti zahvalujejo. In takim vernim v podučenje in v nedolžni in sveti kratkočas, če tudi morda nejevercem v nejevoljo, gotovo pa ne v škodo, podajam tukaj nekoliko verstic zarad Velésovskega samostana, cerkve in Matere Božje — vse pa trojnoedinému Bogu na čast, Mariji v slavo, vernim pa v krepcanje keršanskega duha. Da bi se tudi to zgodilo!

Velésovo, na Velikonočni torek 1872.

Župnik Velésovski.

V knjižici se opisuje v razstavku I. Kraj in okolica. II. Samostan. III. Cerkev. IV. Pripovedka. V.—VII. Vstanovitev. VIII. IX. Čudeži in milosti božje: a) Terdovraten bolnik; b) Utonjenec; c) Mertvi otrok; d) Nevslíšana prošnja; e) Gospodinja; f) V vojake siljeni mladeneč; g) Cerkveni tat; h) Otrok z Štajerskega; i) Slepa žena; k) Kupec. X. Pesem. („O Marija, vredna vse časti, — Vir, studenec božjih milosti, — Bog te je povzdignil nad vse — Tu, in tamkaj nad nebeščane. — Samostan Velésovski te rad, — Prav veselo kliče svoj zaklad i. t. d.“). Sklep knjižici pa pravi:

„Še so sim ter tje taki, ki so še po starem samostanu hodili, in se ga še dobro spominjajo, tudi vedó še marsikaj od svojih starišev v zadevi gospa dominikanaric, in od svojih dedov zastran zidanja novega samostana, ker stari očetje zdaj živečih starih ljudi so v svoji mladosti tlako pri stavljenju samostana delali, in marsikaj znamenitega svojim otrokom, in ti spet svojim ali zdaj živečim že postarnim mlajšim pripo-

vedovali. Taki pa, kateri so kaj z lastnimi očmi vidili, ali saj iz ustnega izročila kaj vedó, zginjajo bolj in bolj, in kmalo ne bo nikogar, kateri bi vedil povedati kaj več zanesljivega od Velésovega. Izvirni spisi so se skor, da vsi pogubili in pokončali, če se še to malo, kar je ostalo, kako pogubi, potem ni vira, iz katerega bi se kaj zanesljivega o Velésovem poročati zamoglo, kar bi bilo gotovo obžalovanja vredno. Da bi se tedaj kaj takega ne pripetilo, smo tukaj in v Danici po izvirnem pismu in iz zanesljivega ustnega sporočila Velésovo in njegove prigodbe kolikor toliko popisali in pozabljivosti otehi. *Lineola ducta*, ne *memoria penitus oblivioni tradatur*: Čertice te so napisane, da se reč popolnoma ne pozabi. —

Ves vnet za sveto katoliško cerkev je Varl vzlasti gorel za milega Pija IX., o čegar papeževski 25letnici je iz Velésovega pisal v Danico l. 1871 str. 208; še priserčniše pa l. 1872 št. 33. 34 o „Pobožnosti za sv. Očeta“, o kateri je k Mariji v Velésovo priromalo do 8000 slovenskih vernikov iz 9 duhovnij z 18 duhovniki, brez dvoma spridoma, in o tej priliki so nad srednjimi vratmi v cerkev Velésovsko v podobi polomeseca okrog zlate papeževe tijare v velikih rudečih in plavih čerkah na belem polji lesketale se naslednje — se vé da — njegove verstice:

Peter! Ti si skala — Cerkev bo ostala;
Ker Marija — Varje Pija —
Svet modruje — Bog pa čuje.

S Pijem vred je boril se Varl zoper slabo, zanikarno časopisje v katerem si bodi jeziku (Dan. 1873 str. 279), in kakor istinit katoliški narodnjak je vesel iz Velésovega pozdravljal po duhovnih vajah v Ljubljani vstanovljenega „Slovenca“ ter koj jel vanj dopisovati o stvaréh, ki so tedaj poprijemale mu sercé. — Labudnica njegova bila je „Šola“, o kateri je iz Velésovega pisal 6. dec. 1873 v št. 23—25 na pr.:

„...Šola dandanašnja je hči ravno vladajočega posvetnega duha, kar bi pa izključljivo ne smela nikdar biti ... Šola mora biti kraj, kjer se mladost uči, kar vediti mora, da bo na svetu shajala in pošteno preživela, in sebi in bližnjemu časni in večni prid pripravila. To pa zdajne šole niso, ker niso 1. pametno vpeljane, ker so 2. od cerkve ločene, in ker je 3. vsa šolska osnova bolj vnvanja morilna formalnost, kakor pa zaresni oživljajoči šolski duh ... To je vse prav lepo, pa stroj se tem laže popači, čem umetniša je njegova sestava, piše v tretjem odstavku. Kdor pozna kmečke okolišine in kmeta samega, tudi vé, koliko se sme od krajnih šolskih zborov pričakovati. Pa če tudi vsi ti sveti zborujejo in svojo dolžnost storé, če tudi nadzorniki res vestno in pridno obiskujejo šole, se na vse zadnje vendar le to doseže, da je vse lepo na papirju ter se vradniško

odlikuje, reč sama pa trpi in otrokom vse to le malo hasni, če učitelj ni kakor bi moral biti. Učitelj je prav za prav duša šole, in kakoršen učitelj, taka šola. Učitelj brez vere, brez kršanskega duha ne zna src blažiti, ni zmožen otrokom vcepiti pravo нравnost, jih napeljevati k primernim potrebnim vednostim ter jih voditi po poti resnice in pravice pod vodstvom svete ljubezni . . . Toraj skrbite le za to, da bodo učitelji kršansko izrejeni in izobraženi, pa tudi dobro plačani, da bodo verni, vestni in za svoj poklic vneti, da ne bodo le samo dosti učeni, ampak da bodo svoj učiteljski stan tudi ljubili in spoštovali . . . Po tem načinu bi ne bilo treba ne krajnih, ne okrajnih šolskih svetov, odpadle bi vse nepotrebne pisarije, umetni šolski stroj bi se razvozljaj in poravnal v gladek naraven pot izobraževanja in napredovanja; zadoštil bi edino šolski nadzornik z nekterimi pomagavci i. t. d. S tem končamo danes svoje razloge, piše Varl o sklepu, ne končamo pa šolskega vprašanja, ker če bi hoteli pretresovati vsestransko in temeljito, bi cela knjiga narastla, ki bi pa daleč preseгла prostor časnika. Kar smo tukaj povedali, smo le po večjem omenili in le zato, ker vidimo na deželi reč od blizo, na deblu, pri korenini; pisali smo, ker vémo, da tukaj na svetu ni nobena reč večna in nejenljiva, toraj tudi zdajna brezverska šola ne. Časi bodo prišli, ko boče tudi ta postava prenařejena, in o tem prepričanju bi radi že zdaj nekatere pomanjkljivosti zdajne šole omenili na prid in korist šole same in njenega namena. Namen je dober, da bi le tudi kaj vspeha bilo! K sklepu le še eno vprašanje: sme učitelj brez nevarnosti, službo zgubiti, pri mrtvaškem opraviu, pri biljah in med pogrebom navadno petje prevzeti, ali ne? (Slovenec I. 25)?

Sluteč svojo bližnjo smert je popraševal mož tu morebiti že sam o sebi, gledé na razmere v Velésovem, kajti malo tednov potem prinese „Slovenec“ (in za njim Danica str. 88) v II. l. 29. št. 7. marca brez najmanjše spomenice kratko, pa žalostno naznanilo:

Umerl je č. g. Jurij Varl, župnik v Velésovem 5. t. m.

Na božji poti v Velésovem dušni pastir je jel ranjki to, kar se godi v sedanjí dobi po novopoganskem svetu gledé na romanja nasproti dotičnemu vzvišanemu nauku katoliškemu, popévati v živih slikah naravnih in zgodovinskih, v posebnih pesmicah, da vsa pobožna povéstnica ne bi bila presuhoparna. Že je spev doveršil, prepisal, hotel menda ponuditi družbi Mohorjevi; kar ga smert prehití, in v rokopisu ostane trud, ki ga morebiti Zg. Danica še priobči Slovencem. Spév, kteremu je naslov „Božja pot“, naj se tukaj naznači le po naslovih in geslih, iz kterih je razvidna njegova pomemba, razvidna pa tudi skoro vsa pesnikova slovenska veljava.

Božja pot.

1.

Pozdrav solnca.

Solnce ljubo, solnce zlato,
Razsvitluješ ki gorato
Domovino sprelepo,
Bodi mi pozdravljeno!
Ti si čudno, ti si krasno,
Vse oživljaš, nam pa jasno
Odkazuješ sveti raj
Brez preneha vekomaj...

2.

Planšar.

Kdor v srcu vero živo hrani,
Njemu Bog je vse;
Svet zadovoljiti ni ga vstani —
Ni ga nikdar ne.
Z Bogom biti, Njemu prav služiti
Pevca so želje,
Ker le Bog je, ki upokojiti
Revno vè srcé.

3.

Stvaritev.

Nébes in svetovi vsi,
Ki leskečejo nad nami,
Zemlja in stvari na nji:
Plan, dolina, hrib z gorami,
Zeliša, drevesa vse,
So z vodovjem vred nam priče,
Kterih ena drugi kliče,
Stvarnik vsega Bog da je.

4.

Minica.

Lepa je cvetlica
Živo barvana,
Lepša še devica
Z Bogom združena.
Blaga nje je duša,
Čista nje je vest;
Voljo božjo sluša,
Bog ji je posest.

5.

Višarje.

Glej visoko v planini verh goré,
Kjer so blizu tam narodov treh mejé,
Lepa zala cerkvice stoji,
Kjer nebes kraljica se časti.
Cerkev ta je znana dalječ na okoli
Po dolinah, gričih in po plodnem polji.
Znana cerkev pa je slavna romarska,
Klicati „Višarje“ vse jo vé in zna.

6.

Ptujec.

Zdravje, dragi dar v življenju!
Revež, kateri tebe zgubil je.
Več pa še po mojem mnenju
Je, kateremu ob pamet gre.
Čez vse pa glej je revež ta,
Kdor je vero zgubil in Boga.

7.

Snid.

Gor na planini pastir stoji,
Pesmico poje, za raj planti;
Pesem zveni po gorovju tje,
Serčno in možko pa vero
V nejeverstva zatero
Brani na potu med tem dekle.
Eden ko drugi obéh teh dveh
Ljubi le pravo in čerti greh.

8.

Zabava.

„Quod licet Jovi
Non licet bovi“.
Dvojno svet meri reči, ker vatla ma dva,
To je pregovor, ki ves še dan danes velja;
Kdor se le kolkaj okoli po svetu ogleda,
Zvédil bo, da je resnica ta moja beseda.

9.

Céna časa.

Len ne bodi, rabi čas zvestó,
Sreča ni za tebe čas zgubljen;
Čas zgubljen pa le takrat ne bo,
Družiš z njim ko dober tud namen.

10.

Namen.

Namen noben ne spremeni
Nikoli bistveno reči.
Namen, če dober, pravo pa
Še le veljavo reči da.

11.

Doslednost.

Kdor veliko zna in vé,
Pa brez zdrave log'ke,
Pa le sam'ga se ujé,
A'ko baha, znaša se.

12.

Cerkve.

Bog, ki v stvaritvi govori, da je,
In da brez Njega ni stvari,
Glasno se tudi v cerkvah glasi,
Da On je tisti, ki je vstvaril vse.

13.

Slepota.

Marskteri res veliko vé,
Svitló mu je v védah sploh,
Kar reč pa vérsko tiče, oh!
Prišel ni čez a b c.

14.

Smešnost — mir.

Svet brezbožin in pregrešin,
Ti je večkrat res prav smešin;
Marsikaj med nami on počne,
S čimur drug bi mu zameril se;
Srečin biti če po vsaki ceni,
Pa — za dobro vést se še ne zméni!

15.

Dobra vést.

Ako mirno je serecé,
Vest pa čista, dobra vsa,
Čuti se sveti budé,
In odpira raj neba.

16.

Vkladi.

Reč le, kateri pamet zdrava
In Bog keršanski je vklad,
Je obstoječa ino prava,
Rodi stoterin, srečin sad.

17.

Sklep.

Bog je stvarnik, gospodar ze mlje, nebà,
Vse, kar koli je, vse stvar njegova je;
On le osrečiti more, vé in zna,
Kakor svet ne zna, ne more nikdar ne.
V Bogu le je pokoj, le je mir,
Sreča le v Bogu zmir in zmir.

Kratko in krepko opéva v predzadnjem odstavku vklade, na katerih operta stoji katoliška resnica nasproti posvetnemu modrovanju na pr.:

„To je nauk, pravi, to je ona resnica,
Ktero kaže nam, tér je nas véra uči.
Vere te pa vklad je Bog in njegova beseda,
Je nam lastna zavest, zdrava nam pamet in um;
Je število čudežev, ki so se godili, brezbrojno,
Je nauka svetost, verskih blagota resnic;
Je serčnost in pogum, je mir in sveto veselje,
S katerim šlo jih v smert toliko mučencev je;
Je zgodovina sploh in tu še posebno cerkvena,
Ktera uči, zastonj íšeš na svetu da raj;
Je učenost in preiskava možakov jedrata,
Ki so resnici zvesti bili brez madeža vsi;
Je lepota in blagost ravnanja in djanja
Njih, ki po veri živé — vedno Boga pred očmi;
Vklad je poslednjič keršanski svet, ki verin okuša
Sad keršanstva sam céno spoznavši vesti i. t. d.“ —

Razne pesniške reči.

Tako se v rokopisu glasi naslov drugemu oddelku, v katerem se vpisane nahajajo stare, že natísnjene in še nove, predstavljene ter izvirno zložene naslednje pesmice:

„Modrijan. Zmešnjava. Lahkomišljenost mladostna. Plés. Smert. Žala po Čopu. Sklep. Svét. Pesnik. Prošnja. Na britofu. O poli noči. Sanje in resnica. Mladost pretečena. Vinska. Minljivost. Kmetje ob času suše. Ponočni čuvaj. Pogreb. V spomin. Kam? Kje? Vezilo. Pogrébec. Rolande. Samson in Dalila. Lavdon. Razvalina. Na grobu Vodnika. V grudnu. Na maternem grobu. Želje. Hudi grad. Hrepe-

nenje. Življenje. Luč in človek. Na Blejskem jezeru. Zdihovalje pijanca pred smrtjo. Glas na Kranjce in njih sosede Slovéne. Premislek. Spomlad. Prah. Beta. Resninstvo. Morski vihar. Volitev stanu. Minca. Ljubezen . . .^a —

Iz nedoveršenega tega rokopisa se vidi, kako premarljivo se je ranjki Juri Varl na slovstvenem polji trudil še poslednja leta. — Bil je jako iskren katoliški domoljub. — Bilo je l. 1854, da so součenci njegovi zbrani v Ljubljani vzlasti po njegovem nasvétovanji slovesno sklenili, da hočejo brati, pódpirati in razširjati le v cerkvenem duhu spisovane časnike, katoliški cerkvi nasprotné pa po moči odvráčevati od sebe in od drugih. — Ko so pozneje l. 1862 isti součenci, doveršivši bogoslovne šole l. 1837, na Dobrovi obhajali svojo duhovsko 25letnico — sreberno sv. mašo, spregovoril je o prijateljskem gostovanji Varl zdravico, ktera popolnoma znači njegovega duha, vse njegovo tudi književno dejanje in nehanje. Glasila se je pa tako-le:

„Pravica je drevó mogočno, njene korenine serkajo svoj živéz gori v rajskih planjavah, in veje njene razprostirajo se s svojo senco čez nebó in zemljo. —

Resnica je dragi dar nebeški, od Gospoda samega prinesen na zemljo, v blagor sploh človeški. —

Ljubezen, rajska hči spreljuba, ki lajša in slajša življenja/zemeljskega stran težavno, ona je zvesta prijateljica pravice, in resnice, vse tri so pa tisto sveto trojstvo, ki edino le kaže pravo in ravno stezo v večnosti sveti raj, so tista svitla zvezda na nebu keršanskem, za katero hoditi mora vsaki, ki želi in hoče osrečiti v resnici sebe in vse okoli sebe. Kdor za to zvezdo hodi, kdor derži se trojstva tega, ta daje Bogú, kar je Božjega, cesarju, kar je cesarjevega, pa tudi dragi, ljubi domovini, kar ji gre po Božjem pravu na vse strani.

V prepričanju, da bomo vsi, ki smo danas tukaj zbrani, obhajati spomin tistega časa, ko smo pred 25 leti šole dokončavši na tem bili, stopiti v življenje djansko, v prepričanju tedaj, da bomo mi vsi ven in ven deržali se le tega svetega trojstva, té svitle zvezde ter se trudili za Božjo čast in za svoje in svojega bližnjega zveličanje, s tem prepričanjem v sercu veljá naj ta napitnica povzdigi naše svete Matere, katoliške Cerkve, okrepčanju in vredenju obširnega nam drazega cesarstva, v blagor sprejlube naše domovine slovenske in v nas vsih pravo časno in večno srečo“. (Vid. Zg. Danic. 1862. l. 29.) —

„In slišal sem glas z neba, kateri mi je rekel: Zapiši: Blagor mertvim, kateri v Gospodu umerjejo! Odslej, reče Duh, naj počivajo od svojega truda; zakaj njih dela gredo za njimi (Razod. sv. Jan. XIV, 13)“.

(*)

C.

Anton Žakelj — Rodoljub Ledinski.

Častite ga tedej, al zaničujte
Njegovo pesem, kakor prazno stvar:
Le tega nikdar mi ne pozablujte,
De njega pesem je nebeški dar;

De z-njo spolnuje on, poslanec róku,
Kar sercama naročil mu je Bog;
De on v čutilih serc, v radosti, v joku
Le božjo slavo póje krog in krog.

(Novic. III, 39.)

Med rodoljubi, ki so vneli se po „Krajnski Čbelici in po bližnji bratovski Hrovaški“, slovi Žakelj Anton, rojen 14. oktobra 1816 v Ledinah pri Žiréh nad Idrijo, odtod zvan Rodoljub Ledinski; v šolah bil nekaj časa v Karlovcu, v Novomestu, od koder prišel v licejo in v bogoslovje v Ljubljano, kjer je l. 1839/40 v slovenščini učenec Metelkov popeval mu v Metelčici; mašnik posvečen 6. avgusta l. 1842 je služil najprej v Gradcu pri Podzemlju med belimi Kranjci, potem v Ribnici, na Blokah, v Mirni Peči, v Poljanah nad Loko, pri sv. Križu poleg Kostanjevice, v Sostrem, pri sv. Duhu (v Velikem Ternu, Grossdorn) nad Leskovcem, kjer je umerl 26. aprila l. 1868. In tu se je spolnilo, da je zemlja slovenska komej imela grob zanj — za pesnika slovenskega! Kar je nekdaž o Vodniku, popeval bi Prešern i o Ledinskem: „Preblečen sem kaplanček bil, — In rad sem pel, še raji pil“ (Kr. Čbel. III.), in rekši: „Ledinski je bil Prešern duhoven“ — povedal sem vse.

Javno se Rodoljub Ledinski pervikrat sledi v časniku „Car-niolia IV.“ kjer je na prvi strani l. 1841 prav po vzgledu Prešernovem po slovenski in po nemški čitati naslednja njegova pesmica:

Slavulj in Roža.

Slavulj póje šir planjave,
Ko preblaga roža dije,
De se z pétja in dišave
Slast združena v dušo lije.

Radostna je rože slava
In slavulja pesem mila,
Sej oboje je narava
Le v edin namen vstvarila:

Nachtigall und Rose.

In der Au schlägt Philomele,
Wenn die holde Rose blüht,
Dass Gesang und Duft die Seele
Mit vereinter Lust durchzieht.

Wonnig ist die holde Rose
Mit der süssen Liederschar,
Da Natur zu gleichem Loose
Duft und Nachtigall gebar:

De iz nju veselje zvira,
De okus'jo pers' človeške
Že sred svetniga nemira
Kaj od radosti nebeške.

Dass aus ihnen Freude fliesse
In das trübe Menschenherz,
Dass zum Theil es schon geniesse
Himmelslust im Erdenschmerz.

V Novicah pa se pervikrat imenuje l. 1844 št. 7, kjer v pogovorih vredništvo gosp. Rod. Ledinskimu spoznava, da je že dolgo dolgo želelo tudi od njega kaj prejeti, in ker mu je njegova pesem draga, da se mu priporoča, naj dopisuje bolj pogosto i. t. d.! Po tej opazki bi človek sodil, da je v istem listu že s podpisom L-c t. j. Ledinec njegov:

Dober svēt za pustni čas.

Hočeš u zakon stopiti,
Hčerko za ženo dobiti,
Mamko poprej
Dobro poglej!
Je mamka le pridna ženica,
Bo hčerka nje prava desnica.

S to pesmico se vjema povestica „Dota vboge neveste“ (400 lepih sadnih drevesic Veselove Rozalike blagovitnemu ženinu — kmetu Šimnu, št. 36), pa tudi nekaj besednih vganjk z istim podpisom (str. 84. 88. 148) i. t. d. Vendar z očitnim imenom „Rodoljub Ledinski“ se nahaja prva pesem v Novicah 1844 št. 15 pod naslovom: „Pesem v setvi“, v kateri se naše življenje tu in tam pomenljivo primérja setvi ter sklepa z besedami:

Kdor to setev obžaluje,
Vervaj: večno ne trohnuje,
Kar umerlo je zmed nas;
Umerjoči prah telesa
Klije v jami za nebesa —
Sađ za vekovečni čas!

Ponatisnil je to pesem J. Macun (Cvetje l. 1850 str. 27); Miklošič (Gimnaz. Ber. V. 1853 str. 37); Janežič (Cvetnik II. 1867 str. 136). — Druga njegova pesem je brati v Novicah l. 1845 (III, 31): „Razne pota“ (Kmetam), in tretja (III, 39): „Zaničevavcam pevcov“, prekrasna o namenu, ki ga ima poezija, po Prešernovi: „Kaj se smé, in móre peti“ (III, 22). — Četerta je l. 1846: „Pepelnična“ (IV, 9), ki se nahaja s prejšnjima dvema vred ponatisnjena v Janežičevem Cvetniku slovenske slovesnosti (III. str. 30 — 34), in peta: „Vdova siroti“ (Svobodno po M. Delarju. IV, 21).

Sam vzbujen po Krajski Čbelici je izročil Ledinski nekaj Narodnih pesmi nje vredništvu, in ona jih je prinesla na svetlo l. 1848 v V. Bukv. (str. 55 — 83: Narodne pésmi. Danica. Černi kos. Lesica. Zvésta déklica. Nuna Uršica. Mlada Zora. Mlada Breda.) in v Sloveniji l. 1849 št. 4. piše D. (Dežman) o Kr. Čbelici V. med drugim: „Narodne pesmi na koncu te zbirke so kaj imenitne, sosebno „Mlada Zora“ in

„Mlada Breda“. Kdo bi verjel, de je med Krajnci še tolikanj pevskiga duha, kakor se v teh narodnih pesmih skaže. Slava tistimu, ki jih je nabral, in tako rahlo z njimi ravnal“. — In v Novicah l. 1850 v sestavku: „Slovenske narodske pesmi v nemško prestavljene“ piše str. 202 isti D. (Dežman): „Le to je nam prav žal, de je g. Grün na narodske pesme (str. 55 — 83) v 5. zvezku „Krajske čbelice“ (leta 1848 izdanim) pozabil. Marsiktera od njih bi bila prevoda vredna. Posebno je „Mlada Breda“, ktero je, kakor smo zvedili, učen rodoljub na Notrajskim iz ust starke napisal, in blezo pozabljeno smerti otel, tako lepa, de ji skorej ni para“. — To željo je Anastazij Grün spolnil, pripovedujejo Novice l. 1853 v opazki št. 6, in je razglasil nemškemu svetu tudi to mično cvetlico domovine svoje in jo na svetlo dal v spoštovanem Teržaškem časopisu „Illustrirtes Familienbuch des österr. Lloyd“. Da pa tisti naših bravcov, ki imajo s tolikšno slavo sprejete „Volkslieder aus Krain“, dobé tudi to, in jo vverstijo unim sesticam, jo podamo v „Novicah“, nadjajoči se, da jim močno vstrežemo s tem i. t. d. — In nahaja se „Mlada Breda“ po slovenskem zapisku R. Ledinskega in v nemškem prevodu Grünovem natisnjena v Novicah 1853 l. 6 — 8. — Vmes je Ledinski sam l. 1852 v Novicah št. 42 priobčil pesem: „Proklétje“ (Poleg Ruskega od E. Th. barona Rozena), kteri sklep se glasi:

Tak ne pozabi, terdovratnik šumni:
Edini Bog le more proklinjat,
In med ljudmi — edini le brezumni!

V serce veselilo je pa Rodoljuba Ledinskega to, da je slavni pesnik ponémčil bil slovénsko „Mlado Bredo“, in hvaležno se mu je odzval s tim, da je poslovénil (Novic. 1855 št. 86) njegovo:

Cvetje in petje.

(Svobodno po Anastaziju Grünu.)

Pomlad vstaja; v slednjem kraju
Se življenja vir odpre;
In v duhtečih vertov raju
Mnogo rožic v cvetje gre.

V pevcu večna pomlad sije,
Blagrovirni dar nebá;
In, enako cvetju, klije
Mnogo pesmic mu 'z sercá.

Cvetju zvirate iz zemlje
Nežnost in dišave slà;
In kdar spomlad slovo jemlje,
Vse opade spet na tlà.

Petje 'z radosti izvira,
Iž nje raste in cvetè;
In kdar nebogljena vmira,
K nji pobegne — ž njo umrè.

Al kdar nova pomlad sije,
Novo cvetje oživí;
In kdar nova radost dije,
Novo petje se zbudi.

Bilo je l. 1855, da je po iskrenih prijateljih Ledinski nekoliko se spet otajal in jel z nova orati ledine slovenskega pesništva, in to po Novicah. Razun že priobčene pesmi je dal od sebe tedaj v št. 77 kratkočasno ribniško povést „Udovec“, v kteri se opéva pridni rešetar Andrej

Terpin, kateri je z ženico, urno, zalo pomočnico, pridobil si kravo v hlev; za prvim, drugim sinom domá — prvo, drugo tele v hlevu — tako, da „ime Terpin je večí laž vsaki dan“; ali — v porodu tretjem umre mu žena, v lastni preobilni masti pogine mu krava, in Andrej žaluje ter žaluje, da stopi skerbnihi sosedov troje v hišo ga tolažit in mirit; nato pride oče župan, in učenik, in še brivec njegov, in prvi mu ponuja hčer, drugi sestro, tretji svast, da — tak hrum in šum je bil okrog njega, ko med prodajavci na dan semnja; tedaj — kakor da bi seršen pičil ga, poskoči moj Andrej s čelešnika; od jeze penast vpije:

„Sram vas bodi!
Pokopal komaj milo sem ženó,
Deset naj družih vzamem že za njo,
Oženim naj se clo še v lastnem rodi!
Prišla mi je pa tudi krava preč,
In kdo zmed vas ponuja mi repeč?“

Izveden v hrovaško-serbskem, českem, ruskem — je čítal in prebiral poleg gerških, latinskihi, nemških — rad tudi virnike slovanske, in št. 81 je priobčil po slavnem Puškinu pesmico: „Misli in želja“, kjer premišljuje, kako umira — ne vedoč, kdaj, kje in kako — star in mlad, razodeva serčno željo, „domá se vleči k mertvecam“, in res — komaj, da domačija mila sprejela njegov je hladni prah!

Skromni Rodoljub Ledinski ni pa ljubil nikdar družeb šumnih ali slovečih, marveč se jih je ogibal, in — ker ga mnogi celó niso poznali, ga tudi niso čislali; prezirali, opravljalí, še obrekovali so ga. Brez ozira na osebo zloží tedaj naš pesnik št. 82 repat sonét, ki „sam samcat“ dotlej slovi v slovstvu slovenskem, namreč:

Opravljičevu.

„Mu, mu“ bučí govedo tam na paši,
„Hi, hi“ razgeče nori konj na cesti,
„Gri, gri“ cverčijo murni v temnem mesti,
„Kru, kru“ pa kruli prasec v luži naši;

„Baú“ tak laja pès, kdar táta straši,
„Pipi“ pa čivka pišče, kdar ni jesti,
„Ku, ku“ zakuka kukovca na bresti,
S „kikiriki“ petelin nóč odplaši;

„Mjav, mjav“ ponoči maček z mačko mjavka,
„Kò, kò“ tak koklja piščeta zvabljuje,
„Bé, bé“ neumnih ovc blekéče čeda;

„Kvar, kvar“ vpije vrana černoglavka,
„Krò, krò“ se merhojédi vran sklicuje,
„Ihá“ je oslov trapastih beseda:

Pošast ti gerdogléda,
Ki jezik tvoj ljudém poštenje reže!
Povej, kter' glas zmed teh se ti príleže?

V pesni: „Enako naključje“ (št. 96) primérja pevca in slavca, kako se trudita, ljubo pojeta, da vse posluša radostno nju petje; in ker slavec med ptíči slovi, malokdo pa se briga za pesnika, izreka pravično željo, češ, verstnika sva si v težavi, oj da bila bi si verstnika tudi v slavi! (Cvetn. Janežič III, 30). — V tem istem tečaju nahaja se še (št. 102): „Sonet“ (Komur že véra v lastno moč ni vzeta i. t. d.), v katerem se v lepi obliki razodeva lepa misel, da moč moža z djanjo-željnostjo združena po verlem boju pomaga junaku iz terpljenja v zmago, torej — le obupati nikar! (Cvetn. III, 82).

„Koledarček Slovénski za leto 1856“, na svetlo dal dr. Janez Bleiweis, prinese tri pesmi Rodoljuba Ledinskega, in te so str. 45 — 53 narodna balada iz idrijskih hribov: „Mlada Breda“, str. 54 — 55: „Nuna Uršica“, in str. 61. 62: „Človečji sléd“, kjer se opéva v življenji — v glavnih dobah — dete, mladeneč, mož — po vedno globoče uderitih stopinjah, dokler na življenja meji dost globok ni sled — za grob. (Cvetnik III, 29. 30.). — Podučna in v slovstvenem oziru znamenita je opomba k prvi pesmi: „Mlada Breda“, ki se glasi:

„Pervikrat pride ta krasna pesmica, ena naj lepših narodskih slovenskih, tù bolj doveršena na dan, kakor je dosihmal tiskana bila. Slavnoznani Rodoljub Ledinski nam jo je izročil, kakor jo je iz ust svoje ranjce matere slišal. Kar tekst zadeva — nam piše marljivi nabiravec naših národnih pesem — ni ne dodjal ne izpustil kar nič, čeravno se očitno vidi, da tam pa tam še marsikaj manjka; tako, na priliko, v povedbi, ko ženin svojemu mlademu hlapcu glavo odseka, besede „Ti in mali“ silijo človeka več pričakovati, kakor v pesmi bere. Pa misli on, da to, kar manjka, je zgubljeno za vselej; stari pevci in pevke poštenih národnih pesem so pomerli; mladi svet pa, bodi Bogu milo! rad kvante poje. „Kar pa se tiče jezika“ — nam dalje sporočuje Rodoljub Ledinski — sem ga enmalo spilil in tù in tam kakošno besedo dodal, da sem stroke (vêrže) izpolnil. Ako bravci to pesem dalje z že natisnjeno primerjajo, bojo zapazili, da tù in tam stoji sedaj namesto „s katere, s katerega“ — „ki ž-nje, ki ž-njim“ i. t. d. Tako so mati skozi in skozi peli; ali jaz duha našega priimena takrat še ne dobro spozna je sem jo po nemško mislil olepotičiti, ter sem zabredel v neslovenski duh; sedaj sem opustil vse tiste napačne prestróje. Beséd, menim, mi ni treba pojasnovati; vse so domače in slednjemu lahko razumljive, razun morebiti teh-le: šêne, po dolensko ščêne — mlad psiček; — „jaro on zavpije“, pomeni serdito, zlobno, wild, tobend, kakor v ilirskem, ruskem in staročeskem; na Slovenskem te besede razun v tej pesmi še nikdar nisem slišal; naj se tedaj ohrani; — šlarasto, morebiti iz nemškega „Schleier“, akoravno pri nas pomeni šlar neko versto bolj žlahnega platna; — „molči, molči“ podvojeno ne pomeni „tiho bodi“,

schweige, ampak „čakaj“ warte — na priliko: „molči, jo boš že skupil“, warte, du kriegst es schon“. — Tudi v drugi: „Nuna Uršica“, národna slovenska iz idrijskih hribov, opominja pesnik, ni nič popravljenega, razun tû pa tam rima, kjer je bila zgubljena i. t. d. —

Vmes je po starodavni ginljivi pripovedi o dveh zvestih prijateljih (cf. Damon-Phintias, Cic.; die Bürgschaft — Schiller . .) v nevezani besedi, toda nekako v smislu jutrovskega naroda, sestavi jako mično pravljico: „Kralj in možaka poštenjaka“ (Kralj v deveti deželi — blagi in hudi dan — možaka Abd-ul-Alah t. j. Bogoslužič pa Ajin t. j. Studenčič, naposled zvan Abd-ul-melek t. j. Kraljev hlapec), ki se ponatisnjena nahaja v Janežičevem Cvetniku I, str. 162 — 166; III, str. 153 — 157. — Drugi spis njegov v nevezani besedi je: „Pobratimstvo“, kteremu se glasi vvod:

„Med slavijanskimi narodi, posebno ilirskimi, je še veliko šeg in navad, ki so se ohranile iz prestarih ajdovskih časov. Kerščanska duhovščina jih je vendar pustila med ljudstvom in jih še nekako posvetila; menda za to, ker so bile v národnem značaju in njegovem bitji tako vraščene, da jim ni bilo moč do korenin. — Med te običaje štejemo pobratimstvo, kakor je na Černigori, v Bosni in po Serbii v navadi. Dva, ali tudi po trije mladenči storijo skrivno zavezo, ki je nerazločivna za vse žive dni, tako, da drug drugega zapustiti ne smé, naj se jim zgodi, kar rado. Pobratimi se zovejo. Ko je zaveza storjena, gredó pred svojega mašnika in mu povedó svoj sklep. Obredno oblečen jih sprejme pred oltarjem. Opomni jih težkih dolžnost, ki jih imajo pobratimi med sabo: da si imajo namreč biti drug drugemu prijazni in zvesti; v vsaki nevarščini na poštenu pomoči, in da v sili morajo tudi kri in življenje dati za pobratime; nasproti pa, da naj se za vse pregrešstva med seboj oestro sami kaznujejo. Na to sprejme duhovnik njih obljube, in jim narekuje prisego, ktero novi pobratimi za njim izgovarjajo. Ko je to storjeno, prinese cerkovni služabnik kupo dobrega vina, in slednji pobratim si rani desno roko do nekoliko kapljic kervi, ki jo stoči v vino in popijejo ga v poterditev svoje zaveze. S tem je pobratimstvo sklenjeno in uterjeno. Mašnik jih še blagoslovi po šegi svoje cerkve ter jih spusti spred sebe. Od te dóbe ni nobeden več sam svoj, temuč vsi so eno telo, ena duša.

Take zveze so med ljudstvom zelo čislane in spoštovane in le malokdaj je slišati, da bi kak pobratim, svoji prisegi nezvest, se izneveril svojim pobratimom. Ako se kaj takega zgodi, dopade nezvestega strašna kazen in sicer od pobratima tega ali unega. — Izgled tega bodi prigodba, ki se je zgodila leta 1838 blizu Srebernika v Bosni. Povém jo, kakor sem jo slišal iz ust nekega Bošnjaka v Karlovcu“. (Glej Novic. 1856 št. 69. 70.)

Dokaj pridno je deloval še to leto, in po Novicah l. 1856 prispe na dan najprej pesmica: „Minica“ (št. 62), spet narodna iz Idrijskih hribov, po kateri si Mina, otožna po ljubčeku — odšlem na ptuje, nabere lepih spanjšic (spanjšica, gentiana verna, kateri prelepi cvétki v Ledinah matere pripisujejo spanjodarno moč, in jo rade devajo pod vzglavje otrokom, naj bi laglje spali, opominja Ledinski sam) ter si iz njih postelje smertno posteljo, da so tičice dragemu, ki iz daljnih krajev pride dokaj mlajev prepozno, pele pesmi nevesele: „Mino ti je smert vsnubila, — Britka žalost jo vmorila“.

Prekrasna v res umetni obliki je balada Vilkové (št. 65 — 67), v kateri Rodoljub Ledinski opéva grozni čin, ki ga je storil knez Kozminski, Martin Sapjeha, gospodu Vilkovskemu, ker mu le-ta pan ali šlahčič, prav kakor nekdan Nabot Ahabu (III. Kralj. 21.), dedine svojih očetov, gradiča svojega Vilkovega niti za drago ceno v srebru i v zlatu prodati ni hotel, da brez mejnikov po vsej pokrajini knez lovil bi lov, češ:

„Nikomur na prodaj ni Vilково.
Šim dobil ga po očetu svojim,
On po dedu, ded pa po pradedu,
Rodni dom nam je, nam ž njega primek,
Ž njega zovemo se mi Vilkovski.
V cerkvi naši so nas vse kerstili,
V cerkvi naši so nas poročili,
V cerkvi naši žene pokopali,
Poleg žen otroke so zagrebli;
In v to cerkev pojdem sam počivat,
Kdar mi solnca božja luč ugasne. —
Knez milostni, spravi zlate,
Svitle zlate bele in rumene“.

Do kervi se vgrizne knez Sapjeha, zataji svoj serd, odide. O naslednji Velikonoči, v god vstajenja Gospodnjega pa napravi slavno gostarijo in na pirhe povabi znancev in prijateljev bližnjih in daljnih; med njimi tudi pana Vilkovskega, kateri je poslušal še le vabnika tretjega. Prav po Leško gostuje svate svoje knez, nikdar skop, leh stare korenine; v belih dvorih pirujejo že tri dneve, da vsem od vina se žarijo lica, vsem od vina se oči iskrijo; med njimi pazi knez najbolj na beloglavega pana Vilkovskega, ki „brat ga zove in še ljubi sosed“; in — kadar tretji večer odhajajo gostje, prideržuje ljubo še njega, dokler se mu izterga iz rok, in v prički svoji odpelje na svoj dom. Ali voznik — uglédavši pred nekdanjo vasjo staro znamenje in v njem razpet presveto in lipo — ves prestrašen gospodu svojemu zakriči: Vilkéhoga pa nikjer ne vidim!

„Splašen skoči stari pan iz pričke;
Urno verže kožuh tje in knémo;
Tje v temo zija, pa nič ne vidi,
Lučice ni viditi v Vilkovim;
Le zvezde na nebesi berlijo;

Tje v noč sluša, pa le nič ne sliši,
Vse je tiho, in še sove spijo,
Le sam bor šéptá, majaje verhe.
Teče dalje starček prot Vilkovim;
Ah, al kjer je vas Vilково štala,

Je zdaj njiva rahlo razorana,
 Je zdaj njiva gladko zabranana,
 Ni je hiše več in ne gradiča,
 Tudi ni sledu od cerkve drage,
 Ki v nji spali sinki so in žena,
 Ki v nji mislil je kdej sam počivat',
 Kdar mu solnca božja luč ugasne.
 Pan zavpije: „Jezus in Marija,
 In vsi naši sveti pomočniki,
 Ki časti vas Leški ljud pobožno,
 Pomagajte! Al sim neki znorel?!“
 In germovje se plašno zaziblje,
 Sivi starci pridejo iz dračja,
 Blede žene, majhni otročiči,
 Ki se tresejo gladi in mraza,
 In možje se drenjajo krog pana,
 Ki sam trese žalosti se strašne.
 Radi bi možje razložili panu
 Vso nesrečo, ki jih je zadela,
 Pa jim branijo debele solze,
 Kapljajoč jim na bradate lica.
 In sprašvati mora jih Vilkovski:
 „Bratje moji, in sosedje dragi,
 Pomagajte, in povejte meni:
 Kam prešla sta grad in vas Vilkovo?“

Praviti mu jamejo stokaje:
 Prišlo v vašo vas je sto kozakov,
 Ki poslal jih je Martin Sapjeha.
 Razvalili so tvoj grad kamnitni,
 Nam poderli hiše so leséne.

Razkopali našo lepo cerkev.
 Naše čede so v Kozmin odgnali,
 Nas pa v jarne vpregli, z bičem bili,
 De smo mogli vasne tla 'zorati,
 Pa sami so v brazde sol sejali.
 Še žené so vpregli, kruto tepli,
 De vsejano sol so zabranale.
 Zraven pa so se še posmehvali,
 Češ, de kar bo s take setve zrastle,
 Se poželo bo brez kós in serпов;
 Sversili še le nocoj so delo.
 To so b'li pač prazniki veselí!
 Naj bi slišal bil otroke naše,
 Kak so reve trepetaje vpili,
 Serce bi ti poč'lo b'lo po sredi!“

Tiho gleda pan Vilkovski pred-se,
 Tiho briše si s pestjó solzice,
 Ki z oči mu kapljajo na brado,
 Kakor vinske jagode v muljavo;
 Tiho zdihne: „Ah, uboga vas ti!
 Mili dom, in sveta veža božja!
 Ah in grobje mojih milih ranjcih!“
 Tak maščeval se je Martin Sapjeha,
 Knez Kozminski nad Vilkovskim panam
 V dneih Polon'je jasne in svobodne:
 Ko svoj kralj je bil vsak knez na Leškim,
 Ko svoj knez je bil vsak prosti šlahčič,
 Pravi kralj pa vsih stanov podložnik. —
 In ni b'lo nikogar po vaim Leškim,
 De kaznil bi bil to hudobijo!“

Bil je Ledinski dober plavlj; na ure daleč je plaval brez počitka.
 Kaplan v Mirnipeči je rad hujskal Novomeščane po vodi, sedaj se je
 prikazal tu, sedaj tam, pa je spet zginil. Kot dober vodotop je sredi
 Kerke iztaknil studenec, ki izvira iz terde skale, je močan in merzel po
 letu; tega je hodil pit v hudi vročini gotovo za seženj pod vodo. Novo-
 meščanom, ki so brez dobre merzle vode, je ponujal, da ga jim za
 4000 gld. vzdigne. Da je ondi res studenec, kaže to, da se po letu,
 kedar Kerka mirno teče, mehurji delajo na poveršji, po zimi pa tam
 nikdar ni ledu, če tudi Kerka čez in čez premerzne. Prav v tej dobi
 zložil je pomenljivo pesmico „Ob vódi“ (št. 77), v kateri v lepi prisposobi
 kaže, kako naj serce enako bode vodi, ktera po kancu zbegana se koj
 spet zbistri, da po kaki nezgodi ali po strastnem šumu se naglo umiri,
 in da božja milost v té jasno sijala bi, kakor na vodé zdaj zvezda zala!

Sam v mnogoterih nezgodah je pesnik znal tolažiti sebe in soter-
 pine ne le z mirom v dnu hladne jame, pod gomilo, temuč prav po
 kerščanski z ozirom na Boga vsegamogočnega in usmiljenega, na Reši-
 telja našega, kateri je šel v svoje veličastvo le skozi križnih nuj napastvo,
 v težavi, v slavi naš pervin, z ozirom na plačilo v obljubljeni deželi, v

kerdelu izveličanih, kar spričuje pesem „Tolažba“ (št. 80), kateri poslednja kitica slôve:

Tedaj ne izdihuj,
 Ubogi človek ne žaluj,
 Če Bog s terpljenjem te obiše
 Posréd svetá al v kotu hiše;
 Sred britkih nuj zvestó pomnui:
 Da cvetje stisk, težav, terpljenja
 Nam obrodi kdej sad življenja,
 Da cvete unstran groba lék
 Za večni vék!

Pesnikom nesrečne, zgolj človeške ali celo poganške ljubezni je Ledinski, verstnik Prešernu v pivkovanji, nikakor ne v ljubkovanji, povedal jo v „Sonetu“ (št. 89) namreč:

Ljubezni bog, Lelj, Erot, al kar dano
 Ti je imén — neposajeno dete!
 Tak dolgo sluša pevec tvoje svete,
 Da mu zasekaš v serce smertno rano.

Kako zdraviti se, ni njemu znano;
 Kar vidi veniti vse svoje cvete,
 Objemlje ga britkost nevolje klete,
 Se smert mirú mu bliža neprestano.

Al tak spolnuješ, krivnik, ti obljuje
 Za zvesto službo tolikrat mu dane?
 Za čast, ki jo je tebi speval vedno?

Pač slep je, kdor se peljati v pogube
 Od tebe dá; — ne vé, da take rane
 In tolikanj nesreče nisi vredno!

Po nekolikem prenehleju oglasi se Ledinski l. 1858 spet v Novicah, kjer je (št. 24) čitati pesem „Ribčeva ljubica“, narodna iz Idrijskih hribov, s to-le njegovo opombo: „Tu in tam sem kakšno besedo-ptujko sprevergel na slovensko, n. pr. gartrožo na vertnico; krancelj na venec itd.; nagelj pa sem pustil, ker mi beseda klinček, Nelke, ni povšeč; klinček namreč je le „Gewürznelke“, kar že podoba te dišavšine kaže. Da sem strok in rimo tù pa tam popravil, menda ne bo pesmici škodovalo; gotovo veje iz nje duh starostnih naših národnih. Posebno zanimiva se mi zdi za to, ker je nekak selam (arab. salem, lat. salus) „Blumensprache“ v nji, česar še v nobeni drugi slovenski národní nisem zasledil.“ —

Ribeč zapusti ljubico ter se spravlja na ptuje: ljubica žalostna ob viru sadi rožice in milo ogovarja vsako posebej, češ, rastite in cvetite lepo, povila vas bom v venec, in ti, govori viru, ki bistro tečeš v ptujo stran, poneseš ga mojemu ribču; lovil bode ribice, pa bo v mrežo vjel moj venec:

Povedal v vencu limbar bo,
 De serce čisto in zvesto
 Ogiblje greha se skerbno.

✓ njem roža naj mu govori,
 De moje serce vse, vse dni
 Za njim, za njim le hrení.

V njem majeron naj priča mi,
De moje serce vse, vse dni
V molitvi za-nj, le za-nj skerbi.

Dušec naj nagelj mu duhti,
De moje serce vse, vse dni
Le njega viditi želi.

V njem britki pèlin govori,
De moje serce vse, vse dni
Le od bridkosti še živi.

In mak rudeč naj mu pové,
De mi zaspalo bo sercé,
Če se ne verne kmalo žé.“

Tako govori ljubica in vir s solzicami kali, ribeč pa tiho posluša vse to, vesel pristopi ter reče: „Ne bom slovesa ne jemal, se v daljne kraje ne podal:“

„Če bistrši so tam vodé,
Če lepši ribe tam lové;
Deklet pa takih ne dobé!“

Enako ljuba in lepa je pesem „Angel in déte“ v št. 25. — Polnoč je, vse spi, le kraj bolnega, po misli zdravnikov umirajočega sinu čuje in zdihuje žalostna mati; kar se nasmeja détešce in spregovori: Mati, ne jokajte; glejte poleg zglavja sloní angelček, ki mílo vabi me seboj v nebesa s te hudobne zemlje, kajti:

„Na nji veselje vmira, še prédin se rodi;
Še blage sreče vžitek ljudem sercé tesní;
In sama radost vtaplja na zemlji se v neslast,
In zdihljeji šumijo skoz slednjo mrač in strast.

Temnil bi tvoje čelo bojazni nepokôj;
Oblival cvetlo lice bi groze hladni znoj;
Solzé bi ti mračile oči tak jasni cvet,
In greha ost zasajal bi v tvoje serce svet.

Oj ne! Mar z manoj zbégni tje gôri v sveti raj;
Tam sreča, tû neznana, nam sije vekomaj;
Nebeškemu Očetu boš tamkej hvalo pél,
Se z angelci 'zigraval — sam angelček vesel!“

Tako pravi bolno dete materi, kar angel govori; pa — mati zatarna še hujše, in naj jej sinka pustí Bog, moli in prosi, da dete vnovič zastoka ter jokajoč jej pravi: Huda mati, ne môli več, da angel — od mene že begajoč — brez mene ne zbegne v sveti raj. In ko mati na to le še bridkejše zajoče, kaj sirota jaz počela bom brez tebe:

„K nji se nakloni mílo, in pravi otročič:
„Le majhno poterpíte, ne jókajte se nič;
Dobil bom gôri kríla, se verril bom vesel,
In vas iz revne zemlje v nebésa zlate vzel.

Ah glejte, spet me vabi; pustite naj grem z njim;
Kaj hočem neki tukaj; zadosti že terpim!“
In déte se nasméhne ji enkrat še ljubkó,
Še zdihne — in uide za angelam v nebó.

V tém mine noč, in zarja v zagorju sije spét,
In radostno se zdrami v življenje čili svét,
Pa mati nič ne vidi, nič svet je ne skerbi,
Za sinam odletélim v nebesa se želí.“

Na to nekako utihne slavluj naš — Rodoljub Ledinski. — Po službah nevgodnih in družbah neprijaznih je v slutnji, da ga tqvarši ne umejo, predstojniki pa prezirajo in celó preganjajo, zahajati jel „v hiše, s smreko znamnjane!“ — Zdelo se je, da hitro peša „duhom i telom.“ — Bilo je l. 1765/6, ko so prijatelji ljubo mu prigovarjali, naj — tedaj duhovni pomočnik v Sostrem — za Slovence vredí Wisemanovo slovečo Fabiolo; delo je sicer obetal in obetal, a doveršil ga ni. — Zadnja javna njegova je „Pesem o blagoslovljeni vélikiga altarja sv. Lavrencija na Raki,“ l. 1867, nalašč za to slovesnost zložena, ktera se natisnjena v tedanji Zg. Danici (l. 25. str. 199) v prvem sestavku glasi na primer:

Oj, dajmo z veseliga serca zapeti
Zdaj pesem hvaležno Bogú za tak dar!
Račani, poglejmo, veselja zavzeti,
Na novi, zdaj blagoslovljeni altar;
Postavljen je v slavo mučencu Lavréncu,
Ki vsih dijakonov je krona in cvet;
Zato zdaj raduje v svetnikov se vencu,
Ker zmagal z ljubeznijo greh je in svet itd. —

„Med poslednje njegove duševne proizvode štejem čestitanko, ki jo je zložil l. 1867 na čast g. dekanu Poljaku za njegov god, piše mi prijatelj, kateri je Ledinskega dobro poznal; živo se spominjam, s kako zanimivostjo smo jo prebiralí zbrani v Leskovcu. Še sedaj mi je žal, da je nisem prepisal. Kaže pa čestitanka ta, če tudi je Žakelj bil onemogel telesno, da duh njegov bil je še zmirom krepak . . . koval je tudi neko povest, a ni je izdelal; kam je prešla, Bog zna.“ —

Bilo je l. 1868, kar dobi nenadoma od škofíjstva pisanje, ki se ga zelo zelo prestraši, misleč, da mu veléva za pokoro v kakov samostan; ali ko ga odpre in vidi, da mu je došel le dekret za na Rako, veselja ves zavzet hodi od znanca do znanca, in vabi za na odhodnjo; mej tem pa se ga poloti pljučnica, in — v treh dneh bilo je po njem! — „Serce me boli, ko se spominjam tega izvanredno obdarjenega, učenega in brihtnega moža, piše mi vže omenjeni prijatelj, kaj je nemila mu osoda storila iz njega, osobito, ko so ga jeli proganjati od nemila do nedraga! Kolikor meni znano, bil je pokojni v duhovnem pastirstvu jako natančen i deloven prva leta. V spovednici bolj na oestro stran; izversten govornik na leci, zlasti v sukanji besed, ker mu je vsaka prišla prav. Pevska žila njegova je tebi še bolj znana kot meni; a — ne samo skladal je pesmice, tudi popeval kaj rad in dobro . . . Kar je pa ranjki prebral in znal, temu se je kar čuditi. Bogoslovske véde „eo ipso“; — kakor tukajšnji škofíjski zapisniki kažejo, napredoval je Anton Žakelj do mala v vseh naukih bogoslovnih izverstno, deloval jako marljivo in vedel se ven in ven hvale vredno; — „jezikov preobilo; slovanska narečja pač vsa; govoril i popeval v slovenščini, hrovaščini, češčini, poljščini; italijanski znal govoriti po-

polno, francosko bilo mu domač jezik; v naravoznanstvu, osobito v geognosiji in v geologiji izveden; sploh ni bilo skoro stroka, o katerem bi ti ne bil znal — ne le poveršno, marveč dokaj temeljito govoriti — tudi še v poslednjih letih. I narodnjak je bil, da po vsej pravici mu gre ime „Rodoljub“. V družbi bil je vesel, šaljiv, tudi zbadljiv, če trebalo; govoril z gladko besedo kot „dohtar“, a tudi take pravil, da smo skoraj kar popokali od smeha. Kjer je bil on, ondi ni bilo treba veliko govoriti, le poslušali smo. V poznejših letih je bil pač bolj tih, a kadar je izpregovoril, jedernato je bilo. Škoda pač škoda, takov veleduh! — Bil je krotak in pohleven, in — kadar ne vinjen, tudi povse dober duhoven pomočnik v pastirstvu; samo doma ni mogel bivati, niti gledati ne novcev v žepu, ne vinca v kupici! Ljudstvo ga je rado imelo in sosebno rado poslušalo njegove izvirne in zanimive ogovore na leci, ter — kakor sploh po kmetih, se ni kaj preveč pohojševalo nad njim, kajti trudil se je dostojanstvo vsegdar vsaj nekoliko obraniti.“ — „Bil je dobra duša, piše mi drug prijatelj; hrupnih tovaršij ni špogal; najraje se je vsedel s kakim možičkom v hram v gorici ter sta ga čivkala celi popoldan“. — „Slaboča njegova, a le po neljubih prigodilih in po preganjanji vzročena je bila, da je naposled v omotni pijači začel utapljati kavrana, ki mu je kljuval srce. A zagernimo plašč kerščanske ljubezni nad njegovimi slabostmi, sklepa popolnoma v smislu mojem prvi, i plakajmo na vže zeleni gomili njegovi nad nemilobo, koja tare slovanski, sosebno pa slovenski rod, koji šteje tolikanj izverstnih a tako malo srečnih narodnjakov“! —

Popisal sem tedaj nekoliko dejanje in nehanje pesnika, o katerem sem koj s početka omenil, da je „Prešern duhoven“. Po tem popisu se spopolnuje celo „Jezičnik XV.“, kajti po „Narodnih pesmih“ v V. roju Krajske Čbelice l. 1848 spada naš Rodoljub Ledinski še tudi med Čbeličarje (Gl. Pravi Slovenec l. 1849 št. 6. — Slovensko narodno pesmenstvo itd.). — O pesmih, koje so vže tu in tam natisnjene, torej bolj znane, na pr. . . „Razne pota; Zaničevavcam pevcov; Pepelnična; V setvi; Človečji sled; Enako naključje“ itd., se mi ni zdelo kaj več govoriti, dasi imajo v sebi silo veliko sprelepih misli in preblagih, vsem brez razložka, vzlasti šolski mladini prijetnih nazorov in besednih lepotij; o drugih manj znanih sem nekaj več povedal ali vsaj zaznamnjaj, kje se nahajajo. — Da je tolikanj sposobni pesnik popéval še mnogo več, ni dvomiti; toda spiski, kar jih je bilo po smerti v njegovi zapuščini, so se raznesli, in naj več si jih je bil prikupil umen slovenski duhovnik, koji mi jih pa na iskreno — nekterikrat ponovljeno — prošnje niti pokazati ni hotel, dasi je lahko razumel, da i jaz ravnal bi ž njimi le razumno! —

Pa, poreče kdo, čemu si pa o tako verlem pesniku in toliko let po njegovi smerti omenjal še njegovih slabosti?! Kteri nas revnih Ada-

movcev je pač brez njih?! — Res je, to ni hvale vredno, ni modro; in nedavno mi je rekel bister pa blag Slovenec: „Prešerna sedaj jaz veliko manj spoštujem, kar sem bral o njem v letošnjem Zvonu.“ To je čin takih nepotrebnih pisarij! — Nasproti pa spet ni prav, da se zaradi nekterih slabosti prezirajo in „molkom zamolkujejo“ tudi kreposti. Čast, komur čast. — Tudi je z veleduhovi v življenji duhovito občevati, in vzlasti predstojnikom pomniti, da sila ni mila. — Prilika mi je pa po besedah o kavranu, ki mu je kljuval serce in ktereга je utapljajal v omotni pijači, opomniti, da jo je vprav Prešern povedal vsem učenjakom in umetnjakom, kje da si zastoj iščejo mirú. Kdo zna, pomenljivo poprašuje v pesmi „Pevcu“, razjasniti človeku temno noč, ki mu tare duha! Kdo vé odgnati kregulja, ki kljuje serce od zora do mraka, od mraka do dne! Kdo uči izbrisati iz spominja nekdanje dni, brezup prihodnjih odvzeti spred očí, ubežati praznoti, ki morí sedanje! — Mar poezija? — Kaj še! — Kako biti hočeš poet in ti pretežko je v persih nositi ali pekel, ali nebo! Stanú se svojega spomni, vzdihovaje kliče pevcu, tèrpi brez mirú! — Hočeš dobiti si mir, išči ga ondi, kjer je najti, ne v zlatu in srebru, ne v golih vedah in umetnijah, ne v ljudski hvali in posvétni slavi, temuč v živi veri, v nadzemskih t. j. nebeških pomočkah, ktere pa v lasti ima edino prava cerkev Kristusova. Blagor, preblagor človeku, kteri se iz takega temnega in nemirnega stanu do časa otme v pravo zavetje, premaga pekel v persih, in si že tukaj pribori tisti mir, kteremu nasledva prava — večna sreča, in njemu veljá, kar poje spet Prešern:

Da srečen je le tá, kdor z Bogomilo
Up sreče unstran groba v persih hrani.

*

D.

Anton Oliban.

*

„Živ, vesel, skoz in skoz resničen in odkritosrčen, včasí zamišljen, večidel humorističen, tudi nekoliko zabavljiv, pa nikoli ne hudoben, — tak si bil, ko sem te spoznal prvikrat, in — tak si ostal do zadnjega zdihljeja, ko sem te obiskal še kake tri ali štiri dni pred tvojo prerano smertjo... Tvoje zvunanje življenje.. moj Bog! življenje učenca, in če je, svojim starišem želje spolniviši, odpel novo mašo — kaplana, je eno

drugemu tako podobno, kakor listu list, in moral bi znano šablono začeti: Rojen v slavni Moravški (v Moravčah ali Moravcem) tebantijski fari na štajarski meji kranjske Slovenije — 11. aprila 1824. l. — je bil sin pobožnih, pa tudi bolj ubožnih starišev, kateri so mladega Tončka že s prva lepo podučevali. — No tako je tudi bilo, in hvaležen je bil za to svojemu staremu očetu do njih konca dni. Menda ga je tudi večidel hvaležnost do njih v duhovščino gnala, da bi jim njih najserčneje želje vresničil. „Refugium stupiditatis“ — kakor dostim očitujejo — mu duhovščina ni bila, ker on bi lahko bil z visokospoštovanim ondašnjim višjim državnim odvetnikom dr. R. v Gradec šel, in tam s svojim bistrim umom si drugega, morebiti boljšega kruha dobil, kakor tega, katerega mu je pelin natolcevanja in želč krivega sumnjenja dostikrat dobro osolil in ogrenil. Da je bil hvaležnega srca, mi med brezštevilnimi drugimi pisanimi pričami tako priserčno lepo kažete dva stara, vsa rujava, že skoraj raztrgana lista od leta 1837, ktera so mu pisali častiti gosp. Miha Peternel, onda kaplan v Poljanah. Čemu ju je hranil? čemu vlačil s saboj skoz vse učilnice in po vsih svojih kaplanijah? Hvaležno občutljivo srce se ni upalo zavreči miloprijaznih vrst svojega prvega učenika, pobožnost proti starišem in učenikom, tista prava „pietas“, ktera naši mladini zmiraj bolj in bolj zmanjkuje v blaziranih, civiliziranih in oblizanih naših časih.“

Tedanjo normalko ali ljudsko šolo je A. Oliban izveršil v Kamniku, gimnazijo — gramatikalne, humanitetna pa modroslovna razreda — v Ljubljani slavno, obično vzvišen nad čerto — med sedmerimi pervaki. — „Leta 1846 je prišel v Celovec v prvo leto bogoslovja in moral je „eksternirati“, kakor več drugih prvega leta. Hitro si je pridobil ljubezen ne samo svojih tovaršev, temuč tudi svojih učencov, samo en sam mu je bil čmern in neprijazen, ter ranjki ni hotel in ni mogel „jurare in verba magistri“, to se pravi, Oliban je včasih latinščino po svoje krojil, in ni hotel „mrlatiti — quod significat vernaucle wursteln.“ — Leta 1848, ko se je vnela občna buna duhov, so njeni silni viharji pač tudi predrli v duhovščini tihotne zidovje, in kakor v drugih, so se v celovski pač tudi kovalе „peticije — impiae memoriae“! — In kakor drugod — na političkem polji — po takih negodnih mladičih — so tudi tukaj metali z bombami za komarjem in s topovi streljali po mušicah — in spodili 18 bogoslovcov, takih mladih rogoviležev, ki se zdaj žalostno-milostno smehljajo oni prešli dōbi. Med njim bil je se vé da, tudi naš Tone, kteremu je pa še posebna osebičnost k temu pripomogla. Leto in dan je po Celovcu inštruiral in s tem si služil svoj kisli kruhek — pa tudi sladko ljubezen svojih učencov, kateri še zdaj hvaležni pomnijo svojega učenika. Čislan je bil kot učenik in priden, pošten, pameten mladeneč v marsikteri žlahni rodovini, kakor n. pr. v že navedeni gosp. dr. R., rajnega gosp. okrajnega komisarja Ž. in drugih. Ljubili in čislali so ga

vsi, toraj si pa tudi prizadevali, storiti mu želje kar le mogoče, spraviti ga zopet v vrsto labodskih bogoslovcev, kar jim je tudi po dolgem letu po volji se zgodilo. Pričujejo mi njegovi listi iz dôbe, kako skrb je imel za svojega starega očeta, za svoje sestre, in kako silno se je trudil, doseči svoj namen, hrepenenje svojih domačih doveršiti.“

„Zdelal je, priden in umen, kakor je bil, lahko in srečno druge dve leti bogoslovja in za mašnika bil je posvečen 27. julija 1851. Malo tednov potem je nastopil svojo prvo kaplansko službo v Š. Kancijan u v tunski dolini na Koroškem.. In kako bi zdaj pisal, kako zdaj začel! Tvoj dnevnik pred menoj leži, — ne — ne tvoj dnevnik — tvoja duša!.. Tolike njeznosti, tolike zaupljive vere, toliko plahega upanja, toliko blagih namenov!.. Vnet za vse, kar je lepo, žlahno, blago in sveto, si je prizadeval in se trudil na vso moč, — ali kdo te bo sodil? ako te Gospodova beseda tolažljivo oprosti.. „duh je sicer voljan, al — truplo je slabo“; — včasih je moč le oslabela in v družbi domači veseli si je živahen pevec kaki kozarček še več nalil — in tudi popil — nikoli pa nisem slišal, da bi kdaj bil kaj nespametnega ali zasmehljivega bil počenjal; — vesel je bil, popeval rad, pa — pika črna mu je ostala!.. Prišel je v Roje in Šmarje v labodski dolini, kjer je g. Placidu Javorniku, kakor že prej kot bogoslovec pomagal pri spisovanju razlaganja sv. pisma.. Od ondot prestavljen v Šmarten pri Slov. Gradcu, kjer je poslovenil Štolcov „Oče naš“ — je prišel na zadnje k Materi Božji na jezeru, ali k Fari, kakor tu na Koroškem pravijo.. Tu pa je pešal čedalje huje in huje, fara je težavna — navada je postala železna srajca, — truplice majhno je bilo tudi pikro in slabo, — in pljuča so jele bolehati. Pa — noter do zadnjega je še zmiraj bil vedrega, šaljivega duha, zmiraj tista dobra, usmiljena duša. Le že proti koncu je narava vendar le premagala in nekako samoglaven in nevoljen je postal“.. — Umrli je v svésti, da tam — nad zvezdami — najde mir, ki mu ga svet dati ni mogel, 8. maja 1860 l. in 10. maja je bil slovesno pokopan pri Materi Božji na jezeru, kakor se ga spominja blagi Anton Janežič v svojem Glasniku (V. zv. str. 188) in verli Resanski v Novicah (str. 159) v dopisu iz Pliberka, češ, marsiktero pesmico je Vam, ljube Novice, zapel; zapojte mu toraj tudi Ve perve: Naj počiva v miru!

„Kar Olibanovo literarno delavnost zadeva, res ni bil prvakov eden našega slovstva; al kar imamo od njega, je lepo, žlahno zrno, blago jedrce. Nektero njegovih pesem prepevajo mladi in stari, nektera njegovih pridig se oznanuje po slovenskem svetu — in njegov „Oče naš“ je pervaka te dobe literature, A. Stolca, tudi Slovencom v domači, prav domači obleki prikupil. — Koliko je delal, jaz sam ne bi bil verjel, al zdaj verjamem, ko sem njegovo zapuščino pregledal.“ — Tako priserčno

pa odkritoserčno je pisal iskren mu prijatelj Dragotin v Novicah l. 1862 št. 45. 46. v **Spominih** na grobu Antona Olibana.“

Peti, glasno peti in javno pisariti je pričel A. Oliban l. 1845 po Novicah (št. 33), kjer se bere prva njegova pesmica „**Tolažba**“, v kateri po prispodobitvi z drevesom človeka na starost tolaži, da po kratkem terpljenju nad oblaki spomlad mu večnosti sledi. — V drugi pesmici (št. 41) „**Krajskih učencov pesim o začetku šolskiga leta**“ po besedah grofa Janko Draškoviča, da domovini, nikakor tujini, darujmo serce, život, vse, — kot učenec modroslovja — poslovivši se v začetku od doma, in izročivši se na koncu milemu cesarju, poje v sredi:

...„Uči nas, moramo spoznati
Postava šolska modro dana,
Tevtona glase in Rimljana,
In aoriste Gerka pregibati;

Ozri na druge se narode,
Lej! sledniga pred drugim mika
Le govor lastniga jezika,
Le domorodne šege, zgode.

Verh tega mnog si prizadeva
Okroglo talijansko znati;
Fransé le koljikej ponosljati,
Učenc si verli v čast perševa:

Zatorej, bratje! se med prave
Li smemo domorodce šteti,
Ak nočemo si perzadeti,
Učit' slovenšine se prave?

Le Krajne malo znan' glasovi
So nam, čeprav nas je rodila,
Nas z lastnim mlekom oddejila,
Čeprav smo pravi nje sinovi. —

Dovelj je sredstev, součenci:
Imamo krajsne učenika,
Novice lastniga jezika;
Ne bód'mo domorodni lenci! —

Lahko prebiramo gramatko
Ptujinov in učmò se radi,
Kako se njih beseda gladi;
Težko beremo krajnsko pratko! —

To ne! vsi terdno obljubimo,
Domači jezik gladko znati,
Reči slovenske prej čmo brati,
In potlej klasike berimo!“ itd.

Lepa, da — vzorna sta soneta njegova: „**Veliki petek**“ in „**Velika nedelja**“ v Novicah l. 1846 št. 14, ktera je ponatisnil Janežič v Cvetniku III. (str. 83. 84), in prvega je svobodno ponemčila Lujiza Pesjakova v Triglavu I. (Chartreitag, 1865 Nr. 30). — Takisto vzorna je njegova glosa „**Ozir v nebo**“ (št. 26.) po M. Kastelica geslu:

Tjekaj gori se ozrimo,
Kjer svetov ne zmer' okó:
Jarma žulje preterpimo,
Tam verige se razspó!

Mična in podučna je tudi (št. 40) pesmica „**Hvala dreves**“, v kateri se kaže, da dale so jih nam nebesa v prijatle — dečku, mladenču, možu, starčiku, o smerti, na grobu — in šolski mladini v razgled je ponatisnjena ta v Cvetniku I. (str. 132. 133), una pa v Cvetniku III. (str. 86). V tej dobi je A. Oliban zvesto prebiral in pred natiskovanjem slovniško popravljal „**Poezije doktorja Franceta Prešerna**“, kar spričuje rokopis njegov, hranjen v muzealni knjižnici ljubljanski. — „**Pokora poredniga sina**“ — imenuje se „pustna pravlica po nemškim poslovenjena“, ktero je Olibanov Anton, preselivši se na Koroško, v Novice

l. 1848 št. 3 poslal še pred glasovito „občno buno duhov“. — Neki oče, da porednega ukroti si sina, pošlje ga za dve leti v Ameriko; ko še poredniši pride nazaj, da ga v soldaško, za samoglavneže in za terde butice vedno najboljšo šolo; ali — ko tudi boben ga ne izučí, in divji kot prej nori, — oče kaj storí, da Anže ko jagnje se obnaša, je ne zine, je kot otrok pobožen in krotak, še preden dober mesec mine? — Ne vganete, kaj? — hudo dal mu je ženó!

Po občni buni svetovski, ne le mladenčevski ali posebej dijakovski, l. 1848 — oglasi se Ant. Oliban v „Sloveniji“ (št. 52) v dopisu iz Celovca: „Slovenščina na Koroškim“. — „Draga Slovenija! Ker se je, kakor ti je znano, tudi v Celovškem ozidji slovensko društvo včiniło, sim sklenil, ti posihmal zaporedama njega stanje in delavnost in sploh važniši prigodke iz slovenskiga obzira poročvati... Družbina čitavnica je vedno odpertá, v kateri se zlasti ob večerih družbniki zhajajo, časopise prebirajo, se trikrat v tednu v slovenskim, enkrat v ilirskim in dvakrat v českim jeziku vadijo, sicer se pogovarja, včasí se kaki lepi in krepki slovenski sostavik krasnorečno progovori, naj večkrat pa se ktera zapoje iz slovenske gerlice, v kateri je v resnici več v napevi in besedi tako mičnih in iskrenih pesim, de jim ni para. Slava Ljubljanskimu društvu za miloglasno domorodno gerlico“.

Tudi v tukajšni duhovščini slovenski duh veselo veje; letos so namreč slovenski bogoslovci med seboj v društvo stopili, so si svoje društvene postave naredili, imajo svojo čitavnico, časopise, knjižnico itd., vsak teden tudi en spisan list (časopis) med seboj na svitlo dajo, pod imenom Venec; in dvakrat v tednu se v slovenskim govorništvu za prižnico prav marljivo vadijo. Hvala jim, tako prizadetje gotovo lepi sad obeta... Tako je s slovenšino na tukajšnim učilišu, kjer jo uči g. Janežič... kakor se sliši, se tudi per slovenskih kmetih na Koroškim ljubezin do slovenšine od dne do dne bolj vnema... po šolah slovenskih fará... oh koliko je zdaj na šolskih učenikih po deželi ležeče! Naj bi spoznali, de pred vsim drugim oni nar berzdniši in nar obširniši poganjk slovenski reči in ljudskimu omikanju dati zamorejo, ako so pridni in marljivi, ako domovino ljubijo, ter srečo in izobražnost prihodnjiga naroda želé itd.“

In l. 1859 piše v Sloveniji (št. 7) iz Celovca: „Naše slovensko društvo se vedno množi... Tedej vidite, dragi bratje Ljubljanski, kaj si mi prizadevamo, in kako nam gre, pravi na koncu svojega dopisa. Vi se pač krepkejši gibljete in jasniši ure obhajate, kakor mi! Serčno veselje in mila žalost nas obide, ko od vaših mičnih veseljc in radostnih vžitkov slovenskiga duha, ki vas tako blažno navdaja in objema, beremo. Z vami se veselimo, de se tako slovensko radujete, de že lepo cvet svojiga rodoljubja in verliga prizadevanja zirate, in že njega sladki sad oku-

šate. Kako mora pač serce veselja igrati, v gledišu mile glasove mater-niga jezika v nedolžni in javni igri domačiga duha, ali v mičnim petji narodne Vile slušati. Miločutni in iskreni bratec gosp. Jeriša nam je pomenljivo in serčno obhajanje, s katerim ste zadnje ure pretečeniga leta v zaton spremili, s tako živečno besedo popisal, de je mogla zares v oserčje vsaciga domorodca segniti. Ako nas je že to popisovanje toliko prevzelo, s kakšnim čutjem bi nas bila še le naša tačasna pričujočnost v vaši sredi navdala! Kako domorodno in verno so verli Krakovčani večer svetih treh kraljev obhajali! Slava in hvala naj jim doni od njih nič manj rodoljubnih in vernih bratov na Koroškim! — Neka otožnost in žalost nas obide, ako pomislimo, de je naša zmožnost še tako šibka in ograjena, de vsih taciš nedolžnih in mičnih vžitkov narodniga duha pogrešati moramo. Naš nar viši vžitek je v dobri vesti, de se za blagor Slovenije po moči trudimo; de v prijaznih shodiših med seboj kaj pokramljamo ali ktero slovensko zakrožimo, je naše edino radovanje. Vender upamo, de se bo zgotovilo, kar je bil že gosp. predsednik v misel vzel, de bi namreč tudi mi s svojimi družbiki enkrat slovensko besedo napravili, in domorodno veseljico obhajali. Živi Slovenija!“

V prognanstvu utihne mu slovenska Vila. — Sprejet spet v duhovščnico zapoje najprej v Drobhtnicah l. 1850 „Juterno“ (Zbežala je noč itd.) priobči v Slovenski Bčeli (str. 2—4) ljudsko pripoved: „Verbsko jezero (Wörther See) pri Celovcu“, ki se ponatisnjena nahaja v slov. Berilu za I. gimnaz. razred (str. 181—3), in zloži fantazijo „Natora in človek“ v Bčeli (str. 161. 162). — „Kar zemlja blazega sadu rodi, — Kar žlahtnega v naročji svojim krije, — Kar milega izvira 'z nje moči, — Vse človek sam, nje ljubček naj užije“. — Vse to posebej našteva, kako se po zimi o vigradi ponovi, kako pa se stara človek, sivček gre na polje, kjer milo vzdihuje: Ali res jaz — v trohljivosti — brez sledú se moral bom razsuti, zbežati v nič? — Toda natora se oglasi, in prerokuje:

„Ne boj se, dragi sin, ostal boš ti,
Naj se 'kol tebe vse tud v nič razsnje!

Zemljo sim celo ti zročila v last,
In posihmal bi več ne bil ko cvetje? —
Tud v smerti ostaneš stvarstva kralj in čast;
V naročji mojim — najdel boš zavetje!

Strohneti moraš, ker si iz prahú,
Scer tudi ti, ko vse, kar se je sjalo,
Al kar je v teb' nebeškega sadu, —
Za lepši svet bo 'z groba kal pognalo“.

Jako navdušena in priserčna je tudi novoletna (1851) njegova čestitka „Bčeli“, v kateri jej kliče: Živi, živi Bčela slovenska; prostejše

spuščaj se po polju, nabiraj cvetja pisani kras, dvigaj se više, bogati z dihtnimi snopči slovenski Parnas:

Da boš šumljaje vlastencov udanih
Vnemala serca, budila mladost,
V persi bezvstne sinuhov zaspanih
Pa da zabadala svojo boš ost.

Da boš o dobi sedanji šumeči,
Ko ti veljá le zedinjeni trud,
Vžigala plam rodoljubja goreči,
I pa nebeške jedinosti čut!

Da jednodušni v povzdigo domije
Delamo, sklenemo glave i dlan,
Miljeni majki pa skoraj zasije
Sreče i slave i svobode dan!

Tako navdušaj, tako poveličaj
Bčela marljiva, Slovence okrog,
„Z malega rase veliko“ — to spričaj
Troja bodočnost, i živi Te Bog!

L. 1852 prinesó Drobtnice v domači gerlici tri Olibanove: **Naj ljubše mestice; Človek sim; Keršen sim**; in l. 1853 pesem: „**Novomašnik**“. — L. 1853 sproži v Novicah (št. 90) nektare „**Slovnške pomenke**“ (na pr. ti — ta; stare — a vina; lepši — a miza; Maria — Marija; u — v; lj, nj), češ, naj se oglasijo učeni pisatelji, jim bomo serčno hvaležni, da dosežemo večo edinost v pisavi; in res so se oglasili na to Metelko, Hicinger, Kobe, kar je bilo v Jezičniku že tu in tam povedano. — Naslednje leto pride pa na svetlo njegovo največe delo . . „**Očenaš in deset božjih zapoved**“, razložil Alban Stolec. Poslovenil Anton Oliban. U prid afrikanskega misiona. U Ljubljani, 1854. 16. str. 296. S ško-fijskim poterjenjem (Antona Martina). Natisnil in založil Jožef Blaznik. — V predgovoru — povédašvi, da je slavni katoliški pisatelj, Alban Stolec, profesor bogoslovja v Freiburgu na Badenskem, da se v pričujoči razlagi sv. Očenaša in božjih zapoved ozira na vse stanove in okoljšine, na vse navadne strasti in spake sedanjega časa, in na želje in serca človeške tako bistro in osoljeno, tako milo in resnobno, da bi jo še marsikteri posvetnjak rad in s koristjo prebral, naj bi mu v roke došla in naj bi jo brati jel; dalje pravi:

„To knjižico tedaj sim poslovenil, in nadjam se, da sim ustregel ljubim ro-jakom. Omeniti moram, da nisem zaporedoma vsega, kar je u nemškem spisu, prestavil, ampak marsikaj, kar slovenskih bravcov in okoljšin ne zadeva, sim čisto opustil, marsikaj okrajšal ali nekoliko premenil, pa tudi semtertje ktero stvarico pristavil, kakor se mi je za moje bravce bolj prav in primerno zdelo. Slavni gosp. pisatelj mi je u prijaznem dopisu tako ravnati prav rad dovolil. — Prizadeval sim si po domače in umevno pisati, ter nedolžno-šaljivo jasnost in serčno milobo izvir-nega dela, kar se je dalo, tudi u slovensko prenesti. Če pa znabiti ktera oblika ali semtertje ktera besedica nekteremu ne bo po njegovi volji, nej zategadel

nikar ne bo knjižici neprijatelj (kakor se rado godi!). „Prava ljubezen ne sodi hudo, pa tudi komarjev ne preceja, kjer treba ni“, kako je vender lepa ta beseda pre-slavnega slovenskega pisatelja! — Želim, da bi prijatli ljudske omike k razširjanju te knjižice, ki je pobožna, podučna in kratkočasna ob enem, u svojih krajih po svoje pripomogli, in upam, da bo kolikor toliko donesla v čast božjo in miljenim Slo-vencem u blagor. Bog daj!

U Šmartnu pri Slovenemgradu, spomlad 1854.

A. Oliban.

Kar pa prevod slovenski vtiče, pravijo Novice (str. 280), se na vsaki verstici vidi, da je gosp. Oliban s takim veseljem prestavljal in knjigo predelal vso v duhu našega naroda in prestavo ustrojil tako lepo po domače in umevno, da je slavnoznani pisatelj, ki je že dokaj lepega spisal, v ti knjižici, če smemo navadnega nemškega govora o kritičnih spisih se poslužiti, sam sebe prekosil. V poterjenje svojih besed damo častitim bravcem en ulomek od zavisti ali nevošljivosti za po-skušnjo i. t. d. — In tako so tudi Drobtnice l. 1854, v katerih so brati Olibanove pesmice „Večernice; Materne solze; Otroška molitva; Usmiljene gospodični (povest)“, ponatisnile deloma „Oče naš“ (str. 210—215) in posebej iz njega premični opis: „Božja skerb za vrabca“ (str. 216—219). — Knjižica stane pri Blaznikovih naslednikih samo 40 soldov. — Vzemí in beri, in ne bode ti žal!

Nad vse mikaven, šaljiv pa resničen je tudi po Alban Stolcu vrav-nani opis „Tercjalke“ v Drobtnicah l. 1856 (str. 200—203), katerim — tercjalskim hinavkljam — nasproti je pa l. 1857 opisal: „Dobrega semena dober sto- in stoteri sad“, kjer govori o bratih in sestrah tretjega reda sv. Frančiška Serafiškega (str. 171—177). V teh je natisnjena pesem: „Zapeljana deklica“ (320—322); v unih pa: „Pred podobo krizanega Jezusa (str. 281 — 2); Življenje (304); Ovčice na nebu (306—7). — Do-pisovati je bil jel dobri Oliban tudi v Zg. Danico, in l. 1854 ima ta (v št. 11) poleg Oskarja Redvica zloženo pomenljivo pesem: „Herman Vikari“. Bilo je v temni viharini noči, pripoveduje v njej pesnik, kar prileze prečastitljivi starček opolnoči v kapelo — pred sv. Rešnje Telo — in klečé in v solzah tiho moli. Ko bi trenil, pogleda nakviško, okó se mu zjasni, vesel in navdušen začne slaviti Boga ter hvaliti za prejeto moč in pogumnost, za jake in zveste duhovne; prosi za nezveste, prosi za vernike vse, naj v sveti vojski bodo stanovitni, dokler sam postaran izročá se v voljo Božjo, prosi milosti še sovražnikom:

Utruden zdaj omolkne, solziti spet začne,
Junak nadušen zopet ponižno dete je,
V molitvi pred Gospodam tam zdiha in klečí,
Da juterna se zarja 'z zagorja pricedí.

Terpljenje pa njegovo, molitva in solzé,
Kot biserji in rože v nebesih gor bliše.
Glej angel jih donaša, preštevá jih zvestó, —
In Matí Božja spleta z njih krono presvitló.

L. 1855 (v št. 7) pripoveduje po katoliških listih iz Tirolskega l. 1849 kaj ginljivo prigodbo od pravega spokornika vsled pridige o presv. sercu Jezusovem pod naslovom: „Zgubljen pa spet najden sin“; l. 1857 je (v št. 23) natisnjena njegova pesem: „Sveti misijon“ (Trikrat pozdravljen čas svet'ga misijona i. t. d.), ktera je bila spevana tedaj pri ljudskem misijonu v Bistrici; in l. 1858 ima Zg. Danica (str. 175) še pesmico, ktero je zložil — morebiti poslednjo — A. Oliban, kaplan pri Materi Božji na jezeru, da se je pela v Šmihelu pri Plibergi na Koroškem o priliki, kedar so preljubljeni pastir Anton Martin posvetivši cerkev sv. Katarine, podelivši nekterim zakrament sv. birme, v solzah poslovlili se pri pričujočih pred odhodom svojim v Maribor. V njej je z verniki vred ljubi naš Anton klical k sv. Katarini, naj prosi, „Da Božji strah nas vodi, — Spominja nas na smert, — Da enkrat vsim od todi — Bo sveti raj odpert!“ — S premilim mu prijateljem Dragotinom upamo, da se je odperl o smerti sveti raj tudi našemu pesniku; vsaj je dobro pomnil, kako nevarno je naše življenje, kar dokaj spričuje njegova pesmica v Drobtnicah l. 1856 natisnjena:

Ž i v l j e n j e.

Življenje kot po morju gré,
Kjer strasti žugajo, kipé,
In kot valovi semtertjé
Nas neprenehoma podé.

In ak nam vere luč temní
In veslo upa se zdrobí,
In žar ljubezni omedlí:
Gorjé, — se čolnič potopí.

Anton Oliban.

E.

Andrej Likar.

„Stanovitnost v veri, zvestoba do vladarja, ljubezen do domovine in narodnosti, te besede se lesketajo z zlatimi črkami na naši zastavi, ki ponosno vihrá pred nami, ki nas vodi v boji za národne pravice in nas bo gotovo pripeljala poprej ali pozneje do častitljive zmage.“ — Tako iskreno je pisal v poslednjem svojem delcu Andrej Likar, kateri — rojen v Spodnji Idriji 17. novembra 1826. l. — se je dobro in hvalno učil po šolah v Idriji in Ljubljani, postal mašnik 26. julija 1851. l., služil za kaplana najprej v Dragi (Suchen) na Kočevskem, potem v Sorici, v Cerknici, v Starem Logu (Altlag) in na posled za lokalista v Polomu (Ebenthal) na Kočevskem, kjer je umrl 20. maja l. 1865.

Slovénec je bil ranjki že pred „občno buno“ l. 1848, kar nam spričuje sonet „Zdihljej domovini“ (Od brega v morje čolnič daljino rine itd.) v No-

vicah (št. 4), in (št. 11) v pesniški obliki povédka „S. Magdalena na Gori“, v kateri se opéva, kako čudovito je kristjane na njej Božja moč rešila bugdega Turka, česar še spominja njeno nemško imé „Čudenberg“. — Dokaj bolj živo pa se glasi (št. 22) po „občni buni duhov“ njegov:

Pozdrav Sloveni.

Bog živi Slovenjo! doni u oblake,
Oživlja se verlo svobode že plod,
Veseljje unema slovenske rojake,
K narodnosti odperta Slovencam je pot.

Razpadle so silno nadležne osnove,
Zatiravne prost'ga resnice duhá;
Odvile Slovencam radosti se nove,
Ker tudi njih jezik veljavnost imá.

Ostani na nebu, danica o mila,
Kazala ljudém si enakosti vir,
Prihodnost ti lepo si nam odgernila,
Na krasniga polja peljala nas tir.

Podajmo prijazno roko Gorotanam,
Ljubezen pridruži naj Štajarcam nas,
Zvezimo s sosedam se Pimorijanam,
Povsod naj razlega slovenski se glas.

Prededje le mirni so naši kdaj bili,
Bežali morivni kervavi poboji;
U miru so naše dežele dobili,
Iz zemlje pridelali vžitek si svoj.

Postavil Triglava kdor je na Gorensko,
Savici in Soči odtvoril zemljó,
Podpiral gotovo bo pravdo slovensko,
Postavil protivniku ljudstvu mejó.

Mir, sloga, edinstvo naj dalje nas vodi,
Doveršen namen domoljubih de bo;
Visoko naj živi Slovenja v svobodi!
Podpirana od svojih sinovov krepkó.

Ravno tako v pesmici „Hvala petja“ (št. 27) prav kaže njega dobro moč v sreči in v nesreči, kar primerno ponavlja v tretji in zadnji kitici:

Preljubi! zdaj vidiš, de poje,
Serce ko veselo kipi,
Polajša tud' dneve si svoje,
Če revčka nesreča modri:

Zatorej si strune vberimo,
Tu pesmico pojmo lepó,
Nebá mi Gospoda hvalimo,
Ki vlada vse z modro rokó!

L. 1849 je njegove povédke in pesmice prinašal na dan Vedež, časopis za šolsko mladost, kjer se nahajajo n. pr. v l. 1: „Glejte, kako je Bog preganjavce svete vere kaznoval; l. 3. Slovenček svojim součencam (Pesem); l. 4. Dragotin in njegov oče; l. 7. Kratkočasnica; l. 8. Čbelica izgled mladenča (Pesem); l. 8. 9. Slepec s plunko (harpo), ali nehvaležni sin, iz ilirskega jezika prestavil Andrej Likar, kar je ponatisnjeno v Slov. Berilu I. gimnazijskem l. 1850 (str. 41 — 46); l. 10. S smodnikam se ne pečajte; l. 12. Miloserčna hči (Prevod iz serbskiga); l. 17. Voda dala, voda vzela (Povestica); in v 3. l. II. polovice pesem „Življenje“, kjer se z virom in reko primerja človek v raznih svojih dobah. — Leta 1850/51 je z menoj vred poslušal prof. Fr. Metelkov nauk o staroslovenščini, in spisal „Venec lepih molitev pri sv. maši in o drugih prilož-

nostih“, ktera knjižica je v 8° založena in tiskana bila pri Leonu v Celovcu l. 1852. — Po nauku o staroslovenščini je jel še bolj paziti na jezik novoslovenski, in vsled tega je iz Drage na Kočevskem l. 1852 poslal v Novice (št. 60. 62.) „Slovenske besede“, nabral po Kranjskem Andrej Likar, z opombico: Ne skovane, ampak čujene v čisto slovenski koči prostega seljana. Med njimi so na pr.:

„Mésenica, Monatgehalt. Cerkveno opasilo, Kirchweihe. Prikladek, Vulgarname (postavim: Jože mu je ime, Troha mu je primek, Gričar je prikladek). Kal, ein von selbst entstandener Wasserbehälter; kalnica, das Wasser darin; kalalo, korec; kalati, schöpfen (postavim: kalar s kalalom kala kalnico iz kala). Polomaj, heftiger Wind. Polija dežnja, anhaltende Regengüsse. Slokast, schlank. Priveriti se, beim Glauben schwören. Odmeti-mem, antworten (od tod odmev Echo). Koščina, Gicht. Mlad kruh, frisches Brod (ne pa: kruh po peki. „Starji ko je, bolj je po peki“, mi je rekel neki gospod na Gorenjskem itd. Stična, Versammlung. . . Še nekaj slovenskih od nemških različnih rekočin: Es ist ihm nichts daran gelegen: Mu ni mar. Das ist doch zum ärgern: To je vendar od več — od sile ali sila. Er ist durchgefallen: Mu je spodletelo. Er hält mit ihm: Ž njim vleče. Dieses gefällt mir nicht: To mi ni všeč. Es steht ihm frei zu wählen: Ima na zbiro. Es geht ihm dennoch gut: Mu je vendar dobro. Auf oder ab: sèm ali tjè. Wie geht's: Kako se ti godi? Ich wartete unter einem Baume, dass es zu regnen aufgehört hat: Pod nekim drevesom sim vedril.“ —

Likarjeva morda je pesem: „Umirajoči labud“, po nemškem, v Novicah l. 1853 št. 9. — L. 1854, je po njem v št. 46 v Zg. Danici priobčena bila: „Pridiga v praznik neomadežaniga spočetja Marije, prečiste device“. — L. 1855 je (str. 68. 156.) popraševal po ranjem Blažu Likerju (r. v Novi Oslici 1808, u. v Svibnem 1846), iskrenem Slovencu, izverstnem govorniku, nekdanjem kaplanu v Sorici, in menda zastonj prosil: Ako vé kdo kaj od njegove literarne zapuščine, naj nam po Novicah ali pa po Danici blagovoljno naznani! — To leto je v Sorici doveršil svoje največe delo: „Sveti Zakon. Kaj je, od kod in pa ktere dolžnosti naklada“. Ženinom, nevestam, posebno pa zakonskim v poduk po mnogih izvirnikih spisal Andrej Likar. Z dovoljenjem škofijstva Lavantinskega in Ljubljanskega je prišla prekorigstna knjiga v 8° str. 147 na svetlobo v Celovcu l. 1856. Natisnil in naprodaj ima Janez Leon. — V predgovoru kaže o stanu deviškem, kako je imeniten, častitljiv, iz nebes na zemljo presajen, pa o zakonskem, kako je tudi ta potreben, velik, častitljiv, pa težaven. Keršanske mladenče in dekleče, kateri od Boga klicani kdaj mislijo v zakonski stan stopiti, učiti, kakó naj se vedejo in pripravljajo, da bodo tudi z Bogom v ta stan stopili, ter njim in zakonskim dolžnosti svetega zakona razlagati in jih k spolnovanju nagibati, je namen teh bukev. Spisal in zložil sem jih po mnogih izvirnikih iz naj boljšega namena: v slavo Bogu in izveličanje ljudi. — Naj bi pač oni, kterim so te bukke namenjene, paz-

ljivo prebirali jih, ter se iz njih učili, svoje dolžnosti na vse strani zvesto in natanko spolnovati! Marsiktere grenkosti in britkosti bi se po tem lahko ognili, njih življenje na tem svetu že bi bilo srečno, še bolj pa v večnosti. In če sem komu le nekoliko do sreče in izveličanja pripomogel, je moj trud obilo povernjen". (cf. Zg. Dan. l. 40.)

Dr. J. Bleiweisov Koledarček Slovenski za leto 1856 ima (str. 33 — 37) njegov zanimivi popis „Sorica in pa Soričanje“, v katerem popisuje A. Likar najprej Sorico, potem Soričane, njih jezik, njih dela in pa opravila, pa še nekatere posebnosti, ter naposled pravi: „Sklepaje ta popis, moram, akoravno iskreno spoštujem svoj materni jezik, vendar le svoje mnenje izreči: naj bi se tù v šoli po previdnosti zraven slovenskega jezika nekoliko prostora tudi nemščini privoščilo, ker so učenci že tako otroci nemških staršev, in ker jim ona povsod, pri vojaščini in drugod, mnogo koristi, zakaj gotova resnica je in bo: kolikor jezikov znaš, toliko ljudi veljaš“. — Za jezičnika se razodéva Likar v Novicah l. 1856, kjer l. 4 terdi svoj prikladek (Vulgarname) poleg „z zmerjanjem“ (Spitz - Spottname), razlaguje „libro in funt“, „kampelj, sčesavnik in glavnik“, „zágata“ v porazumljenje itd.; l. 6. samotarec, monachus, minih, Einsiedler; l. 32. zastraen besedi „Epidemie“ in pa „lih a sodu“; za natoroznanca v l. 90, kjer piše „o potresih“.

V Novicah l. 1857 se v l. 16 nahaja njegov „Dobrovoljen svèt bukvovezom“; l. 76: „Nagovor učenika do učencov o začetku šolskega leta“ (poleg ilirskega); l. 84: „Kratkočasnica za poskušnjo s cirilico pisana“. L. 1858 št. 22: „Od poljskih čuvajev kaj“; št. 32: „Prijazna beseda o spominkih“ (Radeckega, Vodnika, Knobleherja itd. v zvezdnem drevoredji . . vzori ljubezni za cesarja, narod in vero). L. 1859 št. 45, 46: „Nauk, kako se nareja solnčna ura na zid“. — L. 1862 je priobčil v Zg. Danici str. 272 po „Salzburger Kirchenblatt“ prav koristen sestavek: „Z odpustki oblagodarjeni altarji“ (Altaria privilegiata). Poslednje delce njegovo pa se bere v Novic. l. 1863 št. 18 — 24, ktero je tudi posebej ponatisnjeno v Ljubljani pri Blazniku v 8° str. 24 z naslovom: „Cerknica in njena okolica“. Prijatlom v spomin popisal Andrej Likar, nekdanji kaplan v Cerknici. —

„Ako premišljamo slavne djanja nekdanjih Grkov in Rimljanov, pa tudi drugih narodov, vriva se nam nehotoma vprašanje: Kaj jih je navduševalo k tolikim djanjem, ki jih bo občudoval svet, dokler se bo snovala zgodovina človeška? Ljubezen do domovine! je kratek, pa neizrekljivo veliko pomenljiv odgovor. Ta ljubezen jim je ogrevala njih domorodno srce; ona je pokladala vnetim govornikom presunljive besede na jezik, besede, s katerimi so vžigali svoje rojake za blagor domovinski, ona je brusila britke meče in ostre sulice hrabrim vojščakom, s katerimi

so hodili nad svoje sovražnike, ter zmagovali ali pa umirali za priljubljeno domovino. Ljubezen do domovine jim je bila sijajna zvezda vodnica vseh njih slavnih početij. Pa tudi je ni bilo pri njih bolj zaničljive stvari, kakor je bil izneverjenec ali izdajavec domovinski. Bil jim je izvržek, po pravici vreden vedne sramote“. — Po besedah, v začetku omenjenih, piše resnično: „Le kdor pozná svojo domovino, le tisti jo ljubi tudi, daruje ji svoje moči ter dela neutrudno za dušni in telesni blagor svojih rojakov. Pripomoči nekoliko k spoznanju naše mile domovine, Ti hočem, preljubi bravec, popisati izmed najlepših krajev slovenskih gotovo ne zadnjega naše kranjske dežele, namreč: „Cerknico in njeno okolico“. — In popisavši: „Rakek, Loško, Cerknico, Poddružnice cerkniške fare, Minišijo, Nekaj o tukajšnjem kmetijstvu, Cerkniško jezero, Škocijan“ — sklepa o drugu svojem: „Kaj? vprašaš me, pri slovesu, kaj da hočem od tebe za svojo postrežno ljubav, s katero sem te spremljal po Cerknici in njeni okolici, ter ti tolmačil ondašnje imenitnosti. Ker že nočeš drugači, veš kaj: Skazuj mi tudi v prihodnje svojo ljubezen in prijaznost, hodi z Bogom, in ne pozabi nikdar, da si sin slovenske kervil!“

„Potrtega srca Vam, drage Novice! naznanjam, bere se l. 1865 št. 23 v dopisu iz Kočevskega 30. maja, da smo zopet izgubili vrlega domorodca. Gospod Andrej Likar, fajmošter v Polomu, je 20. dan t. m. v Gospodu zaspal... Likar je bil že od mladih nog ves vnet za mili materni jezik in narodno slovstvo... Komu niste dve 1850. leta natisnjeni igri za slovensko gledišče znane?“ — Po tem takem je A. Likar tisti slovenski rodoljub, kateri je iz ilirskega prestavil dve igri za slovensko gledišče: I. *Juran in Sofija, ali Turki pri Sisku* (str. 72); II. *Štepan Šubic, ali Bela IV. na Horvaškem* (str. 108), kateri je natisnil v Ljubljani l. 1850 Eger, založil pa Giontini. — „Razun imenovanih je sostavil še več družih izvrstnih spisov, ki se tù in tam po slovenskih časnikih nahajajo, kakor n. pr. več duhovnih ogovorov itd. Poslednji čas je mislil tudi občerazumljiv kršanski nauk spisati in na svetlo dati, pa žalibog, da ga je nemila smrt po kratki bolezni vzela hvaležni mu domovini. Lahka mu zemljica!“

F.

France Jeriša Detomil.

Žaluji saj čuješ še, o Vila draga,
Njegove strune sladko-mil'ga glasa,
Ki v serce vtila ga ljubezen blaga
Do doma in slovanskega Parnasa!

* * *

„Bil je prijazen, poleten večer tistih let, ko se je vse jelo z združeno močjo truditi za dušno izobraženje naroda in množenje majhne literature slovenske. Na jasnem nebu je že lesketala svitla večernica, ko je družba mladenčev zapustila v črno haljino zavito Ljubljano in jo mahnila ravno proti Šiški, zibelki prvega našega pevca. Bili so dijaki, ki, doveršivši šolsko leto, so hiteli proti domu, vživljat tihega miru in pokoja. Ko so v mnogoterih pogovorih dospeli do Žibertovega doma, kamor so se bili nalašč namenili, stopijo v prijazno izbico in velé primesti vina, da ga popijó na srečno odhodno in v spomin pevcu, ki je prvi prebiral strune Apolonove. Sladko vince je bolj in bolj ogrevalo nadepolne mladenče in pogovori so začeli bolj in bolj gosti in veseli postajati. Tu prime mladenec bistrega pogleda in zale ponosne postave kupico ter vstane rekoč: „Bog in narod ohrani v vednem spominu Vodnika, ki je prvi spoznal revšino domačega Parnasa, ter se trudil in postavil temelj, nad katerim se že dviga ozidje k čedni hišici“. To rekši zažvenketajo kozarci in iz vseh ust se začuje pesmica rajnega Prešerna:

V Arabje pušavi
Se tiček rodi,
V odljudni gošavi
Sam za se živi i. t. d.

Za tó so se verstile druge pesmi slovenske in nasledovali so pogovori, primerni enaki veselici. Kmalu vstane v drugo in nadaljuje: „Dokončali in doveršili smo ljubljanske šole, in mnogoverstni poklici bodo nas razkropili proč iz domovine v daljne ptuje kraje. Znabiti nam ne bo vsem dano, čez kaj let se zopet pozdraviti; enemu ali drugemu lahko prestriže neusmiljena Parka kratko življenje. Vendar naše delanje se nikar ne sme skerciti; marljivo kot do zdaj nam naj bo pri sercu domovina in narod. V vzajemno pomoč podajmo si roké in pomnožujmo, kolikor nam je mogoče, domačo književnost. Da kratko rečem: Obljuba in ljubezen, katero smo si obljubili, naj nas strinjate do črnega groba!“ To izusti in vseh se loti nekaka otožnost in predčutje; vendar si brezskerbno podajo roké in obljubijo po njegovih mislih se ravnati.

Že je jutranje solnce skozi okna posijalo, kot bi hotlo z žarki poljubiti vsakega v družbici. Še enkrat so se poljubili s solznimi očmi, potem pa so se poslovili ter jo mahnili vsaki proti nasprotni strani v svoje rojstne kraje.

Preteklo še ni bilo celih čvetero let po tej dogodbici; slovenstvu je bila že prisijala svitleja zarja in vsega tega so bili mladi možje z veseljem doživeli. Zvestó so bili ohranili besedo; neutrudljivo so pisali za narod, da bi mogel kdaj stopiti v red omikanih rodov. Visoke misli so še skrivale persi mladih rodoljubov in hrepeneče so gledali prihodnosti nasproti, da bi skoro slovstvu posijalo rumeno solnčice. Ali žali Bog, da ni bilo vsim dano doživeti naših časov. Neusmiljena smert je pokosila ravno tistega izmed njih, ki je pred malo leti v Žibertovem domu govoril iskrene besede v mlade serca prijateljske. Mika znabiti bravca zvesti njegovo ime? Ne prikrivam ga mu. Bil je rajni, v Beču prezgodaj umerli pesnik in pisatelj, **France** (ne Luka, kar je po pomoti v. str. 43.) **Jeriša.**"

To je drugi spominek, ki ga je ranjkemu „V spomin Jerišatov“ zapisal Gr. Krek v Slov. Glasniku l. 1859 (zv. IV. št. 2); prvi pa se nahaja v Novicah l. 1855 (XIII, 73): „Iz Dunaja smo žalostno novico prejeli; da gosp. France Jeriša je ondi za kolero umerl. Nadopolni mladeneč — bil je še le 26 let star — ki se je zdaj po doveršenih pravoslovnih šolah pripravljaj za gimn. učiteljstvo, je bravcem Novic po mnogih lepih spisih in pesmih tako dobro znan, da lahko sami cenijo veliko zgubo, ki je s smertjo njegovo zadela slovensko slovstvo. Po pravici poje na grobu prerano umerlega domorodca gospod Prostoslav Šmarski žalostinko: „Žaluj! saj čuješ še, o Vila draga itd.“ —

Rojen v Smledniku 3. aprila 1829 l., sin ubožnih starišev, a dečko bistrega duha je France Jeriša v šolah slavno napredoval ter vznášal se vedno med sedmerimi pervaki nad čerto ali med dijaki z odliko. Doveršivši licejo se je v Ljubljani nekaj časa samotež učil pravoslovja; podavši se na Dunaj poprime se modroslovja, toda res prerano umre meseca septembra l. 1855. — Za dom in slovanski Parnas se je vnel l. 1848 in prenavdušeno jo je zabrenkal takrat narodni stražnik, F. Jeriša, v Novicah l. 15:

Ljubljanski učenci
svojim junaškim bratam na Dunaju.

Verli bratje! pripustite,
De tud' Krajnske lire glas
Poje dela glasovite,
Sreč prihodnjih lepi kvas.
Polno, radosti pijano
Vam serce nasprot plami,
Vam do zadnje srage vdano
Vročó Vam daruje kri itd. —

Še bolj navdušeno pa vzvišano glasi se pesem „O slovenskim banderu“, natisnjena v Sloveniji 1848 l. 4, ktera v deseterih razstavih naj se kaže tu na primer v prvih dveh pa v poslednjem:

Kaj viha mogočno se v sinji zrak
O blesku juterne zóre?
Kaj gleda zamaknjen Slovenec vsak,
De daleč kar iti ne more?
Kot orel strašan na višinah gorá,
Kot znamenje Silnoboga divjiga
O vrisku je trúm zazréti!

Kdo vriskal bi ne, glej! sončno bleši
Bandero Slovenije krasno.
Edinost, zvestoba, ljubezen plami
Iz njega prečisto in jasno.
Slovenske edinosti bistri je zrak,
De zvest je, spričuje, Slovenec vsak,
Ki mater z ljubeznijo objame . . .

O ti veličanski svobodnosti znam,
Kdo b' te ne poljubil ognjeno?
Okrožva mladenca žareči te plam,
Do smert' te bo branil iskréno.
Naj strašniši osode divjá naj natók,
Pogrezne naj sinji nebes se obók —
Slovenje bandero ne pade!

V l. 10 pa je brati „Slovenska deklica“ (Sim slovenska deklica, — Minka mi je ime itd.), ponarejena po ilirski, z istim mičnim napevom (Ilirka). — Po prvi preiskreni navdušenosti jel je Jeriša marljivo pisariti v časopisu za mladost t. j. v Vedežu, kjer se je navadno podpisoval „Detomil“. — V l. tečaju l. 1848 se nahajajo v vezani in nevezani besedi mnogi njegovi res detomili spiski, n. pr.: „Mali kamnosek, lep izgled detinske ljubezni (l. 7. po Bednaru); Cvetje (l. 8); Oče in sin (l. 14. Basen); Odperto pismice gsp. vredniku Vedeža (l. 19.); Zvezdica (l. 22. Pesem); Na svetiga Miklavža večér (l. 23. Obrazik iz kmetov); Hvaležna solzica cesarju Ferdinandu l. o Njegovim odstopu, in ljubezni iskrica novimu cesarju Francu Jožefu l., darovani od slovenske mladine (l. 24. Pesem) na pr.:

Ferdinandu l.

Francu Jožefu l.

In glej, Ferdinandu péva
Vsako serce pesem živo,
On svobodniga je dneva
Zarjo vklical osrečljivo.
Oče dobri, ljubeznjivi!
Slavo tudi mi pojémo,
Vnéti tudi mi rečemo
S polnim sercam: Bog Te živi!

Angeljc naj svéti po pótih Te vódi,
Ljubezen narodov zvezdica Ti bódi,
Ki kaže Ti srečno rešenje 'z nadlóg!
Pretežko je délo, al' sladko plačilo,
Ko bode se v daljnim okrógu glásilo
Osrečeno ljudstvo: „Živi Te Bog!“

Kar je bil l. 1848 iskreno pričel, nadaljeval je enako goreče l. 1849. O tem spričuje dopis v Sloveniji l. 2: „Slovesna beseda sloven. društva v novim stanovanju v Ljubljani“, kjer omenivši Bleiweisovega ljubega pozdrava, Dežmanovega ponosnega izgovora „Slava Slavjanam“ (gl. Slovenija 1849 l. 1) vmes že odméva: „Slava Slavjankam! Jez pri ti priči ponosno izustim. Prav tako, slavne domorodke, drage posestrime! V narodne zборе, k narodnim veselicam zahajajte, kjer se slavjanska pijača iz čistiga narodniga vira pije, kjer iskrice svete ljubezni k svojimu narodu vneta serca prešinvajo. Pod slavjansko lipo, drage vertnarice, tam si naberite žlahtnih sadik, in z materno skerblijovostjo vcepите slavjanske cepe v mlade serčica svojih prihodnih nadpolnih sinkov in hčerk. Biti slovenske kervi bodi ne samo Slovencu, ampak tudi Slovenki ponos! Zdaj še le morem radostniga serca izreči, de so se slovenske Vile zbudile in zopet oživele, ko jih tudi njihne sestrice priznajo. Zdaj še le bo narodno kolo popolno postalo, ko ste tudi ve vanj stopile. Le krepko naprej, drage sestrice! ta svitla zorica nam jasni dan obeta, v megleni delji se veličanski hram Slave bliši. Sveti ogenj rodoljubnih serc mora temno meglo predreti, in ako Bog da in sreča junaška, dospeli ga bomo!“ — In opisavši besedo in sprelepo petje na koncu pravi: „Tako smo začeli in končali prvi dan noviga leta. Prijazne zvezdice so nam domu gredočim na jasnim nebu blisketale, in vsak si je pač v sercu mislil: Glejte znamenja slavjanske prihodnosti, kako se nam prijazno nasprot smejljajo! Zdaj je orjaške grive stresel česki oroslan, mogočne perutnice razprosterl slavjanski orel od Savskih bregov do Tatranskih gorá, jugoslavjanska zvezda se je vzdignila in svit svoj razsiplje čez poljane sveta! To leto ne bo več rodilo Kosovih polj in Belih gora. Razširila se bo veličanska lipa proti severu in jugu, proti izhodu in zapadu, in pod njenimi mogočnimi vejami bo ovčar in junak, cveteči mladenč in stari sivček na sveto trojico Slavjansko ozirajoč se s prepolnim sercam prepeval:

„Hej, Slavjani, naša reč slavjanska živo klije,
Dozorila bo, že veličanski sad nasprot nam sijel!“

Jeriša.

Enako navdušeni so drugi dopisi njegovi v Sloveniji in v Ljubljanskem Časniku l. 1850/51 — eni še iz Ljubljane, eni že z Dunaja. Tako so (l. 1—3) znamenite: „Pripovedke slovenskiga naroda“, po raznih krajih nabral F. Jeriša. — Kot Detomil pa je pisaril v Vedeža, kjer se l. 1849 nahajajo pesnice njegove: „Nada ali up“, „Barkica“ (O prvem godu Vedeža); „Deklici z venčikam“, pa basen „Žabe“ po Ciglerju, nekoliko z ilirskimi oblikami. — L. 1850 prilika „Nova oblačila“, basen „Solnce in megla“ v pesmi po poljskem Niemceviča; pripovedke „Slavček; Tutki-Jedim; Rajska ptica“, popisi „Suslik; Arabci; Južnoruske stepe“. — Poslednje popisvanje

je bilo tedaj že v dr. Bleiweisovem Berilu za I. gimn. razred, kjer so iz Vedeža ponatisnjene Jerišatove stvari, na pr. Mali kamnar; Žabe; Slavček, in dokaj mila „Zvezdica“, pesen sorodna z Ledinskega „Angel in dete“. — V Berilu II.: Nova oblačila; „Stepni požari v južnej Rusii“ (str. 44 — 50). — V Berilu III.: „Narava — občna gostionica“ (str. 1 — 9) po Šubertu; „Nebeški ovčar“ po Herderju; „Veliki petek v Rimu“ po Staudenmajerju (str. 121 — 129). — V Berilu IV.: „Božja modrost v natvori“ (str. 42 — 51) po sv. Avguštinu; „Pogled na Prago“ (121 — 126) po Vl. Zapu, iz češke čitanke, in naslednja „narodna Litvanska“ (str. 68. 69.):

Lipova harfa.

Mlada pevka o potoku
Belih rožic je iskala,
Omahnila, vânj je pala.
Val je unesl jo do morja;
Morje pa jo valovito
Verglo je na breg zeleni, —

„Oj kak nežno, oj kak milo
Lipova mi harfa poje!“
„Da to lipova je harfa?“
Vzklikne mamica jokaje,
„Oj to sestrice zgubljena,

Tam so ribiči jo zagrebli.
Al na grobu vzrastla lipa,
Vzrastla lipa je košata,
In iz lesa mlade lipe
Bratec harfice zrezljal je,
Harfo krasno, miloglasno.

To je mila hčerka moja.
Kako jasno si na ušesa
Čujem glasek njen doneti!
Kako milo nje dušico
Čutim veti v serce svoje!“

Najbolj zaslovelo pa je mladega pesnika našega ime po „Hebrejskih melodijah“, katerih je (I. — XXIII.) po angleškem L. Byrona (r. 1788, u. 1824) poslovenil v Novicah l. 1852 l. 63 — 99 s tem-le predgovorom v opombi: „Te melodije, al da je po našem imenujem, te viže je visoki pesmenik za glasbo složil; torej naj nikdo ne išče v njih doveršenih pesniških obrazin, ker bode le čertice našel. Vsaka viža za se je cvetlica, ta mila vijola, ali tiha spominčica, ona ponosna solnčnica ali bleskosijajna potonka, — le ako vse vkup povežeš, dobiš krasen venec. One so čutljeji i posamni vzdihli nesrečnega naroda — čiste kaplje, v katerih se odraža zdaj bleda zarja milejih časov, zdaj radostiva nada onkrajnoga žitja; tu sveti serd v oholem svojivci, ondi Božja pravičnost ali Božje Veličanstvo — iz celoga venca pa veje strah Božji, vdanost v Njegovo voljo — živa ljubezen do Njega: do zgubljene domovine. Toliko v porazumljenje. Kar prevod utiče, sim se kolikor mogoče izvirnoga merila deržal; le ondi, kjer bi bil čudovitni kratkoti angleškoga jezika marsikako lepoto v dar prinesiti moral, sim merilo nekoliko razrahljal in raztegnul, kar, mislim, čitatelja ne bode preveč motilo“. Tako prevoditelj. —

Melodije so z naslednjimi naslovi: „Ona. Davidova harfa. Onkraj groba. Divja gazela. Jokajte o njih. Ob Jordani. Jephtova hči. Na grobi. Moj duh je mračen. Nje smehtlej. Dodelal si. Savlova pesem pred zadnjo

bitvo. Savl. Vse je prazno! pravi pridigar. Življenje duha. Vid Belšacarja. Luni. Očitovavcu. Mariamna. Na dan, ko je Tit Jeruzalem sosul. Ujeti pevec. Pobitva Sennacheriba. Iz Joba^a. V zgled bodi:

VI.

Ob Jordani.

Ob Jordani Arabski tekajo velblodi,
I po Sionskem hribi malikvavec hodi,
Na Sinaji čestivec Balov klanja se —
I tam — clo tam — o Bog! i strele Tvoje spé?

Kjer Tvoja dlan v kamnito desko je pisala!
Kjer ljudstvu Tvoja se je tenja prikazala!
Kjer glorja Tvoja v plamodev zasterla se:
Tvoja — kogar, da bi ne umerl, nikdo ne uzrè!

O daj, da v bliski zor Tvoj k nam se v niz zasnèti,
Zbij britko sulco zatiravca roki kleti!
Kak dolgo še teptal bo Tvojo vlast trinog?
Kak dolgo še brez službe hram bo tvoj, o Bog!

XIII.

S a v l.

„Ti, čigar zarot mrtve bdi,
Pokliči vun proroka mi!“
„Iz groba, Samvel, dvigni se!
Glej! veščec, kralj pred tabo je!“

Zmaje se zemlja; on vsred stoji oblaka,
Luč obledi, pred trugo nja bežé.
Stekleno smert 'z oči mu stermih zrè;
Je roka vela, suha žila vsaka.
V kosti beloti noge mu bliščé,
Sgerbančene, brezkitne, užasnive;
Brez sape glasi od ustne negibljive,
Ko jamski vetri, votlo mu doné. —
Savl vidi, i pade, kakor dob, ki trešne
Na mah ga strele plamovdar požrešne.

„Kdo sen mi moj nepokoji?
Kdo je, ki mrtve tu budi?
Si ti, o kralj! — Glej, brez kervi
So leti udje, i merzli:
Ták' moji so; i taki bdò
I tvoji jutri, vred z menó:
Pred no bodoči dan bo preč,
Tak bodeš ti — tak sin cveteč.
Ostani zdrav, za dneva le,
Pôj prah bo najin smešal se.
Tam z rodom ležal bodeš vel,
Prodertim od nebrojnih strél;
Od boka meč zabôla bo
Tja roka v serce ti topló:
Brez krone i glave zgibnula
Sin, otec, Savla hiša vsa!“

XVI.

Vid Belšacarja.

Na troni svojem kralj sedi
V satrapov tam množini,
Na tisuče svetiln blišči
Pri krasni godovini.
I zlatih čaš nebrojno je,
Ki božja blé orodnina —
V Jehova posodah žaré
Nebožnih ajdov vina.

V dvorani isti, isto pot
Zazró se roke persti,
K' na steni pišejo nasprot
Ko u peščení versti:
Podoba možke roke je,
I roka sama, živa
Premiče o pismenkah se,
Ki je ko s pal'co vriva.

Vladar zagleda, i vzderhtí,
Končati radost reče;
V obličje celo zablédí,
I glas mu zatrepeče.
„Skličite znanstva mi možé,
Vse naj modrejše glave,
Da pis nam strašni razjasné,
Ki moti nam zabave!“

Chaldejski vedeži slové,
Al tu jim luč ugasne;
Neznane čerke še stojé
Nerazložene, užasne.
I Babilonski starci ved
Globoko scer imajo,
Al tu zakrit jim ves je sled,
Vidé — al več ne znajo.

Vjetnik v deželi isti le,
Tujinec, dobe mlade,
Začuje kralja poveljé,
Resnico čerk razznade.
Blišče svetilne, obsevajo
Prorokbo na stenini;
On čita v noči isti jo —
I jutro jo uistini.

„Gotov je grob Belšacarja,
Proč z njega kraljevino,
Ga tehtala je tehtnica,
Ga našla revno glino.
Kraljeva odev mu i smetna je,
Nebo — skalina mu je;
Medjani pred dvermi stojé,
Perzanec prestoluje!“

XXIII.

I z J o b a.

Duh je minul me: vidil pred očmi
Razkrit obraz sim nevmerjočnosti —
Na vse je spustil sen se, razun mne —
Tu stal brez lica — al božanski je:
Mesó ob kostéh si učutil sim derhteti,
I vlas ko vlažni vstajal, čul doneti:

„Je človek mar čisteji od Boga,
Ki Serafe celó za motne ima?
O! gline ve, ki v prahi bivata,
Molj vas prežije, i pravičnejše ste?
O stvarce dne, kih žit pred nočjo ugasne,
Slepé za širo noč Modrosti jasne!“

*

L. 1853 je priobčena v Novicah že znana „Lipova harfa“, pa l. 72 Žandarska („Čuj žvižgajo krogle, iz gošče hrušé — Motivci mirú, tolovajska druhal — ... Kdo užuga jih mar? — Hrabri, smeli, blagi, jaki — žandar i. t. d.“), in k njej opominja prevoditelj Jeriša: „Ta pesem, katero je v nemškem jeziku slavni pesnik dr. Hirsch zložil, je v c. kr. državni tiskarni na Dunaju neizrekljivo lepo natisnjena, v glasbo djana, na vse žandarske polke razposlana in v več jezikov že prestavljena.

Mislim toraj slovenskim žandarjem vstreči, ako jim jo s tim tudi v njih domačem jeziku podam. Tudi naš g. J. Fleischman je ti slovenski pesmi napévu zložil". — L. 1854 je prinesel dr. Bleiweisov slovenski Koledarčik: „Poslednje pismo rajnega vladika Černogorskega Petra Petroviča Njogoša L.", prevodil Jeriša; Janežičev Glasnik slovenskega slovstva pa njegovo povest: „Slepa Marica". — L. 1855 so nekaj pred smertjo, nekaj pa že po smerti njegovi prišli na svetlobo spiski: „Boji kónj z volkovi po ukrajinskih stepah na Rusovskem" (l. 14. 15); „Razgovornost rusovska" a) Berači, b) Slaninar, c) Jamščik (voznik), d) Prodajavec ledene sladčice o veliki noči (l. 21—23). S tem se nekako vjema, kar je priobčil Glasnik še le l. 1860: „Ruski malarji na kmetih" (VL, 4). V Novicah l. 1855 pa je še čitati: „Gora Tabor" (l. 96. 97) in „Hafedove sanje ali narobe svet" (l. 100. 101), po angleškem spisal Jeriša. — L. 1856 so prinesle Novice (str. 414) zadnjo spomenico, ktero je po Herderju poslovenil rajni (Jeriša u. 2. sept. 1855), namreč:

Rojstvo Gospodovo.

Če ljudi sovražnik, pravijo
Če osvajavec se na svet rodi,
Živelj sléheren žalnje; oblak
Kerv deží; nebo se začernuje;
Zemlja poka; grozno plamožarje
Iz propada vre; v pozračji
Tulijo viharji, v njih duhovi:
„Oj, gorjó ljudém! na tugo, žalost,
Tisočem je rojen na gorjó!" —

Ko je v temni noči luč narodov
Vzhajala, svet ležal je v tihoti.
Zvezde so svitlej sijale; blažno
Je vzískrela nova zvezda, in k pobožnim
Modrim govorila: „Spolnjena
Vekov dolga želja je in nada —
Ker tolažba ljudstvom je rojena!"
In v pozračji angelci so peli:
„Slava, slava Bogu na višavah!
Mir na zemlji! Vsem ljudém veselje!

In pristopil angel je k pastircem:
„Radujte se! ljudstvu rojen je!"

„Mileni deček!
Tú se nahajam?
Tukaj v plenicah,
V štalici tú?

Ljubljenec sicer
Rad se rad bliža
Svómu ljubljencu,
Rad on delí ž njim
Skerb in zasmeh.

Ja čim bolj skrit je,
Čim manj priznava se,
Tim zadovoljniši
Nosi nja križ.

Ali, moj deček,
Vedi, ti nosiš,
Jagnje ti Božje,
Grehe sveta,
Davnih stoletij

Butaro strašno,
Blazen in zmoto,
Zlobo in blod.

Mileni deček,
Lepši od one
Zvezde svitle!
Ternje, nehvala,
Biči, sramota,
Čert in preganja
Čakajo te.

Oj ti smehljaj se!
Hočeš li reči:
„Ljubav zameta

Častno hvaló,
Ljubav vzmaga
Boli in smert?“

„Nuj taj, in sverši,
Kar si začel!
Sezi v strupeno
Gnjeздо gadá.
In čez drakonje
Zóbe zavidne
Stopaj serénó!
Gori v pozračji
Nad zvezdami
Vidimo se,
Tvoji ljubljenci
Vsi so s teboj!“

In kor angelov je pel v višavah:
„Mir, veselje!“ — In kerdelo zvezd,
Vekov vseh in večnosti obsežek
So zaglasje dolgo njihne pesmi.

* * *

Iz navedenih spisov — v vezani in nevezani besedi — se vidi, kako iskren rodoljub je rajni bil, kako živo in krasno je pisaril, iz koliko raznih jezikov in slovstev tolmačil, da se je prav res čuditi njegovi vsestranski vzobraženosti. — Ker so spiski še po smerti njegovi prihajali na dan, mu je pomenljivo prijatelj popeval v žalostinki: „Žaluj, o Vila draga! saj čuješ še njegove strune sladko-milega glasa itd.“ — In kakor lučice, ki so prisijale iz prahu pesnikovega, migljajo na gomili njemu, in — oh da tudi mili naši mladini! še le po smerti (Glasnik 1858. I, 2) vžgani njegovi:

Utrinki.

I.

Luna suče se krog zemlje, zemlja s planeti okrog solnca, solnce spet krog svojega solnca. — O duša človeška! ozri se k svetovom, ter posnemaj je — suči se brez prestanka krog svojega Boga, solnca vseh!

II.

Češ spoznati li samega sebe, ozri se po družih;
Da spoznadeš ljudi, v samega sebe poglej.

III.

„Kaj gledaš tak resno izpod obervi, in v temne misli zavijaš duha?“ očitajte mi; „daj, muhe na stran, in zaukaj jo z nami, prijatelj!“ — Dragi moji! povejte mi prej: „Mar sleherna luč razpošilja budne žarke? Vsakoršen glas sega li v dušo vam? Solncu le razgrinja roža svoje njedro duhteče, in serce odpira se glasu sorodnemu le! —

IV.

Ima ljudi, in žalibog! ne malo, katerih ne veseli nikaka narodna veselica, katerim ne vzvišuje serca nikako cerkveno obhajilo, bodi si še tako veličansko. Pravijo: „Čemu te razlake, čemu te ceremonije?“ in jeze se, da vse vkup leti, gledat lepotije, ki razgrinjajo se jim pred očmi. Taki ljudje zde se mi enaki človeku, ki pride v sličnico (slikohram), namesti pa, da bi veselil se o čudovitih slikah in obrazinah, ki visé po stenah, ter napajal si dušo s sveto krasoto, ki sije solncu enako iz njih. Jezi se o oklepih ali o zijalih, ki hodijo memo slik, ne spoznavši njih visoke vrednosti — revež, ki je pozabil, da pričuje s tim ponašanjem, da je ravno on tudi ni spoznal!!

G.

Dr. Leon Vončina.

Rectus es tu et bonus, . . . sed
satrapis non places. I. Reg. 29, 6.

*

Cerkvi močna bil podpora,
Bil prijatelj res si blag;
Trudil si se brez odmora,
Tvoj spomin nam bode drag.

*

Rodil se je Vončina Leon Stanislav v Novem poleg Reke (Novii in Croatia) 7. aprila 1826; hodil je v šolo najprej domá, kjer je oče njegov bil za učitelja, potem v Kamniku; gimnazijo je hvalno doveršil v Novomestu, licejo in bogoslovje pa izverstno v Ljubljani, postal mašnik l. 1849, dohtar sv. pisma na Dunaju l. 1853, bogoslovni profesor cerkvene zgodovine in pravice v Ljubljani l. 1854, umerl 4. novembra 1874 (obiit pie in Domino) in bil pokopan pri sv. Krištofu, kjer ima koj poleg cerkve spodoben spominek s kratkim, toda primernim latinskim napisom.

Po roditeljih iz Kranjskega je po prvi svoji vzgoji ranjki Leon bil vendar Hrovat, potlej Nemec, naposled Slovenec, vsegdar pa — cerkvi močna podpora — iskren Latinec. — V smislu tedanjega šolstva se je mnogo vkvarjal z nemščino in l. 1849 je pisaril še bogoslovec v „Theologische Zeitschrift“ v Ljubljani na pr. o Judih, o Husu in Husovcih, o duhovskem neoženjenstvu in njegovih nasprotnikih (Pavlu

Stoosu), o tvarinah, o katerih se je še pozneje kot profesor rad in v živo razgovarjal (Cf. Emanzipation der Juden Nr. 4. 5. Johann Huss, mit besonderer Rücksicht auf die modernen hussitischen Tendenzen Nr. 16. 17. Gelegenheitsgedanken bei der Ertheilung der heil. Priesterweihe po ps. 15, 5: „Dominus pars hereditatis mee“ — Nr. 32. 37.) itd. —

Na Dunaju je zvésto napredoval v bogoslovnih vedah, v Avgustineju imel nekatere priserčne duhovne premišljevanja in krepke govore o katoliški cerkvi po pismih sv. Ciprijana; a deloval je tudi celó marljivo v spovednici, na prižnici, v kerščanskih družbah revnemu človeštvu na blagor. — V Ljubljani je učil v šoli od leta do leta boljše; podučeval v dveh težkih pa znamenitih bogoslovnih tvarinah — čim dalje, tem iskrenejše — prihodnje duhovnike tako, da jim je postal nekako najbolj priserčen, kar gotovo v imenu vseh slušateljev očitno spoznava Resnicoljub t. j. Josip Resnik v žalostnici na grobu preljubljenega profesorja, kjer (gl. v Slovencu II. šte. 132) poje na pr.:

Žalosti serca topé se mladenčém tužnim slovenskim,
Ker učenika ni več, kateri nam bistril je um.
Oj preblagi učenik, lét dvajset in dve ste učili
Bogoslovce živó, kaj je resnica, kaj laž.
Za resnico plamtélo sercé in gorélo je Vaše,
Vneto učili ste pot, ki do resnice peljá.

Pač res! Sam vnet je verlo vnemal bogoslovce za resnico in pravico, dostojno kazal na laži in krivice olikanega sveta, pojasnoval to rad v živih vzgledih (Cavour, Napoleon, Bismark, nasprot Herman Vikari, Diepenbrock, Wolf, Pij IX. itd.), ter vedno bolj in bolj učenje obračal na dejanje, na pravo cerkveno mišljenje in prosto katoliško življenje.

Po svojem božjem vzorniku je tudi ranjki Leon, povedati jo smem, jel najprej delovati in na to učiti. Deloval je marljivo na Dunaju, in v Ljubljani je koj l. 1855 vstanovil katoliško rokodelsko družbo, katero je vže naslednje leto obiskal njihov oče Adolf Kolping (r. 8. dec. 1813 v Koloniji, u. 4. dec. 1865), poznej nekterikrat Dunajske predsednik, sedanji škof Anton Gruša, s katerim sta celó prijateljsko si dopisovala. — Kolikanj je dr. Vončina se trudil in žertvoval za rokodelsko družbo, ni, da bi pravil, pa se tudi dopovedati ne da. Podučeval je svoje družnike — rokodelske pomočnike in dečke ali učence — sam in po družih raznih nauk, p. verstva, jezikov, zemlje- in narodopisja, zgodovine, računstva, risanja, petja; skerbél je, da se vzbuja in vterjuje med njimi vera in čednost, delavnost in pridnost, složnost in ljubezen, veselje in kratkočasje; pospeševal po lepih igrah in duhovnih vajah tudi v tem stanu vede in umetnije. Ljubil jih je po očetovski, ali — kakor časih najljubši otrok očetu čini najhujše bolí, tako so sim ter tje tudi ti družniki — raznih rokodelstev, narodnosti, dežel in deržav, celo verstev — prizadevali mu mnogotere sitnosti in bridkosti (gl. Zg. Danic. 1871 št. 46); vendar je

vzderževal svojo družbo stanovitno do konca katoliško ter jej še pred smertjo poskerbel spretnega naslednika.

Učil je dr. Vončina v cerkvi in sicer v nunski, kjer je po želji ranjkega knezoškofa od l. 1855 do 1859 imel nemške kerščanske nauke, da bi v Ljubljani bivajoči Nemci ne bili brez duhovne hrane. Trudil se je verno, vendar bilo mu je slušateljev čedalje manj, da smo domači njegovi prijateljsko dražili dohtarja, da je v istini „Kirchenleerer!“ Ali tudi blagi naslednik njegov se je skoro prepričal, da v našem mestu Nemcev ni, kateri bi marali za znanstveno podučevanje v verskih katoliških resnicah. Nauki ti so nehali, in dozorélo je mnenje občno, da tukajšnjim Nemcem bi popolnoma zadostovala križanska (križevniška) ali nemška (nomen omen) cerkev, po družih pa naj bi se v beli Ljubljani le po slovénski oznanovala beseda božja!

Kar je Vončina kot bogoslovec bil pričel, to je nadaljeval kot bogoslovni profesor; pisaril je po nemški pridno v „Laibach. Zeitung“ največ o svoji rokodelski družbi, o njenih napredkih in veselicah (božičnih, novoletnih, godovnih); poročal vanjo o znamenitih dogodbah na bogoslovnem ali cerkvenem polji, na pr. l. 1854 o škofu Frideriku Baragu, l. 1855 o nadškofu Andreju Gollmayru, l. 1858 o smerti nunske prednjice matere Jozefe Alojzije, l. 1859 o smerti knezoškofa Antona Alojzija, l. 1860 o slovesnem vходу knezoškofa Jerneja itd. — Prijatelj katoliškim družbam je naprošen od l. 1858, kedar je na gimnaziji v veronauku namestoval obolelega kateheta Antona Globočnika (r. 1826, u. 1858), deloval za „Bonifacius-Verein“; v stanovskih naukih dopisoval mu je verli P. Chiaro Vascotti; sam je časih kaj sporočil v „Archiv für Kirchenrecht“ (B. Moi. Innsbruck 1859—61) itd. —

V tedanje dobe germanskem duhu je ranjki Leon časih celó resno poprijemal narodne družnike rokodelske in tudi iskrene bogoslovce slovénске; naposled pa je sam spoznal, da se krivda godí Slovencem, in da se narodu slovenskemu pomagati mora navkviško v dejanji — z besedo in s pisanjem. Lotil se je torej tega svetega posla ter ostal mu veren do zadnjega izdihljeja. Popolnoma poslovénil pa se je l. 1863 o tisučnici slovanski, kedar smo blagovéstnikoma slovanskima, ss. Cirilu in Metodu, napravili književno spomenico, in smo štirje duhovniki slovanski poromali celó na Velehrad in v zlato Prago! — Ne le med založniki, tudi med pisatelji omenjene spomenice „Zlati Vek“ sloví dr. L. Vončina, kajti priobčil je v njej zgodovinsko prevažni sostavek: „Razkolništvo izhodnje cerkve v svojem začetku, razvitku in današnjem stanji“ l. 1863 v 8° str. 74—144 v §§. 13 s pripravnim vodom, kjer pričinja razpravo na pr.:

„Kolikor krepkejše se slovanski rod zlasti avstrijskega cesarstva okoli častitega ravno tisučletno-keršanskega Velehrada giblje, kolikor

glasnejše in slavnije po vesoljnem katoliško-slovanskem svetu odmeva slava apostoljskih bratov ss. Cirila in Metoda o tisučletnem veselo-hvaležnem spominu nju prvega prihoda med Slovane: toliko bridkejši žalost navdaja sercé slehernega svoji domovini kakor tudi sv. katoliški veri, katero sta ss. Ciril in Metod oznanovala, zvesto vdanega Slovana, ko se o tem slovesnem in splošnem gibanju ozira na tiste kraje, od katerih je z zarjo dnevne svetlobe napočila tudi zarja večne resnice za vesoljni svet sploh in za Velehrad posebej, ter se razlila potem po zahodnjih ali večernih slovanskih krajih" itd. —

Vgodno je bil sprejet tedaj „Zlati Vek“ in v znanstveni sodbi o njega sestavkih se o tem bere v Novic. 1863 str. 410 na pr.: „Z veseljem in občudovanjem nas je napolnil spis dr. Vončina: „Razkolništvo izhodnje cerkve“. Znana nam je že davno njegova učenost, pa tako obširen predmet razložen na 35 straneh s historično zvestostjo v dostojnem jeziku popisati — temu treba nenavadnega dara, in mi pozdravljamo s srčnim veseljem novega odličnega pisatelja slovenskega.“

Prijatelj poštenim družbam je dr. Vončina l. 1863 vstopil v narodno Čitalnico ter je v odboru njenem marljivo deloval vse leta. — Tedaj se je osnovala naša Matica, in dr. Vončina je bil koj v prvem začasnem odboru, potem v opravičnem odseku, v katerem sta bila i dr. Bleiweis i dr. Costa, s kterima je Leon živel vedno v prijateljskih, malo da ne pobratimskih razmerah. V stalnem odboru je bil prvosednikov prvi namestnik in je razun več odborovih sej vodil celó dva občna zbora (I. IV.) slovenske Matice. V I. — 11. maj. 1865 — je v slovesnem govoru na pr. tudi oménil: „Danes je v rokah občnega zbora, da Matico spravi na pot, po katerem bode mogla delati slovenskemu narodu na korist in blagost. Matica doseže ta namen, če ne bode trpela v ulnjaku kvarljivih trotov; če nje ogenj ne bode požigal, ampak ogreval in svetil; če se bode ogibala vsega, kar bi utegnilo žaliti slovensko ljudstvo, ki je vdano katoliški cerkvi itd.“ (Letopis 1867 str. 9). — V IV. — 5. avg. 1868 — je nagovoril zbor blizo tako-le:

„Slavni zbor! Gotovo upanje, ki smo ga smeli gojiti, da bode današnjemu občnemu Matičnemu zboru predsedoval naš društveni prvosednik gosp. dr. L. Toman, splavalo je po vodi, kajti naznanil nam je včeraj popoldne brzojavno, da mu brani bolezen, pričnemu biti pri današnjem vélikem shodu. Moram se tedaj nenadoma jaz podvreči nalogi, da Vas, častna gospoda! prav priserčno pozdravim, in s svojimi slabimi močmi vodim pretresovanje reči, ki pridejo na dnevni red v ta namen, da se množi telo in pospešuje življenje našega Matičnega društva. Društveno življenje sicer štiriletni čas svojega dozdanjega obstanka nikakor ni hiraló, temuč širilo se je in rastlo bodi-si gledé denarstvenih moči, bodi-si gledé udov, kterih se od leta do leta več pridružuje, bodi-si gledé knjig,

katere ima društvo po svojem prvem namenu dajati na svetlo. Vendar kdo bi hotel tajiti, da je popolnoma pravična naša in vseh rodoljubov goreča želja, da se Matica naša v prihodnje še krepkejšo razvija in še obilnejši sad prinaša? Kako to doseči, to ravno je namen naših skupnih letnih shodov; v ta namen smo se tudi danes tukaj zbrali. — Kar mene tiče, opominja me vést, da tajništvu, vsem odborovim odsekom in blagajniku očitno zahvalo izrečem za neutrudljivo in vspešno delovanje njihovo, o sebi pa moram odkritoserčno reči, da nisem kos mestu, kteremu se dosihmal nisem mogel odpovedati^a. (Klici: „Ni res, Ni res!“) Predsednik sklepa govor svoj s tem, da zboru na serce polaga sv. Avguština opomin: „In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus charitas“, po tem načelu — pravi — bomo v duhu rodoljubne edinosti nalogo, ki jo nam dnevni red ponuja, gotovo rešili vospéh naše slovenske Matice in v dušni posel slovenskega naroda“. (Klici: Slava! gl. Letopis 1869 str. 33, 34.) —

Napredoval je ranjki Leon tudi v cerkvenem delovanju in dostojanstvu p. l. 1856 je postal v škofijski zakonski sodnji namestnik, l. 1861 sodnijski, l. 1865 konzistorijski sovetnik. — L. 1864 so ga domačini v Novem Vinodolskem izbrali za častnega svojega Čitalničarja. — V ta namen, da bi pospeševal vedo domovinsko, vstopil je v društvo Zgodovinsko, in služil mu za blagajnika od l. 1865 do l. 1868. — L. 1867 je postal ud družbe Kmetijske, in za obilne zasluge vzlasti po katoliški družbi Rokodelski častni mestničan Ljubljanski; tudi se ni bal koristno delovati v političnih društvih ter javno vstopiti v narodni volilni odbor za vojvodstvo Kranjsko (gl. Novic. 1867 str. 17. 34.), dasiravno se mu je protilo v brezimennih pismih, v živih psovkah, zanikarnih časnih itd., in gledé na vse to prav poje Resnicoljub:

„Trud vsestranski dovolj nam kaže, za narod slovenski

Da mu je bilo sercé, čiste ljubezni gorkó.

Niso plašili ga zbirajoči na nebu se oblaki,

Varno čolniček je plul, če je grozilo morjé.

Kazal dejanski je vsim, kako se nam je boriti,

Svetovati je znal, kakor oče ljubéč.“

Dejanski pokazal je to res — opisavši življenje in delovanje slavnega rojaka slovenskega, kar je na svetlo dala družba sv. Mohora pod naslovom: „Friderik Baraga, prvi kranjski apostoljski misijonar in škof med Indijani v Ameriki“. Spisal Dr. Leon Vončina, profesor bogoslovja v Ljubljani. Natisnil J. Blaznik l. 1869 v m. 8°. str. 198. — „Sloví med nami sedaj Vodnik, sloví Prešern; ali vendar — sem dejal jaz v pristavku str. 197: „Baraga, svetla zvezda na slovstvenem nebu kranjsko-slovenskem in očipve-indijanskem“ — koliko Vodnikovih pesen, koliko Prešernovih poezij je razobčenih med prostim slovenskim ljudstvom; koliko pa je „Dušne Paše“, „Zlatih Jabelk“, „Nebeških Rož“ itd., po katerih sloví in koristil

bode Baraga slovenskemu narodu?!“ — Vončina sam pa sklepa svoje opisovanje str. 184—5:

„Tako je tedaj umerl mož preblage čiste duše — mož ravnega serca, v katerem ni bilo ne ovinkov, ne zvijače; šel je v večni počitek mož neutrudljive delavnosti, mnogega terpljenja, mnogih britkosti in težav v vinogradu Gospodovem; zaspal je v Gospodu mož po volji Božji, mož po Kristusovem duhu, mož ljubezni, ki je vse svoje izverstne zmožnosti obračal Bogu v čast in ljudem v zveličanje, zlasti svojim ljubljenim divjakom; njegova dela ga bodo vedno hvalila ter v slavnem, hvaležnem spominu ohranila zlasti pri Indijanih v severnih krajih, kjer počiva njegovo truplo, dokler ga ne zbudi trobentni glas; in takrat — naj od svoje strani samo to še pristavimo — takrat se bo popolnoma vresničilo tisto tolaživno upanje in hrepenenje, ki je vedno navdajalo preblazega apostelja Indijanov, in ktero je 23 let pred svojo smertjo kaj lepo in milo razodel z besedami“ itd. itd. — „Preobširna pisava preveč kroži in se z besedami in z izreki preobloži ter razum temni; prepočasna in dolgočasna svojo reč kroži in ongavi tako, da beseda poprej opeša, kakor konča“, piše Slomšek (Drobt. 1862 str. 25); in iz tega vzroka smo na kakem radostnem potovanji smejali se ranjkemu Leonu, češ, da je besedo ali pisavo svojo vmérl preveč sam po sebi — prenadolgo, da bi trebalo jej škarij; ab ore Leonis libera me Domine (cf. ps. 21, 22); ali čestitali mu vselej brez zamere, kar je na pr. Göthe čestital prijatelju za god:

„Möge dein Lebensfaden sich spinnen, wie in der Prosa
Dein Periode, bey dem leider die Lachesis schläft.“

Kar je v nekterih narodnih društvih utihovati jel duh katoliški, prevpivan po Mladoslavencih, umikal se je dr. Leon bolj v dobrodelne nprave, v katoliško društvo politiško, v katoliško družbo za Kranjsko itd., v kterih je delaven ud in odbornik nekterikrat govoril po nemški ali po slovenski (p. o zboru Vatikanskem; o Barbari Ubrikovi . . gl. Danic. 1869.) V katoliški družbi je sostavljal največ on latinske pa tudi nemške prošnje, čestitke ali hvalnice na pr. do deržavnega zbora o brezverskih postavah, do ministerstva za nauk in bogočastje, do papeževega nuncija (o Jezuitih v Repnjah), do bratov Čehov o Vavclavovi svečanosti, najrajši do ranjkega ljubeznjivega papeža Pija IX., čegar sloveči „Non possumus“ ga je vedno navduševal (gl. Triglav IV. 11.) — Oj kako bi se bil ranjki vradoval tudi njegovega dostojnega naslednika, češ, mojega imena, Leona XIII!

Po prvi vzgoji Hrovat je znal Vončina še pozneje dokaj dobro hrovaško govoriti in pisati, kar spričujejo mnogi njegovi prijateljski dopisi. — Neko dobo, kedar se mu pri nas na Kranjskem ni védlo prav po godu, hotel je celo prestopiti v biskupijo Senjsko, kar so mu pa odsvetovali iskreno vdani prijatelji, tedaj jedva sluteči, da ga po rani smerti Bog

če utegniti nezgodam še vekšim! — Sam blaga duša je imel vdanih prijateljev nebrojno v vseh stanovih; vzlasti svoji so si bili že tudi ranjki kanonik Janez Novač (r. 1798, u. 1871), profesor in kanonik Janez Poklukar (r. 1802, u. 1867), gimnazijski ravnatelj Janez Nečásek (r. 1813, u. 1866), kateri mi je o dr. L. Vončinu nekdanj sam dejal: „Nisem še našel doslej človeka, da bi se ga bil mogel tako priserčno okleniti; pri njem nahajam vse svoje misli in želje, kakor jih celo pri svojem bratu ne najdem“. — V družbi tacihi resničnih in blagih prijateljev bil je o kaki domači veselici veliki Lev — otrok. — Bil pa je do prijateljev svojih tudi resničen, kedar je pri njih opazil kake nepravosti ali napáčnosti, o čemur svedočijo lahko njegovi še sedaj živoči predstojniki in nekdanji prijatelji, in nam očitno kažejo nekatere njegove poslanice, post. „Offenes Schreiben an die Löbl. Redaction der Laibacher Ztg.“ l. 1860; „Odprto pismo gospodu dr. Razlagu“ v Slovincu l. 1873. l. 6. itd., kar je po pravici vzbujalo tedaj pozornost in občudovanje. — Prijatelj je bil vzlasti samostanom, redovom ženskim in moškim, o katerih se je vedno rad razgovarjal. — Prijatelj je bil ljubim součencem, s katerimi je 4. avg. 1874 — le tri mesece pred smertjo — v dekanijski cerkvi Loški veselo obhajal petindvajsetletnico svojega mašništva ali sreberno sv. mašo. — Sploh veljá o njem o pravih prijateljih stari rek:

Amore, more, ore, re — Probantur amicitiae:
Durch Lieb, Sitte, That und Mund — Wird erst die rechte Freundschaft kund.

Po tem takem se ni čuditi, da je vést o njegovi nevarni bolezni in prerani smerti z bridkostjo prešinila vse in da se je ta bridkost očitno razodévala o njegovem sprelepem pogrebu. „Koliko spoštovan bil je ranjki, pišejo Novice (1874 str. 359), sijajno je svetu pričal pogreb njegov, ki je bil tako velikansk, da je res le malo tacihi. Ne le veliko število mestjanov in mestjank vdeležilo se je spreveda, ki ga je vodil stolni dekan Zupan, temuč tudi iz bližnjih in daljnih krajev domovine naše prihitelo je mnogo čestiteljev in prijateljev njegovih, ljubljencu svojemu zadnjo čast skazat. Le birokracija ni bila zastopana pri pokopu, se vé da: kaj hoče ona pri pogrebu možá naroda, pri Slovanu z dušo in telesom?! Narodna čitalnica Ljubljanska, katoliško društvo, društvo rokodelskih pomočnikov in učencev so spremili sprevod s svojimi zastavami črno prepetimi, trugo pa so kinčali: krasni venec gospá Ljubljanskih, katerim iskren pomočnik je vsa leta bil pri obdarovanji ubozih šolskih otrok z zimsko obleko, — venec bogoslovcev, prehvaležnih mu učencev njegovih, venca rokodelskih pomočnikov in učencev, ki so v njem očeta svojega ljubili, — venec Matice slovenske, kateri podpredsednik je od prvega začetka bil, in venec narodne Čitalnice, ki ga je visoko cenila kot mnogolétneга odbornika, ki nikdar

nikoli ni skrival srca svojega do majke Slave; hvaležen za to mu je pevski zbor njen pred hišo in na pokopališču zapel milo nagrobnico."

— Vsem tem je jako vgodna bila iskrena javna zahvala, katero je slavnoznani brat njegov, gosp. Ivan Vončina, župan Zagrebski, ginjen tolike ljubavi in tolikega spoštovanja do umerlega brata Leona, priobčil tedaj v slovenskih časnikih; kakor tudi solzica, katero je v imenu součencev na grob preblazega součenca dr. Leona Vončina potočil (Zgod. Danica 1874 št. 46 str. 368) verli Janez Volčič, v kateri tuguje na pr.:

Naš Leon! kje si, ti značaj preblagi,
 Ponos in slava, součencem dragi,
 Naj mlajši, naš preljubljeni voditelj?
 Kje si, mladosti blaženi učitelj?
 Prijatelj trojih trumi serce poka;
 Slovenija za taboj milo joka!

